

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

**KARESİ KIRSAL MAHALLELERİ (İBİRLER-DAVUTLAR-
KARAKOL) HALKBİLİMİ ÜRÜNLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

GAMZE GÜNEY KARADUMAN

BALIKESİR, 2024

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

**KARESİ KIRSAL MAHALLELERİ (İBİRLER-DAVUTLAR-
KARAKOL) HALKBİLİMİ ÜRÜNLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

GAMZE GÜNEY KARADUMAN

TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. ALİ DUYMAZ

BALIKESİR, 2024

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüzün Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda 201912511007 numaralı Gamze GÜNEY KARADUMAN'ın hazırladığı Karesi Kırsal Mahalleleri (İbirler-Davutlar-Karakol) Halkbilimi Ürünleri konulu YÜKSEK LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 13/06/2024 tarihinde yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda tezin onayına OY BİRLİĞİ/OY ÇOKLUĞU ile karar verilmiştir.

Üye (Başkan) Prof. Dr. Halil İbrahim ŞAHİN

İmza

Üye (Danışman) Prof. Dr. Ali DUYMAZ

İmza

Üye Doç. Dr. Erdal ADAY

İmza

13/06/2024
Enstitü Onayı

ETİK BEYAN

Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kuralları'na uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

13/06/2024

İmza

Gamze GÜNEY KARADUMAN

ÖNSÖZ

Kültür, insanoğlunun doğumundan ölümüne kadar olan süreçte içinde bulunduğu tüm sözlü unsurları barındıran bir olgudur. Her toplum tarih boyunca kendini ifade etme, deneyimlerini paylaşma ihtiyacı duymuştur. Bu ihtiyaç, kültürün önemli bir bölümünü oluşturan halk edebiyatı ve halk bilimi gibi unsurların doğmasına ve gelişmesine olanak sağlamıştır. Günümüzde teknolojik gelişmeler ve şehir hayatının getirdiği olgularla beraber toplumların halk edebiyatı ve halk bilimi ürünlerinin tespit edilip kayıt altına alınması büyük bir önem arz etmektedir.

Hazırlanan tezde "giriş, alanyazın, yöntem, bulgular ve yorumlar, sonuç ve öneriler" olmak üzere beş ana bölüm bulunmaktadır. Giriş bölümünde tezin amacı, problemi, önemi, varsayımları ve sınırlılıkları hakkında bilgi verilmiştir.

İlgili Alanyazın bölümünde "Muhacirler" üzerine yapılmış olan çalışmalar; kitaplar, makaleler ve tezler şeklinde ayrılmış ve kronolojik olarak sıralanarak içeriklerine değinilmiştir. Yöntem bölümünde araştırmanın modeli, evren ve örnekleme, veri toplama araç ve teknikleri, verilerin toplanma süreci ve verilerin analizi hakkında bilgiler verilmiştir.

“Bulgular ve Yorumlar” kısmında araştırma sahası hakkında genel bilgiler ile elde edilen halk edebiyatı ve halk bilimi ürünlerine yer verilmiştir.

Çalışmanın son bölümü olan Sonuçlar ve Öneriler bölümünde sahadan derlenen bilgilerin genel değerlendirmesi yapılmıştır. Bölgede çekilen fotoğraflar, sözlük ve kaynak şahıs bilgileri de ekler kısmında yer almaktadır.

Bu çalışmayı hazırlamamda benden hiçbir zaman desteklerini esirgemeyen değerli hocam Prof. Dr. Ali Duymaz’a; katkılarından dolayı Davutlar Mahallesi Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği Başkanı Sayın Erdinç Duman’a, İbirler Mahallesi Muhtarı Sayın Saffet Kayalı’ya, Karakol Mahallesi Muhtarı Sayın Ahmet Muslu’ya ve saha çalışmalarım sırasında beni hiç yalnız bırakmayan kıymetli eşim Fikret Karaduman’a teşekkürü bir borç bilirim.

BALIKESİR, 2024

GAMZE GÜNEY KARADUMAN

ÖZET

KARESİ KIRSAL MAHALLELERİ (İBİRLER-DAVUTLAR-KARAKOL) HALKBİLİMİ ÜRÜNLERİ

GÜNEY KARADUMAN, Gamze

Yüksek Lisans, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ali DUYMAZ

2024, 145 Sayfa

Bu çalışmada Balıkesir Karesi İlçesi “İbirler, Davutlar ve Karakol” mahallelerinde yaşayan halkın, kültürel özellikleri araştırılıp incelenmiştir. Çalışmanın amacı, günümüzde unutulmaya yüz tutmuş geleneklerin hatırlanması ve gelecek kuşaklara aktarılmasıdır. Burada yaşayan halkın bölgeye gelişleri gibi tarihî unsurların yanı sıra inanç ve inanç kavramları, halk edebiyatı ve halkbilimi ürünleri, sözlü ve yazılı kaynaklardan edinilen bilgiler doğrultusunda incelenerek çalışmaya dahil edilmiştir. Elde edilen bulgularla bölgede yaşayan muhacirlerin kim oldukları ve kültürel dokuları hakkında tespitlerde bulunmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın ana konusu olan halk bilimi ve halk edebiyatı ürünleri derlenmeden önce bölge hakkında gerekli coğrafi ve kültürel araştırmalar yapılmıştır. Bölgede yaşayan halkın çoğunluğunu muhacirler oluşturmaktadır. Muhacirlerin kökeni, bu coğrafyaya geliş nedenleri, iskân durumları da araştırmaya dahil edilmiştir.

Bu çalışma, “muhacir” olarak adlandırılan; İbirler, Davutlar ve Karakol mahalleleri haklarının tarihini ve özellikle de sözlü kültürünü farklı açılardan değerlendiren bir alan araştırmasıdır.

Anahtar Kelimeler: İbirler, Davutlar, Karakol, Folklor.

ABSTRACT

FOLKLORE PRODUCTS OF BALIKESİR/KARESİ (İBİRLER-DAVUTLAR-KARAKOL) RURAL DISTRICTS

GÜNEY KARADUMAN, GAMZE

Master Thesis, Department of Turkish Language and Literature

Advisor: Prof. Dr. Ali DUYMAZ

2024, 145 pages

This study examines and investigates the cultural characteristics of the people living in the "İbirler, Davutlar, and Karakol" neighborhoods of Karesi District in Balıkesir, Turkey. The aim of the study is to revive forgotten traditions in today's society and pass them on to future generations. Historical elements such as the arrival of the people to the region, as well as beliefs, concepts of faith, folk literature, and folklore products of the people, are included in the study based on information obtained from oral and written sources. The findings are used to determine the identity of the migrants living in the region and their cultural heritage.

Prior to compiling folkloric and folk literature products, necessary geographical and cultural research was conducted about the region. The majority of the population in the region consists of migrants. The origins of these migrants, reasons for their migration to this region, and their settlement situations are also investigated.

This study is an area research that evaluates the history and particularly the oral culture of the neighborhoods of İbirler, Davutlar, and Karakol, collectively referred to as "Muhacir," from different perspectives.

Keywords: İbirler, Davutlar, Karakol, Folk Literature.

Değerli Oğluma...

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xiv
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Konusu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	1
1.3. Araştırmanın Önemi	1
1.4. Araştırmanın Varsayımları	2
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	2
1.6. Tanımlar	3
2. İLGİLİ ALANYAZIN	4
2.1. Kuramsal Çerçeve	4
2.2. İlgili Araştırmalar	4
3. YÖNTEM.....	8
3.1. Araştırmanın Modeli	8
3.2. Evren ve Örneklem.....	8
3.3. Veri Toplama Araç ve Teknikleri.....	8
3.4. Verilerin Toplama Süreci	9
3.5. Verilerin Analizi	10
4. BULGULAR VE YORUMLAR	12
4.1. Karesi Muhacirlerinin Köken Bilgisi.....	12
4.2. Halk Edebiyatı Ürünleri.....	12
4.2.1. Masallar	12
4.2.1.1. Hayvan Masalları	13
4.2.1.1.1. Horoz	13
4.2.1.1.2. Kuyruk Acısı	14
4.2.1.2. Asıl Masallar.....	15

4.2.1.2.1. Keloğlan Masalı	15
4.2.1.2.2. Ercül ile Cürcül	16
4.2.1.2.3. Sana Ne Bana Ne Kardeşler	18
4.2.1.2.4. Hasan Öğretmen ve Öğrencileri.....	19
4.2.1.2.5. Talih Kuşu	20
4.2.2. Efsaneler	23
4.2.2.1. Taş	23
4.2.2.2. Burçak.....	24
4.2.3. Türküler	24
4.2.3.1. Geze Geze	25
4.2.3.2. Dağlar Seni Delik Delik Delerim.....	25
4.2.3.3. Kızılıklar Oldu mu?	26
4.2.3.4. Balıkesir Yolunda	27
4.2.3.5. İki Keklik	28
4.2.3.6. Sarı Karınca	29
4.2.4. Maniler	30
4.2.4.1. Mani Metinleri.....	31
4.2.5. Ninniler	40
4.2.6. Atasözü ve Deyimler	42
4.2.6.1. Atasözleri	42
4.2.6.2. Deyimler.....	46
4.2.7. Bilmeceleer	52
4.2.7.1. Bilmece Metinleri	53
4.2.7.1.1. Tabiat ve Tabiat Hadiseleriyle İlgili Bilmeceleer	53
4.2.7.1.2. İnsan ve İnsan Uzuvarı ile İlgili Bilmeceleer	53
4.2.7.1.3. Eşyalarla, Aletlerle İlgili Bilmeceleer.....	53
4.2.7.1.4. Hayvanlarla İlgili Bilmeceleer.....	53
4.2.7.1.5. Bitkilerle İlgili Bilmeceleer.....	53
4.2.7.1.6. Yiyeceklerle İlgili Bilmeceleer	54
4.2.7.1.7. Diğer Bilmeceleer.....	54
4.2.8. Alkışlar ve Kargışlar	54
4.2.8.1. Alkış Metinleri	54
4.2.8.2. Kargış Metinleri	55

4.3. Halk Bilimi Ürünleri	56
4.3.1. Geçiş Törenleri	56
4.3.1.1. Doğum	57
4.3.1.1.1. Kısırlık.....	57
4.3.1.1.2. Aşırme	58
4.3.1.1.3. Hamilelerin Kaçınmaları.....	59
4.3.1.1.4. Cinsiyetin Tahmini	60
4.3.1.1.5. Doğum Sırası.....	61
4.3.1.1.6. Doğum Sonrası.....	62
4.3.1.1.7. Lohusalık/Kırlı	62
4.3.1.1.8. Kırl Basması	64
4.3.1.1.9. Kırl Karışması	64
4.3.1.1.10. Kırlama/Kırl Uçurma	65
4.3.1.1.11. Tuzlama.....	66
4.3.1.1.12. Ad Verme.....	66
4.3.1.1.13. Yürüyemeyen Çocuk.....	67
4.3.1.1.14. Akıka Kurbanı.....	67
4.3.1.1.15. Bebeğin Kesilen İlk Saçı	68
4.3.1.1.16. Bebek Mevlidi.....	68
4.3.1.1.17. Diş.....	69
4.3.1.2. Sünnet	70
4.3.1.2.1. Sünnet Hazırlıkları.....	70
4.3.1.2.2. Sünnet Düğünü.....	71
4.3.1.3. Askerlik	72
4.3.1.4. Evlenme.....	73
4.3.1.4.1. Evlenme Biçimleri.....	74
4.3.1.4.2. Evlilik Yaşı	75
4.3.1.4.3. Evlilik Beyanı.....	76
4.3.1.4.4. Evlilik Aşamaları	77
4.3.1.4.4.1. Kız Görme/Kız İsteme	77
4.3.1.4.4.2. Söz Kesme	78
4.3.1.4.4.3. Nişan.....	79

4.3.1.4.4. Çeyiz.....	80
4.3.1.4.5. Düğün	82
4.3.1.4.5.1. Düğüne Davet	82
4.3.1.4.5.2. Kına	82
4.3.1.4.5.3. Düğün Töreni	84
4.3.1.4.5.4. Düğün Sonrası.....	87
4.3.1.5. Ölüm	88
4.3.1.5.1. Ölümü Düşündüren Ön Belirtiler	88
4.3.1.5.2. Ölüm Ânı ve Sonrası	90
4.3.1.5.3. Ölümün Duyurulması.....	91
4.3.1.5.4. Yıkama ve Kefenleme.....	92
4.3.1.5.5. Cenaze Töreni ve Defin	93
4.3.1.5.6. Telkin/Talkın	95
4.3.1.5.7. Cenaze Evi	96
4.3.1.5.8. Ölünün Eşyaları.....	98
4.3.1.5.9. Yas Tutma.....	98
4.3.1.5.10. Mezarlık	99
4.3.1.5.11. Mezar Ziyareti.....	100
4.4. Bayramlar ve Kutlamalar	101
4.4.1. Ramazan Ayı.....	101
4.4.2. Ramazan Bayramı	103
4.4.3. Kurban Bayramı	104
4.4.4. Kandiller	104
4.4.5. Hıdırellez	105
4.4.6. Köy Hayırları	106
4.5. Halk İnanışları ve Uygulamalar.....	107
4.5.1. Nazar	107
4.5.2. Halk Hekimliği	109
4.5.2.1. Gelincik	109
4.5.2.2. İncileme	110
4.5.2.3. Kızılyörük	110
4.5.2.4. Kurşun Dökme	111

4.5.2.5. Siğil Kesme.....	111
4.5.2.6. Siyahlama.....	112
4.5.3. Halk Meteorolojisi	112
4.5.4. Halk Takvimi	113
4.5.5. Diğer İnanmalar.....	113
4.6. Oyunlar	114
4.6.1. Çelik Çomak	114
4.6.2. Mendil Kapmaca	115
4.6.3. Beştaş	115
4.6.4. Dokuzkiremit	115
4.6.5. Seksek	116
4.6.6. Körebe.....	116
4.6.7. İp Atlama.....	116
4.6.8. Saklambaç	116
4.6.9. Ağızda Yumurta Taşıma	116
4.6.10. Çuval Yarışı	117
4.6.11. Halat Çekme	117
4.6.12. Uzun Eşek	117
4.6.13. Yüzük Saklamaca.....	117
4.7. Halk Mutfağı	117
4.7.1. Çorbalar	118
4.7.1.1. Tarhana Çorbası	118
4.7.1.2. Mercimek Çorbası.....	118
4.7.1.3. Sütlu Çorba	118
4.7.1.4. Düğün Çorbası.....	118
4.7.2. Ekmekler.....	118
4.7.2.1. Köy Ekmeği	118
4.7.2.2. Bazlama	119
4.7.3. Yemekler	119
4.7.3.1. Soğan Aşı	119
4.7.3.2. Davul Böreği.....	119
4.7.3.3. Bulgur Pilavı.....	119
4.7.3.4. Pirinç Pilavı.....	119

4.7.4. Tatlılar.....	119
4.7.4.1. Höşmerim.....	119
4.7.4.2. YufkaTatlısı	120
4.7.4.3. Un Helvası	120
4.7.4.4. İrmik Helvası	120
4.7.4.5. Aşure.....	120
4.7.5. Kışlık Yiyecekler.....	120
4.7.5.1. Turşu	120
4.7.5.2. Salça.....	121
4.7.5.3. Konserve.....	121
4.7.5.4. Yufka	121
4.7.5.5. Makarna.....	121
4.8. Halk Sporları	121
4.9. Adlar-Lâkaplar	123
4.9.1. Yer Adları.....	123
4.9.2. Lakaplar	124
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	126
5.1. Sonuçlar	126
5.2. Öneriler	128
KAYNAKÇA	129
EKLER.....	132
EK-1. Sözlük	132
EK-2. Kaynak Kişi Listesi.....	135
EK-3. Fotoğraflar	137

KISALTMALAR LİSTESİ

C	: Cilt
çev.	: Çeviren
KK	: Kaynak kişi
S	: Sayı
s	: Sayfa
TDK	: Türk Dil Kurumu
vb.	: Ve benzeri

1. GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Konusu

Sözlü kültür ürünleri; toplumsal ve ekonomik şartlar sebebiyle değişim ve dönüşüme uğramaya açık özelliktedirler. Günümüzde popüler kültürün yaygınlaşması sözlü kültür ürünlerini yok olmaya mahkum etmiştir. Bu çalışmada, sözlü kültür ürünlerinin hızla yok olduğu günümüzde, Karesi ilçesinin İbirler, Davutlar ve Karakol Mahallelerinde yaşayan muhacirlerin sözlü kültür ürünlerinin yok oluşunu kendine problem edinmiş ve bu çalışmada sözlü ürünler unutulup yok olmadan kayıt altına alınmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın belirli bölgeleri kapsıyor olması, bu yörede daha önce bir araştırma yapılmamış olmasından kaynaklanmaktadır. Tüm bu etkenler göz önünde bulundurulduğunda çalışılacak alan olarak İbirler, Davutlar ve Karakol mahalleleri, konu olarak da muhacirlerin halk bilimi ve halk edebiyatı ürünleri belirlenmiştir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı; unutulmaya yüz tutmuş kültürel unsurları belirledikten sonra sınıflandırmak ve gelecek kuşaklara aktarmaktır.

Balıkesir Karesi İbirler, Davutlar ve Karakol Mahalleleri hakkında daha önce halk edebiyatı ve halk bilimi alanında bir çalışma yapılmamıştır. Popüler kültürün etkisiyle unutulmaya yüz tutmuş sözlü kültür ürünleri kaybolmadan kayıt altına alınmak istenmiştir. Bu çalışmada bölgeler, halk edebiyatı ve halk bilimi yönünden kapsamlı olarak incelenmiştir.

1.3. Araştırmanın Önemi

Bu çalışmanın önemi; bölgede da yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olan halk edebiyatı ve halk bilimi ürünlerini tanıtmaktır. Şehirleşmenin artması, köyden kente yapılan göçler ile teknolojinin varlığı; her ne kadar fayda sağlasa da bazı kültürel öğelerin kaybolup gitmesine neden olmuştur. Özellikle genç nesillerin bu sözlü kültür

unsurlarına hakim olmadığı görülmektedir. Bu nedenle bölgenin araştırılması hem gelecek kuşaklara bilgi aktarılması açısından hem de daha sonra yapılacak araştırmalara katkı sağlayacak olmasından dolayı önemlidir.

1.4. Araştırmanın Varsayımları

Günümüzde teknolojinin hayatımızın her alanında olmasıyla birlikte sözlü kültür ürünlerinin yok olmaya mahkûm olduğu görülmektedir. Şehirleşmenin artmasıyla birlikte sözlü kültür unsurlarının yanı sıra gelenek ve göreneklerin de unutulmaya yüz tuttuğu bilinmektedir. Her ne kadar çiftçilik ve hayvancılık devam etse de genç nüfusun asıl işlerinin şehirde olduğu tespit edilmiştir. Genç nüfusun günlük koşuşturmanın içinde olması da bu kültürel unsurların yaşatılmasına fırsat bulunmadığının bir göstergesidir.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışma, Karesi ilçesindeki İbirler, Davutlar ve Karakol Mahallelerinin halk edebiyatı ve halk bilimi ürünlerini kapsamaktadır.

Karesi ilçesine bağlı İbirler Mahallesi; merkeze 13 km, Davutlar Mahallesi 15 km, Karakol Mahallesi 13 km uzaklıktadır.

“Davutlar Mahallesinin eski adı “Çiftlik” olarak bilinmektedir. Burada Davut isminde hayırsever biri yaşamaktadır. Davut’un bir çiftliği bulunmaktadır. Belli dönemlerde çiftlikte yemek daveti verir. Yemek daveti, çevre köylerde yaşayanların da katılımıyla oldukça kalabalık bir hal almış, birbiriyle karşılaşanlar hep “Nereye gidiyorsun?” sorusuna Davutlara diyerek cevap vermiştir. O günden sonra “Çiftlik” adı ‘Davutlar’ olarak kalmıştır.” (KK9)

“Birçok yerleşimin ortasında, insanların, kasabadan dönüşlerinde uğrak yeri. Güvenlik için bir karakol kuruluyor köye, aşağıda çetlemik ağacı var oraya. Daha evvel Yeşilköymüş. Karakol oradan kaldırılıyor ama köyün adı aynı kalıyor.” (KK3.)

Bölgede dikkat çeken en önemli unsurlardan biri de yel değirmenleridir. Davutlar ve Karakol Mahallelerinde yel değirmenleri bulunmaktadır. Ancak birçoğu yıkılmış kalanlar da bakımsızlıktan yıkılmaya yakın.

“Bizim burda yok da Davutlar’da var.” (KK1.)

“Bizim Davutlar’da iki tane yel değirmeni vardı. Biri rüzgârdan yıkıldı. Biri de bu. Ama gördüğünüz gibi bakımsız. Eskiden herkes buraya toplanır; ununu öğütürmüş sohbet muhabbet güzel olurmuş. Ama şimdi gelen giden olmuyor tabii.” (KK9.)

“Bizim burda beş tane yel değirmeni vardı. Üçünün sadece yeri kaldı. Yerleri bellidir biraz dikkat ederseniz. Bu iyice yıkıldı artık da bunun kanatlarını çıkardık dama koyduk. Keşke restore edilse de burası turizme kazandırılrsa.” (KK3.)

1.6. Tanımlar

Halkbilimi

Toplumların birlik beraberlik içinde yaşamasıyla birlikte ortaya çıkan halk bilimi ürünleri, toplumlar arası etkileşimin artmasıyla birlikte çeşitlenmiştir. Bu çeşitliliğin artmasıyla birlikte folklor alanında yapılan çalışmalar artmış, dolayısıyla farklı tanımların da ortaya çıkmasına neden olmuştur. Tanımları değişkenlik gösterse de halk bilimi denince herkesin aklında aynı kavramlar oluşur. Tüm tanımlar şu olgular etrafında şekillenmektedir: “gelenek, görenek, kültür.”

Halkbilim, bir ülke ya da belirli bir bölge halkına ilişkin maddi ve manevi alandaki kültürel ürünleri konu edinen; bunları kendine özgü yöntemleriyle derleyen, sınıflandıran, çözümleyen, yorumlayan ve son aşamada da bir birleşime vardırılmayı amaçlayan bilimdir (Örnek, 1977, s.15).

Muhacir

Muhacir, hicret eden, kendi vatanından başka bir yere göç etmeye zorlanan kimselere denilmektedir.

1876-1877 yılları arasında vuku bulan Osmanlı-Rus Savaşı sonrasında Balkanlardan, Doğu’dan ve Kafkaslardan gelen tüm Osmanlı tebaasına Anadolu’da “93 Muhaciri” denilmiştir. Bu savaş, “93 Harbi”, göç edenler de “93 Muhaciri” olarak bilinmektedir. Zira Miladi takvime göre 24 Nisan 1877’de başlayan bu savaş, Rumî takvime göre 1293 tarihine rastladığından bu şekilde adlandırılmıştır (Vural, 2018, s.3).

2. İLGİLİ ALANYAZIN

2.1. Kuramsal Çerçeve

Halk bilimciler tarafından çok sık olarak kullanılan “derleme” terimi; halk bilgisi yaratmalarının belli bir zamanda, belli bir yerde, belli bazı araç ve yöntemleri kullanan uzman halk bilimci veya amatör olarak halk bilimine ilgi duyan kişi veya kişilerce, halk bilgisi ürünleri yaratan, yeniden yaratan, taşıyan, nakleden, aktaran ve icra eden kişilerden sözlü, yazılı ve görsel olarak kaydedilmesi ve maddi ürünlerin toplanması işidir (Ekinci, 2019, s. 25).

Bu çalışmada, Karesi İlçesine bağlı İbirler, Davutlar ve Karakol Köylerinin halk bilimi ve halk edebiyatı ürünleri derlenirken önce sözlü kaynaklardan sonra yazılı kaynaklardan yararlanılmıştır.

2.2. İlgili Araştırmalar

Araştırma yapılan bölge ile ilgili daha önce yapılmış bir çalışma bulunmamaktadır. Derleme yapılan köylerin Balkan muhacirlerinden oluşması nedeniyle özellikle bu konuda literatür bilgisine yer verilmiştir.

Kitaplar

Akgün, Atıf, Balkan Türklerinin Muhacir Edebiyatı İncelemeleri, Grafiker Yayınları, (2016), Ankara.

Bu çalışmada, Türk edebiyatı özelinde aralarında sıkı bir bağ bulunduğu açık olan edebiyat göç ilişkisinin boyutları ve iki olgunun kesiştiği noktada, birbirlerinden nasıl yararlandıkları tarihsel ve sosyolojik yöntemle ve Balkan Türkleri özelinde ele alınmıştır.

Ayhan, Aydın, Balıkesir ve Çevresinde Yörükler, Çepniler ve Muhacirler, Zağnos Kültür ve Eğitim Vakfı, (1999), Balıkesir

Aydın Ayhan bu kitapta yörük, çepni ve muhacirlerin geldikleri yerlere ait köken bilgisine değinmiş, Balıkesir’e yerleşimlerinden bahsetmiştir.

Halaçoğlu, Ahmet, Rumeli'den Türk Göçleri, Türk Tarih Kurumu Yayınlar, (2014), Ankara.

Bu kitapta 93 Harbi'nden sonra Balkanlar'dan Anadolu'ya sürekli göç hareketliliğinin devam ettiği, bu göçlerin özellikle Bulgar askerlerinin baskıları sebebiyle olduğuna değinilmiştir.

İsen, Mustafa, Bir Muhacir Köyünün Hikayesi: Nalköyü, Kapı Yayınları; (2019), İstanbul.

Mustafa İsen bu kitapta önce Balkanlar'dan yapılan göçlerin tarihiyle ilgili bilgi vermiştir. Daha sonra köyün coğrafi yapısı, ekonomik özellikleri gibi bilgilere değinmiş ve burada yaşayan muhacirlerin halk bilimi ürünlerine yer vermiştir.

Sunata, Ulaş, Türkiye'de Balkanlar, İletişim Yayınları, (2023), İstanbul.

Bu kitapta Balkanlar'dan Türkiye'ye gelen halkların göç politikaları, sosyokültürel durumları ve göç sonunda yaşadıkları sorunlardan bahsedilmiştir. Ayrıca kadınların göç hikayelerine yer verilerek bir derleme oluşturulmuştur.

Makaleler

Dağlar Macar, Oya, Balkan Muhacirleri, (2021), Atlas Dergisi.

Bu makalede muhacir kavramın ne demek olduğunun tanımı yapılmıştır. Göç yollarında yaşananlar, salgın hastalıkların göçe etkisi ve hastalıklardan korunarak göçe devam gibi durumlar incelenmiştir.

Kayalan, Ferruh, Bulgaristan Türkleri ve Balıkesir, (2023), Avrasya Uluslararası Araştırma Dergisi.

Ferruh Kayalan bu makalede Bulgaristan'dan yapılan göçlerin Balıkesir'de nasıl yankı bulduğunu ve halkın sosyokültürel durumunu nasıl etkilediğine değinmiştir.

Kocacık, Faruk, Balkanlar'dan Anadolu'ya yönelik Göçler, (1980), Osmanlı Arştırmaları Dergisi.

Bu çalışmada 93 Harbi'nin ortaya çıkışı ve göçe sebep olan etkenler ile göç esnasında kullanılan ulaşım araçlarına yer verilmektedir.

Paşaoğlu, Derin Derya, Muhacir Komisyonu Maruzatına Göre 93 Harbi Sonrası Muhacir İskânı, (2013), History Studies.

Bu makalede 93 Harbi'nden sonra Anadolu'ya yapılan göçler sonucu Muhacir Komisyonu kurulması ve ilk gelenlerin önce İstanbul'a alınıp ilgili kayıtlara geçirilmesi ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. Sayılarının hızla artmasıyla Anadolu'da boş yerler tespit edilip iskân edilmek üzere oralara gönderildikleri anlatılmaktadır.

Yapıcı, Hakkı, 93 Harbi Sonrası Yaşanan Göçler ve Neticeleri, (2012), Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi.

Bu çalışmada o dönemde yapılan göçlerin ekonomiye olan etkisine değinilmektedir.

Tezler

Balat, Gülçin, Balkan Göç Folkloru: Ankara ili örneği, (2023), Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Halk Bilimi Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi.

Balkan Göç Folkloru:Ankara İli Örneği adlı doktora tez çalışması, Ankara'ya 1923 yılından itibaren Balkan ülkelerinden göç eden kişilerin folklorunu konu almaktadır. Göç olgusunun bir sonucu olarak kültürlerin de göç ettiği anlatılmaktadır.

Ceylan, Ali, Bugaristan'dan Türkiye'ye Göç ve Göçmenlerin İskânı, (2021), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.

Bu tezde 93 Harbi'nde başlayan Bulgaristan'dan Anadolu'ya göçlerin 20. yüzyıla dek sürmesi ve Türkiye'nin bu göçlere bakış açısı anlatılmıştır.

Koç, Zühal, Karesi Sancağı'na Yapılan Göçler (1860-1890), (2014), Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.

Bu çalışmada Karesi sancağının idari yapısının yanı sıra göçmenlerin geldikleri konumları ve göçlerin sebepleri ele alınmaktadır.

Nükte, Serdar, Muhacirlikten Göçmenliğe İskândan Yerleşime: Bulgaristan Muhacirlerinin Konya'ya Göçü, (2019), Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.

Bu tezde muhacirlerin göç ettikleri yerin kültürüne uyum sağlarken bazı sıkıntılar yaşadıkları ama sonradan o kültüre ayak uydurdıklarına değinilmiştir.

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Karesi ilçesine bağlı İbirler, Davutlar ve Karakol köyleri ile ilgili yapılan bu çalışmada doğal gözlem, yönlendirilmiş görüşme ve derleme yöntemi kullanılmıştır.

Derleme çalışmasına başlamadan önce bölge hakkında genel bir bilgi taraması yapılmıştır. Coğrafi ve ekonomik koşullar, ulaşım olanakları vs. belirlendikten sonra derleme esnasında sorulacak sorular hazırlanmış ve gruplandırılmıştır. İlgili alanları göz önünde bulundurularak kadın ve erkek kaynaklara sorulacak sorular tasnif edilmiştir. Bölgeye gidince önce çevre tasviri yapılmış, gerekli fotoğraflar çekilmiştir. Sonrasında kaynak şahıslar ile tanışılmış; kaynak şahısların yaşı, eğitim durumları gibi bilgiler dikkate alınmıştır.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırma yapmaya gidilmeden önce Davutlar Mahallesi Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği Başkanı Erdinç Duman'a ulaşıldı. Birlikte kaynak şahıslara ulaşıldı. Kaynak şahıslara araştırmanın öneminden bahsedildi. Sonrasında İbirler Mahallesi muhtarı Saffet Kayalı'ya önce telefonla ulaşım görüşme talebi sağlandı. Buluştuktan sonra kendisinden gerekli bilgiler alındı ve kaynak şahıslara ulaşıldı. Kendisinin sıcakkanlı ve şakacı bir mizacının bulunması sebebiyle konuşmak istemeyen kaynak şahısları ikna etti ve çalışmaya dahil etti.

Alan araştırması sırasında görüştüğüm kaynak şahıslar ortalama 55-60 yaş civarındaydı. Eğitim durumları genellikle ilkökuldu. Sorulan sorulara bazen yeterli cevaplar alınamadı bazen de konunun dışında cevaplar alındı.

3.3. Veri Toplama Araç ve Teknikleri

Alan araştırmasına çıkmadan önce gerekli olabilecek birtakım teknik malzemeleri hazırlamakla işe başladım. Teknik malzeme olarak ses kayıt cihazı, fotoğraf makinesi ve cep telefonu kullanmanın yanı sıra çalışmamı görüşme, gözlem ve kaynak kişilerden yararlanma tekniklerinden faydalanarak yürütmeye çalıştım.

Bölge ile ilgili gerekli araştırma ve görüşmeleri yaptıktan sonra kaynak şahıslarla konuşmaya başladım. Her üç bölgeye de ilk gittiğimde önce muhtarlar ile görüşüp kaynak şahıslara yönlendirildim. Kaynak şahıslara, ses kayıtlarını alacağımı ancak bunun hiçbir yerde yayınlanmayacağını sadece derlediğim bilgileri yazıya geçirirken kullanacağımı belirttim. Kaynak şahıslar ilk zamanlar biraz çekimser dursa da sık sık gördükçe daha rahat konuşmaya başladılar.

Derleme esnasında sorulan sorulara yetersiz cevabı olanlar “Bunu kadınlar daha iyi bilir.” Ya da “bu işin ustası falanca kişi ona sor ben bilmem.” gibi cevaplar verdiler. Çalışmanın pandemi döneminde yapılması sebebiyle birçok görüşme açık alanda yapıldı. Hatta bazı kaynaklar görüşmek istemediğini belirtti. Konuşmak istemeyenleri zorlamadım ve görüşmeyi bitirdim.

Gözlem tekniğini kullandığım araştırmalarımda, kamera ve fotoğraf makinesi kullandım. Görüşme tekniğini kullandığım araştırmalarda ise ses kayıt cihazı ya da cep telefonu kullandım.

Derleme esnasında toplanan ses kayıtlarını çalışma konum olan halk edebiyatı ve halk bilimi ürünleri içerisinde yer alan başlıklara göre sınıflandırdım. Ses kayıt cihazı, fotoğraf makinesi veya cep telefonu kullanarak temin ettiğim malzemeleri yazıya aktarırken bu bilgileri güvenli bir şekilde depolayabilmek için de harici hard disk kullandım.

3.4. Verilerin Toplama Süreci

Derleme çalışmasına geçmeden önce bölge hakkında yazılı kaynaklardan yararlanıldı. Kitap, makale gibi kaynaklardan özet çıkarıldı. Bölge hakkında araştırmaya çıkacak bilgi elde edildikten sonra alan araştırmasına geçildi.

Araştırma yapmaya mahallelerin muhtarları ya da varsa dernek başkanları ile görüşmeler sağlanarak başlandı. Önce araştırma sahası hakkında bu kişilerden de bilgi alındı. Daha sonra bu kişilerden çalışmamızın konusu olan halk bilimi ve halk edebiyatı ürünleri derlendi. Özellikle muhtarların yönlendirmesiyle görüşülen kaynak kişilerin ad, soyad, yaş, eğitim durumu gibi özellikleri öncelikli olarak kaydedildi.

Çalışmalar sırasında pandemi süreci devam ettiği için bazı kaynak kişiler evine misafir etmek istemedi. Hatta bu yüzden birçok kaynak kişi ile görüşme sağlanamadı. Kapalı alanda yaptığımız görüşmelerde maskelerin çıkarılmaması konusunda hassasiyet gösterildi.

Çalışma esnasında derlenen ses kayıtları tek tek dinlendi. Önce kabataslak yazıya geçirildi sonra tez çalışmasının içine dahil edildi. Derlenen veriler kaynak şahıs bilgileri ile yazıldı. Çalışmanın sonunda kaynak şahıslarla ilgili ayrıntılı bilgilere yer verilmiştir.

3.5. Verilerin Analizi

Bu çalışmada yer alan malzemenin değerlendirilme sürecinde halk bilimi kuram ve yöntemlerinden yararlanılmıştır. Kaynak şahısların verdiği bilgilerden hareketle birtakım sonuçlara ulaşılmış ve yorumlanmıştır. Elde edilen tüm veriler kaynak şahısların verdiği bilgiler çerçevesinde toplanmıştır.

Çalışma sırasında yararlanılan kaynak şahısların çoğu tarım ve hayvancılıkla uğraşmaktadır. Ancak tarım ve hayvancılığın yanında birçoğunun emekli olduğu görülmüştür. Kaynak şahısların verdiği bilgilere göre tarım ve hayvancılığın yan gelir olarak yapıldığı bilinmektedir.

Derlenen malzeme günü gününe yazıya geçirilmeye çalışılmış, yöresel konuşmaların özgünlüğünü korumaya özen gösterilmiştir. Kaynak kişilerin kullandığı, anlamı bilinmeyen kelimeler için de çalışmanın sonuna sözlük eklenmiştir. Araştırma sahasında bulunan yel değirmeni, mezarlık gibi unsurların fotoğrafları da çalışmanın sonuna eklenmiştir.

Yukarıda anlatılan şekliyle yazıya aktarılan malzemeler, halk edebiyatı ve halk bilimi bağlamında tasnif edilmiştir. Çalışmada öncelikle halk edebiyatı ürünlerinden derlenen metinler, daha sonra da halk bilimi başlığı altında değerlendirilebilecek uygulama ve inanışlar tasnif edilmiştir. Tasnif edilen bu malzemeler çalışmanın ilgili bölümlerinde ayrıca bir tasnif edilmiş ve derlenen malzemelerden hareketle birtakım değerlendirmeler yapılmaya çalışılmıştır.

Kaynak kişi bilgileri alfabetik sıraya göre listelenmiştir. Çalışmanın sonunda kaynak şahıs, numarası ile (KK) şeklinde belirtilmiştir. Kaynak şahısların adı, soyadı,

doğum yeri ve yılı, eğitim durumu ve mesleği gibi bilgiler kaynak kişiler kısmında tablo haline sunulmuştur.

4. BULGULAR VE YORUMLAR

4.1. Karesi Muhacirlerinin Köken Bilgisi

1876-1877 yılları arasında vuku bulan Osmanlı-Rus Savaşı sonrasında Balkanlardan, Doğu'dan ve Kafkaslardan gelen tüm Osmanlı tebaasına Anadolu'da "93 Muhaciri" denilmiştir. Bu savaş, "93 Harbi", göç edenler de "93 Muhaciri" olarak bilinmektedir. Zira Miladi takvime göre 24 Nisan 1877'de başlayan bu savaş, Rumî takvime göre 1293 tarihine rastladığından bu şekilde adlandırılmıştır (Vural, 2018, s.3).

93 Harbi ile gelen Rumeli Türkleri toplam 15.651 kişi olup Karesi sancağına sevk edilenler 3367'si kadın, 4036'sı erkek toplam 7411 kişidir. Bu göç sonucunda İbirler Mahallesi'ne 2'si kadın 5'i erkek toplam 7 kişi, Davutlar Mahallesi'ne ise 3'ü kadın 3'ü erkek toplam 6 kişi yerleştirilmiştir (Koç, 2014, s.102). Bu dönemde yapılan iskanlar sadece Karesi ile sınırlı kalmayıp Gönen, Savaştepe gibi birçok ilçeyi de içinde bulundurmaktadır. Ancak araştırma sahası Karesi ile sınırlı olduğu için bu bölge ile ilgili bilgi verilmiştir. 93 muhacirleri bölgeye yerleştirilirken gerekli kayıt defterlerine kayıtlar tutulmuş, plansız bir yerleşme yapılmamıştır. Göçmenlerin hangi mahallere yerleştirileceği, kaç hane olacağı gibi bilgiler önceden planlanıp kayıt altına alınmıştır.

4.2. Halk Edebiyatı Ürünleri

4.2.1. Masallar

Masallar, genellikle çocukluk evresinde hayal dünyasını zenginleştiren, hayvanlar veyahut insanlar aracılığıyla her zaman rehberi doğruluk, iyilik olan anonim halk nesri ürünlerindendir. Kahramanlarından bazıları hayvanlar ve tabiatüstü varlıklar olan, olayları masal ülkesinde cereyan eden, hayal mahsulü olduğu halde dinleyenleri inandırabilen sözlü anlatım türüdür (Sakaoğlu, 2002: 4).

Umay Günay, Elâzığ Masalları adlı çalışmasında masalların, birçok araştırmacının kabul ettiği gibi sadece çocukları eğlendirmek için anlatılan bir edebî tür olmadığını aynı zamanda okuryazar olmayan halk için okuryazar halkın romanı ve hikâyesi olduğunu belirtmiştir. Bugün Anadolu'da masal ve halk hikâyesi anlatma ve

dinleme geleneğinin canlı olarak yaşadığını belirten Günay, masalın roman ve hikâyenin ilk şekli olarak kabul edilebileceğini ifade etmiştir (1975, s. 2).

Esma Şimşek, masallar üzerine yerli ve yabancı pek çok araştırmacının çalışmaları bulunduğunu ifade etmektedir. Masal tasnifindeki ilk önemli çalışmayı 1910 yılında Anti Aarne'nin yaptığını belirtmiştir. Esma Şimşek Aarne'nin masal sınıflandırmasını şu şekilde aktarmıştır:

1. Hayvan Masalları
2. Asıl Halk Masalları
3. Fıkralar (Şimşek, 1990, s. 93)

Bu tasnif çalışmasından 20 yıl kadar sonra Stith Thompson, aynı tasnifi genişleterek “The Types of The Folktale” adlı eserinde masalları beş ana başlık altında sınıflandırmış ve Aarne'nin tasnifini genişletmiştir:

- 1) Hayvan Masalları
- 2) Asıl Masallar: Olağanüstü masallar, gerçekçi masallar
- 3) Güldürücü Hikayeler, nükteli fıkralar, yalanlamalar
- 4) Zincirlemeli Masallar
- 5) Sınıflandırmaya Girmeyen Masallar (Şimşek, 1990, s.94).

Günümüzde teknolojinin, hayatımıza girmesiyle birlikte masal geleneği yok olmak üzeredir. Derleme esnasında bile kaynak şahısların masal anlatırken zorlandığı, hatırlamakta güçlük çektiği görülmüştür. Çocukların da artık ilgisini çekmeyen masallar unutulmaya yüz tuttuğu için oldukça az sayıda masal derlenebilmiştir.

4.2.1.1. Hayvan Masalları

4.2.1.1.1. Horoz

“Bir gün bir horoz çöplükte eşinirken ayağına diken batmış. Derken fırında ekmek yapan kadının yanına varmış. Kadından ayağındaki dikenini çıkarmasını istemiş. Kadın ayağındaki dikenini çıkarmış, fırına atıvermiş. Sonra horoz geri gelmiş: “Dikenimi ver dikenimi isterim” diye. Kadın “Ben onu ocağa attım dikenini sana veremem” demiş. Horoz bu defa: “O zaman bana dikenimin yerine bir pide ver” demiş. Kadın ona bir pide vermiş ve horoz kadının yanından ayrılmış. Giderken bir çobana

rastlamış. Çoban süt sağmış pişirmiş onu yemeye hazırlanıyormuş. Horoz: “Çoban kardeş senin süte benim pidemi doğrayıp yiyelim” demiş. Çoban kabul etmiş, karınlarını doyurmuşlar. Horoz bu sefer de pidesini geri istemiş. Çoban: “Biraz önce yedik ya ben pideni nasıl geri vereyim?” demiş. Sonra horoz çobana: “O zaman bana bir koyun ver ben de pidemi istemem” demiş. Çoban mecbur kabul etmiş. Horoz koyunu almış gitmiş. Giderken bir yerde düğün varmış, düğünde köpek kesiyorlarmış. Horoz: “Köpek kesmeyin benim koyunu kesin.” demiş. Kabul etmişler koyunu kesip yemişler. Düğün bitmiş. Bizim horoz başlamış koyunu istemeye. E yenen koyun nasıl geri gelsin? Horoz koyun yoksa gelini verin demiş. Gelini vermişler. Giderken gelin osurmuş. Horoz “dirt gelin osurdu diyeyim mi?” demiş. Gelin “deme deme, ben sana güzel elbiselerimden giydiririm.” Demiş. Horoz gelinin güzel elbiselerini giymiş. Bu masal da burada bitmiş.” (KK28, KK31)

4.2.1.1.2. Kuyruk Acısı

“Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, bir köyde bir oduncu yaşarmış. Ormanda odun keserken çalılar arasında bir yılan görmüş. Tam yılanı vuracağı sırada, yılanla göz göze gelmiş. Yılanı acıyıp, onu öldürmekten vazgeçmiş.

Yılan dile gelmiş: “Sen bana acıyıp beni öldürmedin. Senin bu merhametine karşılık, ben de sana bir iyilik yapmak istiyorum.” deyip yuvasına dönmüş.

Aradan biraz zaman geçtikten sonra, ağzında bir altınla geri dönmüş ve altını oduncuya vermiş. “Bundan sonra, her gün yuvama gel, sana bir altın vereceğim.” Demiş. Oduncu, sevinçle altını alıp evine gitmiş. O günden sonra, evinde bir bolluk, bir zenginlik baş göstermiş. Oduncu her gün ormana gidiyormuş, yilandan bir altını alıp evine gidiyormuş.

Bir gün oduncu ağır bir hastalığa yakalanmış.

Artık yılanın yuvasına gidemez olmuş. Oduncunun evinde darlık başlamış. Oduncu, oğlunu yanına çağırıp, olanları anlatmış.

“Oğlum. Ormandaki büyük çınar ağacının arkasında çalılıkların arasında bir Yılan yuvası var. Oraya git, benim selamımı söyle, sana bir altın verecek. Onu al getir.” demiş.

Oğlu, babasının tarif ettiği yılan yuvasına gitmiş.

Yuvanın başına gelip, yılanı seslenmiş. Yılan, yuvasından başını çıkarmış. Oğlu kendini tanıtmış. Yılan, çocuğun sözlerinin doğru olduğunu anlayınca, yuvasından bir altın alıp çocuğa vermiş.

Çocuk, “Kim bilir, yuvada ne kadar altın vardır?” diyerek, eline bir taş almış ve yılanı fırlatmış. Taş, yılanın kuyruğunu koparmış. Yılan da can havliyle, çocuğu sokup öldürmüş.

Akşam olmuş, çocuk eve dönmeyince, babası hasta yatağından zorla kalkarak ormana doğru yola çıkmış. Yılan yuvasının yanına varınca, oğlunun öldüğünü görmüş. Yılan da yaralı bir şekilde yatıyormuş.

Babası, hatanın kendi oğlundan kaynaklandığını anlamış. Yılandan özür dilemiş.

“Olanları unutalım, gel tekrar dost olalım.” demiş. Yılan, oduncunun yüzüne bakıp acı acı gülümsemiş:

“Sende bu evlat acısı, bende bu kuyruk acısı varken, artık dost olamayız!” deyip yuvasına dönmüş.” (KK19.)

4.2.1.2. Asıl Masallar

4.2.1.2.1. Keloğlan Masalı

“Günlerden bir gün bir karının bir keloğu varmış. Oynarken bir tane nohut bulmuş, hesaplamaya başlamış: Bir nohuttan on nohut, on nohuttan bir ölçek, bir ölçekten on ölçek olur demiş. Nohudu almış, zengin bir adamın kapısının önüne gelmiş. Zengin ev sahibi kapıdan çıkarken kapının önünde Keloğlan’ı görmüş. “Ne istiyorsun?” diye sormuş. Keloğlan, zengin adama: Benim beş yüz deve yükü nohudum vardı, yolda eşkiyalar bizi soyarak nohutlarımı aldılar, adamlarımı öldürdüler, elbiselerimi soyup kötü elbiseler giydirdiler, gözümü bağlayıp bir dağa koydular. Ben de kaçıp buraya geldim, demiş. Zengin adam, bunu hemen evine götürmüş, bir kat yeni elbise giydirmiş; biraz oturduktan sonra Keloğlan “Bana izin verin gideyim?” demiş. Zengin adam, Keloğlan’a bir at vermiş. Şehire gitmiş. Şehirde tüccarlardan “beş yüz deve yükü nohudum geliyor” deyip para almış. Bu adam şöyle zengin, böyle zengin diye herkes methetmeye başlamış. Bir gün vali de Keloğlan’ı yemeğe davet etmiş. Keloğlan da daveti kabul etmiş. Keloğlan hizmetçisine yirmi lira vererek: “Bu paraları Valinin hizmetçilerine dağıt,” demiş. Kendisi önde, hizmetçisi

arkada Valinin evine gitmişler. Davetten dönerken Keloğlan'ın hizmetçisi valinin hizmetçilerinden birine beş lira, diğerine on lira ve ötekilerine de ikişer buçuk lira vermiş. Bir iki gün sonra vali haber salmış. “Kızımı alıyorsa hiçbir masraf etmeden kendine veririm,” demiş. Bu da kabul etmiş. Düğünleri kırk gün kırk gece sürmüş. Valinin kızını Keloğlan almış. Bir gün Valinin kızı hamama gitmek için kocasından beş lira istemiş; kocası da hangi tüccara haber salmışsa kimse para vermemiş. Keloğlan bu zamanlarda iyiden iyiye fakir düşmüş; odunları bile kalmamış. Evlerinin içindeki büyük dut ağacını keserek idare ediyorlarmış. Bir gün yine ağacı keserken ağacın içinden altın akmaya başlamış. Hemen bir değnek almış duvara vurmuş. Değnek sesini duyan Vali hemen damadının evine koşmuş. Keloğlan, “Benim beş yüz deve yükü nohudumu satmışlar da karşılığı bana bu kadar altın getirmişler, ondan dövüşüyorum” demiş. Parayı toplayarak içeri almışlar. Sonra Keloğlan ticarete başlamış. O tek nohudu sakladığı yerden çıkartarak “Beni zengin eden bu nohuttur” deyip ağzına atmış.” (KK11, KK25)

4.2.1.2.2. Ercül ile Cürcül

“Bir ailenin üç tane kızı varmış. Ablaları evlenmiş. Köylerinin dışında bir yerde oturuyormuş. Ercül ile Cürcül de “anne biz ablamıza gideceğiz. Çok özledik ablamı. İlle de ablama gidelim” diye tutturmuşlar.

Siz gidemezsiniz demiş annesi. Bak hava çok rüzgârlı, soğuk. Beraber başka zaman gideriz.

“Hayır anne biz gideceğiz, ne olur gidelim. İzin ver” demişler. “İki kardeş birbirimize sahip çıkarız” demişler. Yola çıkıyorlar bunlar. Ama anneleri de iyice giydirmiş hava soğuk diye. Paltosunu, atkısını giydirmiş bu iki kardeşin. Yolda biraz yürüyorlar. Bakıyorlar ki kavaklar iki tarafa sallanıyor. Ağaçar sallanıyor.

“Aaa! Ercül ne kadar sallanıyor kavaklar üşüyordur bunlar.” demiş Cürcül.

“Ne yapalım Cürcül?” demiş o da. Atkımızı saralım demişler. Atkılarını bir ikisine sarıyorlar. Başka ağaçar da sallanıyormuş.

“Ercül bunlar da üşüyordur ne olur bunlara da bir şey yapalım” demiş Cürcül.

Paltolarımızı giydirelim demişler. Paltolarını giydirmişler onlara. Kendileri donuyorlarmış, titriyorlarmış. Koşa koşa ablalarının evine varmışlar. Ablası açıyor kapıyı.

“Kızım niye böyle geldiniz? Çırılçıplak annem sizi nasıl böyle gönderdi?” demiş. Abla demiş Ercül ile Cürcül:

“Biz çok iyi yaptık ağaçlar üşüyordu yolda onlara giydirdik paltomuzu. Atkımızı da onlara verdik” demişler.

Ablası gülmüş onlara. Sobanın yanında ısıtmış, çorbalarını içirmiş. Özlem giderdikten sonra akşam olmuş ablaları ikisini de bir odaya yatırmış. Onlar gece uyuyamamışlar. Çok seviniyorlarmış ablamıza geldik diye. Biz iyilik yaptık ağaçlara paltomuzu giydirdik, atkımızı da sardık üşümezler artık diye konuşuyorlarmış. Uykuları dağılmış. Ne yapalım ne yapalım? Kalkıyorlar odanın her tarafını geziyorlarmış. Kapının arkasında topraktan bir testi bulmuşlar. Testinin ağzı büyükmüş. Ellerini bir daldırıyorlar. “Aaa! Kıpırmızı. Bu kına olsa gerek” demişler. Annelerinin elinde kınayı görüyorlarmış. Demişler ki biz kına yakalım. Ercül ile Cürcül ikisi de ellerini sokmuşlar pekmezin içine kına diye. Yatmışlar yataklarına. Ama her taraf yapış yapış olmuş. Ne elleri kızarmış ne bir şey olmuş. Ama çarşaflar yastıklar batmış. Ablası gelmiş sabahleyin odalarına:

“Ercül Cürcül ne yaptınız! Tertemiz çarşaflarımı ne yaptınız siz!”

“Kına yakındık kına yakındık” diyorlarmış.

Ama ellerinde de hiç kına mına yokmuş. “Abla biz buradaki kınayı yakındık” demişler.

“Hani nerde?” demiş ablaları. İşte burada diyerek testiye göstermişler.

“Bu testide pekmez vardı ne yaptınız!”

Ablaları onları yıkıyor, temizliyor. Kahvaltılarını yaptıktan sonra ablalarının işi varmış. “Siz bahçede oturun ben işlerimi yapayım oynayın bahçede” demiş. Onlar bahçede oynarken ablaları işine devam ediyor. İki kişi yalnız kalmış. Ablalarının tavuklarını görmüşler. Tavuklar durmadan kaşınıyormuş.

Gıdı gıdı gıdı gıdı!

Kanatlarını kaldırıp kaldırıp gagalarıyla kaşınıyorlarmış. Ercül demiş Cürcül:

“Bu tavuklar durmadan kaşınıyor. Bunları yıkayalım” demiş.

Yapamayız demiş Ercül. Yaparız demiş Cürcül.

“Ocağa bir tencere su koyalım, kaynatalım, yıkayalım biz bunları.”

Ocağa tencereyi koyuyorlar, yıkıyorlar. Ablaları da başka yere gittiğinden onları görmüyormuş. Su kaynayınca tavukları içine sokup çıkarmışlar. Tavukların hepsi şişmiş. Sıcak suyun içinde ölmüşler. Ablaları yine geliyor bir bakıyor ki:

“Eyvah bütün tavuklarım gitmiş. Hepsi ıslak ıslak olmuş ölmüşler. Ne yaptınız kızım, yine ne yaptınız ne şımarıklık yaptınız!”

“Yok abla yardım ettik sana” demişler. Ercül ile Cürcül seviniyorlarmış yardım ettik diye.

“Ne yaptınız?” demiş ablaları.

“Tavuklar bitlenmiş biz onları yıkadık” demişler.

İyi demiş iyi yeter artık ne hale soktunuz beni. Gidin artık demiş.

“Hayır gitmeyeceğiz. Bugün de kalacağız.”

İyi madem demiş ablaları bugün de kalın. O gün de kalıyorlar. Ablaları bütün gece ağlamış tavuklarını öldürdüler, evimi batırdılar diye. Ercül ile Cürcül de çok üzölmüşler. “Kalk gidelim evimize” demiş Cürcül. Sabah kalkıp annelerinin yanına dönmüşler. Ablaları da onlar gidince çok üzölmüş. Hatasını anlamış. Bu masal da burada bitmiş.” (KK23.)

4.2.1.2.3. Sana Ne Bana Ne Kardeşler

“Bir varmış bir yokmuş. Çooook eskiden üç kardeş varmış. Bu kardeşlerden Sana ne ile Bana ne ismindeki kardeşleri anneleri bakkala yollamış. Bakkal:

“Hoş geldiniz, adınız ne sizin bakalım?” demiş. “Sana ne” demiş büyük kardeş. Bakkal tekrar sormuş yine aynı cevabı almış. Ne terbiyesiz çocuk diye söylenmiş. Diğer kardeşe de sormuş. O da “Bana ne” demiş. “Anneleri bunları ne kadar saygısız yetiştirmiş diye kendi kendine söyleniyor. Sizde hiç terbiye yok mu?” diye çocuklara bağırıyormuş bakkal. Çocuklar da:

“Var Terbiye evde kaldı” demişler.

Meğer üçüncü kardeşin adı da Terbiye imiş.” (KK23.)

4.2.1.2.4. Hasan Öğretmen ve Öğrencileri

“Bir varmış bir yokmuş. Evvel zaman içinde kalbur saman içinde ben annemin beşiğini tıngır mıngır salları iken bir köy okulunda Hasan Öğretmen varmış. Bir gün çocuklara demiş ki:

“Çocuklar yarın yiyecek içecek getirin ben sizi kıra götüreyim.” demiş. Çocuklar:

“Oleeey oleeyy!”

Hepsi bir sevinmeye başlamış. Paydostan sonra herkes annesine demiş:

“Anne yarın kıra gideceğiz. Bize yumurta pişir, börek yap.” Demişler. Ertesi gün oluyor bütün çocuklar hazırlıklı geliyorlar okula. Öğretmenleri o gün ders yapmamış. Kıra gidecekler ya. Hepsini toplamış çocuklarının. Ormana pikniğe gitmişler. Ormanda piknik yapıyorlar. Akşamın olduğunu anlayamamışlar. Karanlık olmuş. Demişler ki “hadi toplanalım.” Toplanıyorlar geç vakit oldu diye. Ama o sırada daha da karanlık olmuş yollarını kaybetmişler. “Oradan mı geldik buradan mı geldik acaba nereye nereye” derken zifiri karanlık olmuş. Hiçbir yer gözük müyormuş. Öğretmen demiş ki:

“Çocuklar biz evin yolunu bulamayacağız, köye dönemeyeceğiz. Ateş yanan yer bak karşıda” demiş. Tepenin bir tarafında ateş yanıyormuş öbür tepede de köpek havlıyormuş. “Köpek havlayan yere mi gidelim, ateş yanan yere mi gidelim?” demiş öğretmen. “Öğretmenim köpek havlayan yere gitmeyelim ateş yanan yere gidelim ne olur ne olur” demiş çocuklar. Tamam çocuklarım ateş yanan yere gidelim demiş öğretmen. Gide gide gide ateş yanan yere varmışlar. Orada bir kulübe varmış. Kulübede cadı yaşıyormuş. Kulübenin tahtadan kapısı varmış. Kapıya vurmuşlar. İçerden bir cadı çıkmış.

“Gelin yavrularım gelin kuzularım. Siz nerelerde kaldınız?” demiş.

Çocukları içeri alıyor öğretmen de geliyor. Hepsini odaya yatırıyor. Ama üç dört tane çocuğu başka yere yatırıyor. Herkes uyuduktan sonra bu üç dört tane öğrenciyi saklıyor. Sabah olunca öğretmen çocuklarını alıyor. Bu üç dört öğrenciyi de fark etmiyor, hepsi beraber zannediyor. Onlar dönüp geliyorlar. Sonra gelince

çocukların eksik olduğu anlaşıyor. Anneleri babaları aramaya çıkıyor. Onlar arayadursun. Cadı çocukları kafese koyuyor birer birer. Her gün önlerine tavuk butları veriyor. Yiye bunları diye. Gözleri de görmüyormuş cadının. Çocukların parmaklarını kafesten çıkartıyormuş:

“Bakayım parmaklarınıza. Ooo! Siz daha olmamışsınız. Daha çok yiye beslenin. Ben sizi yiyeceğim” diyormuş.

Anneleri babaları çocukları bulamamışlar. Bir iki gün böyle devam etmiş. Çocuklar korkuyormuş. Cadı her gün bunlara yemek yedirmiş. Cadının gözleri görmediği için yine uzatın parmaklarınızı deyip parmaklarına bakıyor. “Ooo!

Siz bayağı etlenmişsiniz. Beslenmişsiniz. Ben sizi bugün artık yiyeyim” demiş. Çocuklar da korkudan tir tir titriyormuş. Cadı çocukların kafeslerini açıyor. Ocağa da büyük bir kazan koymuş, ateş yakmış. Çocukları yiyeceğim ben diye sıcak su kaynatmaya başlamış. Ama o sırada kafeslerini açtığını unutmuş. Çocuklar da kafesleri açık bulunca nasıl olsa cadının gözleri görmüyor diye sessizce oradan uzaklaşmışlar.

Kazanın suları kaynamış. Cadı gelmiş kafeslerin içinde çocukları aramış. Elini sokuyormuş çocuklar yok.

“Çocuklar neredesiniz?”

Öteki kafese bakıyor yok. Hepsi kaçmışlar. “Ah ben ne yaptım! Kafesi açık bıraktım kaçırdım. Çok da güzel beslemiştim” diye hayıflanıp duruyormuş. Çocuklar koşa koşa koşa oradan iyice uzaklaşmışlar. Bakmışlar ki anneleri babaları arıyor onları ormanın içinde. Öyle sevinmişler ki. Annelerine babalarına kavuşmuşlar. Piknik böylece önce üzüntü sonra sevinçle sona ermiş. Masalımız da burada bitmiş.” (KK6, KK8, KK13.)

4.2.1.2.5. Talih Kuşu

“Bir varmış bir yokmuş. Evvel zaman içinde kalbur saman içinde bir padişah ile üç oğlu varmış. Padişah bir gün çocuklarını toplayıp “oğullarım oturun yanıma” demiş. Bakalım siz beni ne kadar çok seviyorsunuz. Büyük oğluna sormuş:

“Oğlum beni ne kadar seviyorsun?”

“Baba seni dağlar kadar, taşlar kadar, dünyalar kadar seviyorum.” Demiş.

“Aferin oğlum. Çok yaşa.” Demiş. İkinci oğluna sormuş:

“Oğlum beni ne kadar seviyorsun?” demiş.

“Baba seni evler kadar, ay kadar, güneş kadar, ağaçlar kadar seviyorum” demiş. Ondan sonra sıra küçük oğluna gelmiş.

“Beni ne kadar seviyorsun küçük oğlum?” demiş.

Çocuk durmuş durmuş durmuş. Ben ne kadar seveyim, çok seviyorum babamı nasıl belli edeyim diye düşünmüş.

“Baba ben seni tuz kadar seviyorum.” Demiş.

Neee! Demiş babası.

“Evet babacığım tuz kadar seviyorum tuz kadar” demiş.

Hemen babası celladı çağırmış.

“Cellat, al bu çocuğu. Beni tuz kadar seviyormuş. Götür bunu ormana uçur kafasını, kanlı gömleğini bana getir” demiş.

“Yapma baba etme baba ben çok üzülüyorum”

Ağlıyormuş çocuk. Yalvarıyormuş. Ama babası dinlememiş. Çok gaddar bir padişahmış. Ondan sonra cellat çocuğu almış. “Oğlum senin suçun ne, neden başını uçuracağım?” diye sormuş.

“Ben babamı tuz kadar seviyorum dedim de ondan öldür dedi babam sana” demiş.

Cellat insafa gelmiş. Çok üzölmüş. Tamam demiş. Sen bana şu gömleğini ver buralardan kaç bir daha buraya gelme demiş. Cellat hemen gömleği almış. Oralardan bir kuş bir tavşan tutmuş. Onları kesmiş. Kanlarıyla gömleği kanlandırmış. Dönüp gelmiş padişaha.

“Padişahım padişahım! Oğlunu öldürdüm. Bak işte gömleği” demiş. Padişah tamam aferin sana demiş.

Gel zaman git zaman o çocuk da gide gide köyde fakir bir ailenin kapısını çalmış. O ailenin de çocukları yokmuş. O küçük çocuğu evlat edinmişler. Gel oğlum demişler sen bizim evladımız ol. Anlatmış başından geçenleri. Bayağı zaman birlikte

yaşamışlar. Çocuk büyümüş, delikanlı olmuş. Köyde demişler ki bugün biz tellal bağırtalım.

“Ey ahali! Bugün herkes köy meydanında toplansın. Talih kuşu uçuracağız. Kimin başına talih kuşu konarsa o padişah olacak.”

Herkes toplanmış köy meydanına. Talih kuşunu uçurmuşlar. Talih kuşu uça uça gelmiş. Bizim küçük oğlanın başına konmuş. Ama herkes itiraz etmiş. “Bu oğlan daha küçük, padişah olamaz. Biz buna razı değiliz” demişler. Ondan sonra kabul etmedikleri için talih kuşu uçurma ertesi güne kalmış. Ertesi gün de toplanmışlar köy meydanına. Yine bizim küçük oğlan da gelmiş. Uçuruyorlar. O kalabalıkta kuş dolaşüyor dolaşıyor yine geliyor küçük oğlanın başına konuyor. Artık bu defa itiraz edemiyorlar. Tamam demişler olsun. Çünkü dün de aynı şekilde onun başına kondu bugün de. Bu iş böyle olacak. O zamanlarda oğlan 16-17 yaşlarındaymış. Oğlan padişah olmuş başa geçmiş. Ondan sonra düşünüyor düşünüyor bizim küçük oğlan. Padişah oldu ya. Ben babamı yemeğe çağırayım, yemek yedireyim ona diyor. Babası da zaten onun yaşadığını bilmiyor öldü biliyor.

Babası komşu köyde yaşıyormuş. Küçük padişah elçilerle komşu köye haber gönderiyor. O köyün kralını buraya davet edin diyor. Oğlan sarayda aşçılara yemek hazırlatmış. Ama aşçılara demiş ki:

“Yemeklere bir gram bile tuz katmayacaksınız.”

“Padişahım öyle güzel olur mu? Tadı olmaz.” demişler.

Evet demiş padişah. Zaten padişah ne derse o oluyormuş. Hiçbir yemeğe bir gram bile tuz katmadan yemekler olmuş. Bir sürü çok güzel yemekler hazırlamışlar. O sırada komşu köyden öbür padişah gelmiş. Ama tabi padişah, oğlunun padişah olduğunu bilmiyor. Onu öldü zannediyormuş. Davete gelmiş.

Selamun aleyküm.

Aleyküm selam.

Oturuyorlar. Yemekler hazır. Başlıyorlar yemeğe. Ama padişah bir kaşık alıyor hiç tadı yok. Her yemeğin tadına bakıyor bir türlü tadını bulamıyor. Diyor ki aslında kendi oğluna:

“Padişahım sizin köyde tuz yok mu? Bu yemekler tuzsuz olmuş. Yemeklerin hiç lezzeti yok.” Diyor.

“Var var padişahım!” Diyor. “Eskiden bir padişah varmış. Çocuklarını toplamış. En küçük oğlu seni tuz kadar seviyorum deyince çocuğu öldür demiş” diyor. İşte o padişahın küçük oğlu benim diyor. Baba padişah hemen ağlamaya başlıyor. Çocuğuna sarılıyor. Oğlum sen çok doğru söylemişsin. Tuz ne kadar kıymetli bir şeymiş ben onu o zaman bilememişim diyor. Sonra çok güzel günler geçiriyorlar.” (KK25.)

4.2.2. Efsaneler

Efsane olağanüstü kişilerin, olayların anlatıldığı, gerçekten yaşanmış kabul edilen öykülerdir. “Efsane kendine özgü bir üslubu, kalıplaşmış, kurallı biçimleri olmayan, düz konuşma dili ile bildirilen bir anlatı türüdür. Efsaneni başlıca niteliği inanış konusu olmasıdır; onun anlattığı şeyler doğru, gerçekten olmuş diye kabul edilir. Bu niteliği ile efsane masaldan ayrılır, hikâye ve destana yaklaşır” (Boratav, 2000: 98).

Pertev Naili Boratav’ın efsane tasnifi şu şekildedir:

a) Yaratılış Efsaneleri-Oluşum ve Dönüşüm Efsaneleri – Evrenin Sonunu (Mahşer ve Kıyamet günlerinin) anlatan efsaneler

b) Tarihlik Efsaneler

c) Olağanüstü Kişiler, Varlıklar ve Güçler Üzerine Efsaneler

d) Dinlik Efsaneler (Boratav, 2000:100)

Efsane derlemek için görüşme yaptığımız kişilerin bir kısmı efsanenin ne olduğunu bilmediklerini söylerken bir kısmı ise efsanelerin batıl birer inanç olduğunu söyleyerek insanların efsane anlatmaktan kaçındığını ifade etmişlerdir. Bu nedenle araştırma sahasında efsaneler hakkında fazla bulguya ulaşılamamış, tasnif ve metinler de sınırlı kalmıştır.

4.2.2.1. Taş

“Babaannem anlatırdı: Abdestsiz hiç durmazmış, sürekli abdestli gezermiş. Babaannem abdestsiz uyumuş bir gün. Üstüne taş atıyorlarmış durmadan. Nerden geldiğini anlamamış. Bakmış yanında kimse de yok. Ama durmadan taş geliyormuş

üstüne. Herhalde şeytanlar atıyordu bilmem de. Yaşasa daha çok şey anlatırdı da öldü.” (KK27.)

4.2.2.2. Burçak

“Yine babaannem anlatmıştı. Birinde burçak ekmişler. Kuruyunca yolamayız yeşilken yolalım demişler. Gece bir anda bütün burçaklar yok olmuş. Sabah kalkıp tarlaya bir gidiyorlar burçaklar yok. Yapan kimse de çıkmamış. Gece şeytanlar burçakları yolmuş. Bulamamışlar da ekinleri.” (KK27.)

4.2.3. Türküler

Türküler, halkın ortak malı kabul edilir. Toplumu derinden etkileyen olaylar, doğal afet, savaş, kıtlık ya da aşk, ayrılık gibi olgular türkülerin içeriğini oluşturmaktadır. Ortaya çıkış serüvenleri farklı olsa da hepsinin toplandığı ortak bir payda vardır: Ezgi. Türküler, ezgiyle söylenen ürünlerdir. Bazıları anonimleşmiş olsa da bazılarının söyleyeni bellidir.

Türkü metinleri bulundukları bölgeye ve konulara has özellikler ya da ezgi ve sözlerin çeşitlenmesine göre “şarkı”, “deyiş”, “deyiş”, “hava”, “ninni”, “ağıt”, gibi başka isimlerle adlandırılmıştır (Boratav, 1988: 150).

Anadolu’ya ait her şey türkülere yansımıştır. Bazen Orta Anadolu’nun sert ikliminde çayır çimene, güle bülbüle, mor sümbüllü bağa hasret görülür türkülerde; bazen Toroslar’a yerleşmiş Türkmenlerin, Yörüklerin ezgileri yankılanır Akdeniz’de. Kimi zaman Doğu Anadolu’nun yüksek irtifalı coğrafi yapısının ve çetin mücadelelerle geçen tarihinin etkilerini taşıyan sert, keskin ve vurgulu ritmik yapıları; kimi zaman zeybeklerin mağrur duruşları, kimi zamansa Karadeniz’in hırçın dalgaları değişken iklimi yansır türkülere (Ataman, 2009: 104-108).

Türlü ezgilerle söylenen bir anonim halk şiiri nazım biçimi olan türkünün bazen söyleyeni belli olan biçimleri de vardır. Her iki bölüğe de girebildiğinden halk edebiyatının en zengin alanıdır. Bent adı verilen asıl sözlerin olduğu bölüm ve nakarat bölümlerinden oluşur. Nakarat bölümüne bağlama veya kavuştak adı verilir. Yedili, sekizli ve on birli hece kalıplarıyla söylenen bu nazım şekline Anadolu halkı bütün acılarını ve sevinçlerini doldurur (Dilçin, 2005: 289).

Türkü söyleme geleneği, her bölgede olduğu gibi burada da bulunmaktadır. Ancak kaynak şahısların söylediklerine göre türküler genellikle kendi kendilerine iş yaparken icra ettikleri bilinmektedir. Türkülerin hikayeleri konusunda bilgi sahibi olunmadığı, kaynak kişilerin büyüklerinden duyarak öğrendikleri görülmüştür. Derleme esnasında kaynak kişilerin türkü söylerken zorlandığı görülmüş ve “Ha deyince söylenecek şey değil ki, aklıma gelmedi bir türlü” gibi cevaplarla karşılaşmıştır.

4.2.3.1. Geze Geze

Aman geze geze yüreğime dert oldu

Kurban dert oldu dert oldu

Aman ağlaya ağlaya da iki gözlerime kan doldu

Kurban kan doldu kan doldu

Aman ben seni sevmiştim de yine yetmiyesice zalım

Anan önümüze bend oldu kurban bend oldu bend oldu

Aman gelsene gelsene gelsene

Kulun kurban olum nolur gelsene

Aman yine cenazem yolda kaldı aman gel götürsene

Ben öldüm anam zalımsın oy oy (KK2)

4.2.3.2. Dağlar Seni Delik Delik Delerim

Dağlar seni delik delik delerim delerim

Kalbur alır toprağını elerim aman aman

Elerim aman aman dumanlı dağlar

Sen bir kara koyun ben de bir kuzu bir kuzu

Sen döndükçe ardın sıra melerim aman aman

Melerim aman aman dumanlı dağlar

Dağlar senin ne karanlık ardın var

Lale sümbül boynun eğmiş derdin var

Derdin var aman aman dumanlı dağlar

El alemin vatanı var yurdu var yurdu var

Benim yurtsuz kalışıma n'edeyim aman aman

N'edeyim aman aman dumanlı dağlar (KK2.)

4.2.3.3. Kızılıklar Oldu mu?

Kızılıklar oldu mu

Selelere doldu mu hey

Gönderdiğim çoraplar

Ayağına oldu mu

Mendili eline

Mendil verdim geline

Kara kına yollamış

Yar benim ellerime

Kızılıklar kırmızı

Alamadım su kızı hey

Gerdanında beni var

Sandım seher yıldızı

Mendili eline

Mendil verdim geline

Kara kına yollamış

Yar benim ellerime

Tabakası aynalı

Şu oğlana varmalı hey

Oğlan çok güzel ama

Anası olmamalı

Mendili eline

Mendil verdim geline

Kara kına yollamış

Yar benim ellerime (KK13, KK16, KK19.)

4.2.3.4. Balıkesir Yolunda

Balıkesir yolunda

Sepeti var kolunda

Ben yarimi kaybettim

Balıkesir yolunda

Debre de civanıma debreli

Debre de güzelime debreli

Entarisi pembeden

Yakışıyor giymeden

Ben yarimi tanırım

Yüzündeki benlerden

Debre de civanıma debreli

Debre de güzelime debreli

Entarisi filizi

Kim bilir halimizi

Esti bir hafif rüzgâr

Ayırdı ikimizi

Debre de civanıma debreli

Debre de güzelime debreli (KK15)

4.2.3.5. İki Keklik

İki keklik bir kayada ötüyor

Ötme de keklik derdim bana yetiyor

Aman aman yetiyor

Annesine kara da haber gidiyor

Yazması oyalı kundurası boyalı

Yar benim aman aman yar benim

Uzun da geceler yar boynuma sar benim

Aman aman sar benim

İki keklik bir dereden su içer

Dertli de keklik dertsizlere dert açar

Aman aman dert açar

Buna kara sevda derler tez geçer

Yazması oyalı kundurası boyalı

Yar benim aman aman yar benim

Uzun da geceler yar boynuma sar benim

Aman aman sar benim

İki keklik bir kayada yaslanır

Teke de bıçak gümüş kında paslanır

Bir gün olur deli de gönül uslanır

Uslanır aman aman uslanır

Yazması oyalı kundurası boyalı

Uzun da geceler yar boynuma sar benim

Aman aman sar benim (KK21, KK30.)

4.2.3.6. Sarı Karınca

Evlerinin önleri sarı karınca

Anam sarı karınca

Oynan kızlar oynan da bayram gelince

Anam bayram gelince

Evlerinin önleri badem avlusu

Anam badem avlusu

Gel dedim de gelmedi ana kuzusu

Anam ana kuzusu

Evlerinin önü duttur geçilmez
Anam duttur geçilmez
Dudun yaprakları da sıktır seçilmez
Anam sıktır seçilmez (KK21, KK35.)

4.2.4. Maniler

Maniler, anonim halk edebiyatının en yaygın ve diğer türlere göre en akılda kalıcı türlerindendir. Gerek kısa olması gerekse kafiyesinin belli olması onun bu kalıcılığı yakalamasını sağlamıştır. Gençlerin, kadınların, çobanların dillerinde yani kısaca toplumun hemen her kesiminde kendine yer edinmiş bir türdür.

Mani, Anonim Halk Edebiyatının en yaygın şeklidir. Yedi heceli ve dört mısralı tek kıtadan meydana gelir. Dört mısralı manilerde, 3. mısra'ı serbest, diğer mısraları kendi aralarında kafiyeli dörtlükler halinde söylenen nazım şeklidir. Kafiye düzeni aaxa şemasına uygundur. İlk iki mısra, çok defa asıl mana ve musikiyi hazırlayan giriş niteliğindedir. Dörtlüğün anlam yükünü 3. ve 4. mısralar taşır. Bununla birlikte en güzel maniler, ilk mısralarıyla son iki mısrası arasında gizli bir bağ kurabilen ve böylece dış âlem ile iç duyguları kaynaştırmayı başaranlardır (Güzel, 2010: 139).

Mani söyleme, yüzyılların deneyimlerinden süzülerek biçimlenmiş, belirli kuralları olan, kuşaktan kuşağa aktararak günümüze ulaşmış bir gelenektir (Artun, 2011: 147). Konuları her türlü hayat hadisesinden seçilebilmektedir. Maniler hususiyle kadınların irticalen yarattıkları eserlerdir. İlk iki mısraları duygu, düşünce ve hayalin girişi niteliğindeyken asıl konu son mısralarda karşımıza çıkar (Elçin, 1990: 7-8).

Bu çalışmadaki manilerin çoğu kadınlardan derlenmiştir.

“Tarlalarda çalışırken birbirimize söyledik. Sen ona söylersin o sana söyler. Şimdi işçilik yok. Önceden kızlar giderdi. Birbiriyle atıştırdı.” (KK16.)

“Şimdi tarlaya giden yok. Kim gidecek tarlaya? Günebakan ektik, hiç gitmedik tarlaya.” (KK6.)

“Mısır kesersin mani atarsın. Felanca yerde mani atıyorlar duyarsın. Mısır soymaya gidersin, toplarsın. Oğlanlar da avluda bacada...” (KK13.)

“Şimdi bunlar hepsi evde. Tarlaya giden yok şeye giden yok. Kim kimle atışcek?” (KK25.)

“Bulgur dövmeye gidersin. Karılar yavaş yapar. Kızlar erkeklere gösteriş yapcam diye hızlı hızlı yapar.” (KK22.)

Mani söyleme denince genellikle belirli kişiler gösterilmekte “manici falanca kişi, sen ona git; ben mani bilmem...” gibi cevaplar alınmıştır. Geçmişte pek çok kişi tarafından mani icra edilirken günümüzde unutulmuş ve sadece belirli kişiler tarafından söylenmektedir.

4.2.4.1. Mani Metinleri

1)

Ak çorap dize kadar

Ekinler dize kadar

On bilezik yaparsın

Gel yârim bize kadar (KK14.)

2)

Ak tren kara tren

Odur yâri götüren

Gitti yârim gelmedi

Budur beni bitiren (KK6.)

3)

Alim alimsin...

Alim değil yârimsin

El yanında abimsin

Tenhalarda yârimsin (KK28.)

4)

Altın dişim kanadı

Sevda bize yaradı

İkimizin sevdası

Bir kazanda kaynadı (KK19.)

5)

Armutu sepetlettim

Sapını gümüşlettim

Mendilimin ucuna

Onun adını işlettim (KK14.)

6)

Armutu sepetlettim

Sapını gümüşlettim

Mendilimin ucuna

Mehmet'i nakışlattım (KK13.)

7)

Arpa biçtim ellikte

Yâre çıktım terlikle

Yar ağladı ben sildim

Kırk liralık terlikle (KK6.)

8)

Asker yolu beklerim

Güne gün eklerim

Sen git yârim askere

Ben burayı beklerim (KK14.)

9)

Askere varmayınca

Tezkere olmayınca

Ümidi kesme yârim

Ben gelin olmayınca (KK14.)

10)

Ay aydıdır geçilmez

Selviliktir görülmez

Gönül bir top ibrişim

Dolaşırsa açılmaz (KK23.)

11)

Bahçelerde budama

Kömür gözlüm ağlama

Ağlarsa anam ağlar

Gerisi yalan ağlar (KK14.)

12)

Bak bir kuş geldi

Soframıza aş geldi

Gözümüz aydın olsun

Mübarek ay hoş geldi (KK28.)

13)

Balıkesir yolları

Niye böyle tozuyor

Düşmanların sözleri

Aramızı bozuyor (KK7.)

14)

Balıkesir'e giderken

Sağ tarafta karakol

Oğlan, seni çok sevdim

Babamın damadı ol (KK23.)

15)

Bizim evin arkası

Dokuma fabrikası

Nazlı yârin arabası

Kadillaktır markası (KK28.)

16)

Bizim evin arkası

Mezarlıktır mezarlık

Yârin gözleri çakır

İstemiyor nazarlık (KK28.)

17)

Çakmak çakmaya geldik

Kına yakmaya geldik

Ayşe Teyze ağlama

Kızını almaya geldik (KK19.)

18)

Davulun içi pekmez

Çalarım ama ötmez

Bir bahşiş vermezseniz

Davulcu buradan gitmez (KK8.)

19)

Fırın üstünde kalbur

Yandır Allah'ım yandır

Benim bir kaynanam var

Hem buruşuk hem kambur (KK6.)

20)

Gece gider ahıra

Dura koymuş kenara

Kızır isem gâvur dölü

Bir daha varmam pınara (KK23.)

21)

Ha irinci irinci

Suya saldım pirinci

Oğlanların içinde

Benimkisi birinci (KK28.)

22)

İbirlere giderken

Sağ tarafta Taşpınar

Bakma oğlan sen bana

Hem ayıptır hem günah (KK28.)

23)

Kara kara kazanlar

Kara yazı yazanlar

Cennet yüzü görmesin

Aramızı bozanlar (KK7.)

24)

Karanfil eker misin

Bal ile şeker misin

Dünyada yaktın beni

Ahirette çeker misin (KK28.)

25)

Karanfilsin karanfil

Eğemem dallarını

Ayrı düştük sevgilim

Soramam hallerini (KK5.)

26)

Karşılardan bakarsın

Sular gibi akarsın

Bu kaşlar sende oldukça

Çok canları yakarsın (KK28.)

27)

Mani benim ezberim

Kan ağlıyor gözlerim

Nazli yârin yolunu

Gece gündüz gözlerim (KK28.)

28)

Manici başı mısın

Cevahir taşı mısın

Sana bir fotoğraf versem

Cebinde taşır mısın (KK28.)

29)

Mektup yazdım karadan

Dağlar kalsın aradan

Bize derler kavuşmaz

Kavuştursun yaradan (KK5.)

30)

Mendilimin dört ucu

Turuncudur turuncu

Yârim resim istemiş

Vermek boynumun borcu (KK28.)

31)

Mezarlığın taşını

Koyun mu sandın yârim

Sevip sevip ayrılmayı

Oyun mu sandın yârim (KK28.)

32)

Minarenin ucunda

Kuşlara bak kuşlara

Fazla mı geldim anne

Attın beni dışlara (KK28.)

33)

Ne baştadır ne yaşta

Ne kaştadır ne aşta

Çalışmayı sevenler

Bulur ekmeği taşta (KK15.)

34)

Nerelerin kızları

Sarı sarı sazları

Suyundan mı güzelsin

İbirler'in kızları (KK15.)

35)

Oğlanın adı Ali

Elinde fesleğen dalı

Akşam rüyamda gördüm

Perçemli fesli yâri (KK28.)

36)

Oğlanın adı Halil

Pencerededir kandil

Seninkisi gül ise

Benimkisi de karanfil (KK16.)

37)

Oğlanın adı Mustafa

Gir koynuma sür safa

Ne ben öldüm kurtuldum

Ne sen geldin insafa (KK23.)

38)

Orak biçiyom orak

Harman sevgilim harman

Önümde abim yok

Davran sevgilim davran (KK8.)

39)

Rafta altın sini

Küçükten sevdim seni

İntizar etmem sana

Allah'a saldım seni (KK23.)

40)

Sabah erken çık yola

Dikkat et sağa sola

Ramazan ayı geldi

Oruç mübarek ola (KK28.)

41)

Saçım iki meliktir

Sinema gölgeliktir

Yârimden başkaları

Bana eğleneliktir (KK14.)

42)

Su koydum leğenlere

Gidip de gelenlere

Kendim gibi yanarım

Başı gülmeyenlere (KK31.)

43)

Tarlaların demedi

Anam babam vermedi

Ben nasıl bırakayım

Çakır gözlü Ahmet'i (KK31.)

44)

Tulumbadan su çeker

Durur durur ah çeker

Yârin orda duruşu

Beni burda mahveder (KK28.)

45)

Yağmur yağıyor yağmur

Terliğimi giyeceğim

İhtiyara varıp da

Dede mi diyeceğim (KK28.)

4.2.5. Ninniler

Uyutulmaya çalışılan çocuğa veya çocuğu hoplatıp severken söylenen ve birtakım duygu, düşünce, inanç, umut ve hayalleri, sevinç ve acıları ihtiva eden; çoğunlukla dört dize ile söylenen ve mısra sonlarına birtakım klişe sözler ilave edilerek ezgi ile terennüm edilen manzum sözlerdir (Kaya, 2010: 575).

Batı Türkçesi'nde bu kelimeye bağlı olarak “neni çalmak: ninni söylemek” ve “uyku getirmek” deyimleri doğmuştur. Ninniye Kaşkarlı Mahmud “balu-balı” Azeri Türkleri “laylay”, Kerküklüler “leyley”, Türkmenler hu-di: Alah de”, Özbekler “elle” Kozanlılar ise “bişik cırı: beşik türküsü” adını vermektedirler” (Elçin, 2014: 271).

Ninniler, çocuğun uzun ömürlü olması, nasibinin bol olması, nazar ve hastalıklardan korunması, bebeğin ağlamaması, uslu olması, çabuk büyümesi, gelin ya da damat olması dileği, çocuğun gelecekte mutlu olması dileklerini içeren doğaçlama söyleyişlerdir (Yardımcı, 1998: 50).

Ninni söyleme geleneği geçmişte olduğu gibi günümüzde de devam etmektedir. Annelerin bebeklerini uyutmak için sık sık ninni söylediği görülmektedir. Ancak söylenen ninnilerde fazla bir çeşitlilik bulunmamaktadır. Kaynak kişilerin çoğu aynı ninni metinlerini söylemişlerdir.

Ninni 1)

Uyusun da büyüsün ninni

Tıpış tıpış yürüsün ninni

Benim güzel bebeğim

Eeee eeeee eee (KK5, KK7, KK11, KK13.)

Ninni 2)

Dandini dandini dastana

Danalar girmiş bostana

Kov bostancı danayı

Yemesin lahanayı (KK5, KK11, KK26.)

Ninni 3)

Dandini dandini danalı bebek

Mini mini elleri kınalı bebek

Annesi babası çok sever

Uyur büyür nazlı bebek (KK5, KK31.)

Ninni 4)

Asmaya kurdum salıncak

Eline de verdim oyuncak

Benim yavrum uyuyacak

Uyuyup da büyüyecek (KK11, KK25, KK31.)

Ninni 5)

Fış fış kayıkçı

Kayıkçının küreği

Hop hop eder yüreği

Akşama fincan böreği

Yavrum yesin büyüsün

Tıpış tıpış yürüsün

Eeeee eeeee eee (KK7)

4.2.6. Atasözü ve Deyimler

Anonim halk edebiyatının en eski türlerinden biri olan atasözleri, söyleyeni belli olmayan kısa kalıplaşmış sözlerdir. Atasözlerinin söylenmesindeki amaç, bir ders vermek ya da yol göstermektir.

Ömer Asım Aksoy, kitabında atasözü tanımını şöyle yapar: “Atalarımızın, uzun denemelere dayanan yargılarını genel kural, bilgece düşünce ya da öğüt olarak düsturlaşan ve kalıplaşmış şekilleri bulunan kamuca benimsenmiş özsözler.” (Aksoy,1965:15).

Deyimler ise herhangi bir durum karşısında anlamı daha da kuvvetlendirmek için söylenen kalıplaşmış kısa sözlerdir. Ömer Asım Aksoy, deyimini: “Çekici bir anlatım kılığı taşıyan ve çoğunun gerçek anlamından ayrı bir anlamı bulunan kalıplaşmış sözcük toplulukları” olarak tanımlamıştır (Aksoy, 1984: 49).

4.2.6.1. Atasözleri

Atasözleri derlenirken genellikle kaynak kişilerin laf arasında kullandığı sözlere yer verilmiştir. Kaynak şahıslar bu sözleri kullandığında “Al sana atasözü, bak sormuştun bir söz daha söyleyeyim...” gibi cümleler kurmuşlardır. Kaynak kişilerden derlenen atasözlerine alfabetik sıraya göre yer verilmiştir.

A

Acele işe şeytan karışır. (KK24)

Aç mezarı yok, genç mezarı çok. (KK13)

Anası ölen kız kadın oldum sanır, babası ölen oğlan bey oldum sanır. (KK14, KK8, KK5)

Anlayana sivrisinek saz, anlamayana davul zurna az. (KK22)

Armut dibine düşer. (KK3)

At tepişir eşek ölür. (KK5)

At sahibine göre kişner. (KK21, KK32)

B

Bakarsan bağ bakmazsan dağ olur. (KK19, KK8)

Besle kargayı oysun gözünü. (KK2)

Bir elin nesi var iki elin sesi var. (KK5)

Bir gün ağlarım iki gün ağlarım başımı hoş bağlarım. (KK18)

Bir tarla turp neye tutarsan tut. (KK17, KK18)

Borç yiyen kendi kesesinden yer. (KK32)

C-Ç

Can çıkmayınca huy çıkmazmış. (KK29, KK12, KK6, KK19)

Cana geleceğine mala gelsin. (KK29, KK5)

Çıkmadık candan umut kesilmez. (KK7)

Çınar dalından odun olmaz, her ananın doğurduğu pehlivan olmaz. (KK29)

D

Dağ dağa kavuşmaz, insan insana kavuşur. (KK34)

Damlaya damlaya göl olur. (KK1, KK13, KK7, KK15, KK9)

Deveyi yardan uçuran bir tutam ottur. (KK29)

E

Ekmekler pide, pideler ekmek oldu. (KK7)

El elin eşığini türkü çağıra çağıra ararmış. (KK12)

Elin hastası ele uyur gelir. (KK15)

Emanet ata binen tez iner. (KK10)

Emek olmadan yemek olmaz. (KK29, KK3)

Eşek yoksa sahibi burda. (KK29)

F

Fazla mal göz çıkarmaz. (KK16)

G

Gönülsüz yenen aş, ya karın ağrıtır ya baş. (KK10)

Güvenme varlığa düşersin darlığa. (KK23)

Güzellik bir sivilce, zenginlik bir kıvılcımdır. (KK29, KK9)

Güzelliğine güvenme, bir sivilce yeter. (KK29, KK9, KK22)

H

Havlayan köpek ısırılmaz. (KK24)

Haydan gelen huya gider. (KK18)

Hem ayranım dökülmesin hem yoğurdum ekşimesin. (KK31)

I-İ

İşıldayan demir pas tutmaz. (KK7)

İnsan yedisinde neyse yetmişinde odur. (KK33)

İyi at yemini kendi artırır. (KK29)

K

Kardeş var övündürür, kardeş var dövündürür. (KK23)

Kestane kabuğunu beğenmez. (KK7)

Kork martın beşinden öküzü ayırır eşinden. (KK16)

Köpek yatağında bazlama durmaz. (KK5)

Kör ölür badem gözlü olur. (KK29, KK10)

M-N

Mal canın yongasıdır. (KK15)

Misafir misafiri sevmez ev sahibi ikisini de sevmez. (KK15)

Nazar deveyi kazana, insanı mezara götürür. (KK28)

Ne oldum deme ne olacağım de. (KK29)

O-Ö

Olacakla öleceğe çare bulunmaz. (KK29)

Önce can sonra canan. (KK29)

P

Para parayı çeker. (KK29)

Parayı veren düdüğü çalar. (KK29)

S

Sağır anlamaz yakıştırır. (KK34)

Sakınan göze çöp batar. (KK24, KK27)

Sarımsağı gelin etmişler kırk gün kokusu çıkmamış. (KK32)

T

Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır. (KK3, KK17)

Topal ölür değneği kalır. (KK24)

U-Ü

Ununu eleyip eleğini asmış. (KK32)

Üşengecin çocuğunu olmazmış. (KK19)

Üzüm üzüme baka baka kararır. (KK7, KK9, KK29, KK34, KK18)

V

Vakitsiz öten horozun başını keserler. (KK21)

Y

Yalancının mumu yatsıya kadar yanar. (KK23)

Yavuz hırsız ev sahibini bastırır. (KK29)

Yorgun e eğin     canına minnet. (KK29)

Yuvayı di i ku  yapar. (KK32)

Z

Zenginin malı z   rd n çenesini yorar. (KK2)

4.2.6.2. Deyimler

Deyimler derlenirken tıpkı atasözleri gibi laf arasında kullanılan deyimlere yer verilmiştir. Kaynak kişilerin deyimlerin kelime anlamını bilmediklerini görülmüş ancak günlük hayatta konuşma arasında sıklıkla bu sözleri kullandıkları görülmüştür.

A

Alan memnun satan memnun.

Adamdan saymak

A zı laf yapmak

A zının suyu akmak

Ahı tutmak

Aklı ba ından gitmek

Anasını a latmak

Astarı sıyrılmak

Ayakları suya ermek

B

Baldırı  ıplak

Bastı ı yerde ot bitmemek

Ba  edememek

Baştan savmak

Benzi atmak

Beti bereketi kaçmak

Bıyıkları terlemek

Bir deri bir kemik kalmak

Bir dokun bin ah işi

Bol keseden atmak

Boşa koysam dolmaz doluya koysam almaz

Buldumcuk olmak

C-Ç

Canı burnuna gelmek

Canına okumak

Cinleri başına toplamak

Çakı gibi

Çalımından geçilmemek

Çalıp çırpamak

Çenesi düşük

D

Dalavere çevirmek

Daldan dala atlamak

Dili tutulmak

Dinden imandan çıkmak

Diş bilemek

E

Eceli gelmek

Ekmek parası

Elden ayaktan düşmek

Eli açık

Eli ağır

Eski toprak

Evde kalmak

F

Fol yok yumurta yok

Foyası meydana çıkmak

G

Gâvur inadı

Gölgesinden korkmak

Gözü açık gitmek

Göz gözü görmemek

H

Her telden çalmak

Hoş beş etmek

Huyuna gitmek

I-İ

İçi titremek

İğne ipliğe dönmek

İki yakası bir araya gelmemek

İmandan çıkmak

İn cin top oynamak

İşi Allaha kalmak

İşi yokuşa sürmek

İzinden gitmek

K

Kabak tadı vermek

Kafasına koymak

Kale almamak

Kalıbına sığmamak

Kara çalmak

Karnı geniş

Kendi kendine gelin güvey olmak

Kırk akıllı olmak

Kızıl canlı olmak

Kol kanat germek

Kök söktürmek

L

Lafı ağzında gevelemek

Lafını sözünü bilmemek

Laf taşımak

Laf yetiştirmek

M-N

Maskara olmak

Maval okumak

Meydanı boş bulmak

Nazara gelmek

Nazı geçmek

Nefes tüketmek

Ne oldum delisi olmak

Ne ölüme ne dirime

Niyeti bozuk olmak

O-Ö

Okkanın altına gitmek

Omuz silkmek

On parmağında on marifet

Ortalık malı

Ödü patlamak

Ömründen ömür gitmek

Ön ayak olmak

Ört bas etmek

P

Pabuç pahalı

Parmakla göstermek

Pestili çıkmak

Pire için yorgan yakmak

Postu deldirmek

R

Rahat batmak

S-Ş

Sabaha çıkmamak

Soluğu kesilmek

Sonradan görme

Söz kesmek

Sütü bozuk

Şeytan dürtmek

Şeytana pabucunu ters giydirmek

Şom ağızlı olmak

T

Tabana kuvvet

Taşı gedğine koymak

Tava getirmek

Topun ağzına gelmek

Tuttuğunu koparmak

Tuzla buz olmak

U-Ü

Utancından yerin dibine girmek

Uykusu gözünden akmak

Üç aşağı beş yukarı

Ümidini kesmek

Üstünden atmak

Üstüne fenalık gelmek

Üstüne yürümek

V

Vadesi dolmak

Vurduğu yerden ses getirmek

Y

Yağmurdan kaçarken doluya tutulmak

Yaka silkme

Yakasına yapışmak

Yangına körükle gitmek

Yemeden içmeden kesilmek

Yere bakan yürek yakan

Yok pahasına

Yol iz bilmemek

Yuvasını yapmak

Yüreği ağzına gelmek

Yüz yüze gelmek

Z

Zamane çocuğu

Zeytinyağı gibi üste çıkmak (KK1, KK2, KK8, KK12, KK13, KK18, KK21, KK27, KK28, KK31, KK32, KK33, KK35.)

4.2.7. Bilmeceler

Sözlü kültürün bir parçası olan bilmeceler; merak uyandıran, bazen güldüren ama en önemlisi de düşündüren halk edebiyatı unsurlarındandır. Sadece çocuklar arasında değil eskiden televizyonun yaygın olmadığı uzun kış gecelerinde gençlerin de birbirleri ile hoşça vakit geçirmesini sağlayan öğelerdi.

“Tabiat unsurlarıyla bu unsurlara bağlı hadiseleri; insan, hayvan ve bitki gibi canlıları; eşyayı, akıl, zekâ veya güzellik nevinden mücerret dinî konu ve motifleri vb. kapalı bir şekilde, yakın-uzak münasebetler ve çağrışımlarla düşünce, muhakeme ve dikkatimize aksettirerek bulmayı hedef tutan kalıplaşmış sözlerdir” (Elçin, 1989, s.1).

Günümüzde teknolojinin yaygınlaşması ile bilmece geleneği unutulmuş hatta yok olmaya yüz tutmuştur. Derleme çalışması sırasında bilmece örneklerini bulmak oldukça zor olmuştur.

Şükrü Elçin, Türk Bilmeceleri adlı çalışmasında konularına göre bilmeceleri sınıflandırmıştır. Araştırma sahasından derlenen bilmeceler bu sınıflandırmaya göre tasnif edilmiştir. Bu tasnif şu şekildedir:

- a) Tabiat ve tabiat hadiseleri ile ilgili bilmeceler
- b) İnsan ve insan uzuvları ile ilgili bilmeceler
- c) Eşyalarla, aletlerle ilgili bilmeceler
- ç) Hayvanlarla ilgili bilmeceler

- d) Bitkilerle ilgili bilmeceler
- e) Yiyeceklerle ilgili bilmeceler
- f) Diğer bilmeceler (Elçin, 1989, s.88)

4.2.7.1. Bilmece Metinleri

4.2.7.1.1. Tabiat ve Tabiat Hadiseleriyle İlgili Bilmeceler

“Ben giderim o gider,

Arkamda tın tın eder. (Gölge)” (KK27)

“Mavi atlas, iğne batmaz. (Deniz)” (KK29)

4.2.7.1.2. İnsan ve İnsan Uzuvarları ile İlgili Bilmeceler

“İki kaşık, duvara yapışık. (Kulak)” (KK29.)

4.2.7.1.3. Eşyalarla, Aletlerle İlgili Bilmeceler

“Bilmece bildirmece el üstünde kaydımaca (Sabun)” (KK29)

“Benim bir kızım var gelenin gidenin elini öper (Havlu)” (KK18)

“Sıra sıra odalar birbirini kovalar. (Tren)” (KK18)

“Yuvarlaktır düz değil, doksan dokuzdur yüz değil. (Tesbih)” (KK33)

4.2.7.1.4. Hayvanlarla İlgili Bilmeceler

“Karşıdan baktım hiç yok, yanına vardım pek çok (Karıncı)” (KK13, KK19)

“Üstü çayır biçilir, altı çeşme içilir (Koyun)” (KK21)

“Yer altında yağlı kayış (Yılan)” (KK25, KK29)

4.2.7.1.5. Bitkilerle İlgili Bilmeceler

“Avludan atladı pantolonu patladı (Karpuz)” (KK24)

“Çarşıdan aldım bir tane eve geldim bin tane (Nar)” (KK21, KK27)

“Dal üstünde kilitli sandık (Ceviz)” (KK29, KK33)

“Küçük fıçık içi dolu turşucuk (Limon)” (KK18)

“Yer altında sakallı dede (Pırasa)” (KK5, KK24)

4.2.7.1.6. Yiyeceklerle İlgili Bilmeceler

“Bilmece bildirmece dil üstünde kaydırmaca (Dondurma)” (KK25)

4.2.7.1.7. Diğer Bilmeceler

“Abdest alır namaz kılmaz, cemaatten geri kalmaz. (Cenaze)” KK21, KK24, KK34)

“Yeşil sürdüm al çıktı. (Kına)” (KK32)

Bilmece geleneği, büyükten küçüğe herkesin hoşça vakit geçirmek, eğlenmek için uyguladığı bir gelenektir. Eskiden büyükler tarlalarda çalışırken bile birbirine bilmeceler sorarak yorucu olan işlerini hafifletmeye çalışmışlardır. Çocuklar ise kendi aralarında oynarken bilmece geleneğini sürdürmüşlerdir. Ancak günümüzde pek çok sözlü unsur gibi bilmece sorma işi de rafa kalkmıştır.

4.2.8. Alkışlar ve Kargışlar

“Alkış ve kargış, kişinin bir başka kişi veya diğer varlıklar için hâkim güçlerden talep ettiği olumlu yahut olumsuz dileklerini içeren kısmen manzum, geneli mensur kalıplaşmış sözlerdir” (Akalın, 1990: 73-74).

Alkış dilimizde duanın karşılığı iken kargış ise bedduanın karşılığı olarak karşımıza çıkmaktadır. Kaynak şahıslar, her ne kadar beddua etmeye karşı olduklarını ifade etseler de konuşma esnasında farkında olmadan bu söz kalıplarına başvurdukları görülmüştür.

4.2.8.1. Alkış Metinleri

Allah bağışlasın.

Allah beterinden korusun.

Allah bir yastıkça kocatsın.

Allaha emanet ol.

Allah gönlüne göre versin.

Allah güle güle yemek / kullanmak nasip etsin.

Allah iki cihan saadeti versin.

Allah kazadan beladan korusun.

Allah ne muradın varsa versin.

Allah rast getirsin.

Allah yolunu bahtını açık etsin.

Allah zihin açıklığı versin.

Hayırlı olsun.

Kesene bereket.

Ölmüşlerin ruhuna değsin.

Sağlıcakla git gel.

Su gibi git, su gibi gel.

Tekerine taş değmesin. ((KK6, KK7, KK10, KK12, KK16, KK24, KK26)

4.2.8.2. Kargış Metinleri

Allah belanı versin.

Allah gözünü doyursun.

Allah seni bildiği gibi yapsın.

Bayırın domuzu.

İki gözün kör olsun.

Ne ölüme gelin ne dirime.

Yüzünü şeytan görsün.

Zehir zıkkım olsun. (KK14, KK17, KK20, KK32, KK33)

4.3. Halk Bilimi Ürünleri

4.3.1. Geçiş Törenleri

İnsanoğlu; doğar, yaşar ve ölür. İnsanın bu yaşam döngüsü içinde üç önemli geçiş aşaması vardır: doğum, evlenme ve ölüm. Sedat Veyis Örnek, bu önemli geçiş aşamaları için şu ifadeleri kullanıştır : “Bilindiği gibi insan yaşamının başlıca üç önemli ‘geçiş dönemi’ vardır: Doğum, evlenme ve ölüm. Her birinin kendi bünyesi içerisinde birtakım alt bölümlere ve basamaklara ayrıldığı bu üç önemli aşamanın çevresinde birçok inanç, âdet, töre, ayin, dinsel ve büyüsel özlü işlem kümelenerek söz konusu ‘geçiş’leri bağlı bulundukları kültürün beklentilerine ve kalıplarına uygun bir biçimde yönetmektedirler. Bunların hepsinin amacı da kişinin bu ‘geçiş’ dönemindeki yeni durumunu belirlemek, kutsamak, kutlamak, aynı zamanda da kişiyi bu sırada yoğunlaştığına inanılan tehlikelerden ve zararlı etkilere korumaktadır. Çünkü yaygın olan inanca göre, insan bu tür dönemler sırasında güçsüz ve zararlı etkilere karşı açıktır. Böylece ‘geçiş’ dönemlerinde kümelenen âdetler, gelenekler, töreler ve törenlerle bunların içerisinde yer alan işlemler ve uygulamalar bir ülkenin ya da belirli bir yörenin geleneksel kültürünün ana bölümlerinden birini oluştururlar. Geleneksel halk yaşamının başarılı bir bireşimine varabilmek için, birçok başka şeyin yanı sıra bu üç önemli ‘geçiş’ döneminin de sistemli bir şekilde araştırılması gerekmektedir.” (Örnek, 1977, 131).

Geçiş dönemleri ile ilgili farklı araştırmacıların görüşleri olsa da hepsinin temelinde aynı ortak noktalar bulunmaktadır.

İnsan hayatının başlıca üç önemli geçiş dönemi olan doğum, evlenme ve ölüm dönemlerinin her biri kendi bünyesi içinde bir takım alt bölümlere ve basamaklara ayrılır. Bu önemli aşamaların çevresinde birçok inanç, âdet, töre, tören, ayin, dinsel ve büyüsel özlü işlem kümelenerek söz konusu geçişleri bağlı bulundukları kültürlerin beklentilerine ve kalıplarına uygun bir biçimde yönetmektedir. Bunların hepsinin amacı da kişinin bu geçiş dönemindeki yeni durumunu belirlemek, kutsamak, aynı zamanda da kişiyi bu sırada yoğunlaştığına inanılan tehlikelerden ve zararlı etkilere korumaktır. Geçiş dönemlerinde kümelenen âdetler, gelenekler, törenler ve törenlerle bunların içerisinde yer alan işlemler ve uygulamalar bir ülkenin ya da belirli bir yörenin geleneksel kültürünün ana bölümlerinden birini oluşturur (Artun, 2005: 125).

4.3.1.1. Doğum

Geçiş dönemlerinin başlangıcı kabul edilen doğum tüm toplumlarda, canlılığın devamı olması sebebiyle çok önem verilen bir hadisedir. Kelime anlamı olarak doğum, doğma işi, tevellüt, veladet; bir kimsenin doğduğu yıl anlamlarına gelmektedir (Türkçe Sözlük, 2011, s. 692).

Doğum, hemen her zaman mutlu bir olay olarak kabul edilmiştir. Dünyaya gelen her çocuk, sadece anne ve babasını değil, aynı zamanda akrabaları, komşuları, soyu ve sopu da sevindirmiştir. Çünkü her doğum ailenin, akrabaların, soyun ve sopun sayısını arttırmaktadır; sayı artışıysa gücün, dayanışmanın artması demektir. Özellikle küçük topluluklarda ve etnik gruplarda aileler, nüfuslarının çokluğu oranında kendilerini güçlü ve dayanıklı hissetmektedirler. Yaygın olan, “çocuk ailede ocağı tütürür” sözü de toplumun bu konudaki değer yargısını açığa vurmaktadır. Öte yandan doğum, kadına duyulan saygınlığı arttırdığı gibi, onun aile, akraba ve grup içindeki yerini de sağlamlaştırır. Baba ise “evlat sahibi” olmakla hem geleceğe güvenle bakar, hem de dostları ve yakınları arasında saygınlık kazanmış olur (Örnek, 2014: 184).

Gebelik ve doğum süreciyle birlikte evlilik ana babalığa dönüşür. Bu süreç hiçbir zaman saf fizyolojik ya da özel bir süreç olarak kalmaz. Gebeye ve kocasına bir dizi davranış kuralı dayatılır (Malinowski, 1992, s. 113).

Doğum hadisesi ile ilgili aşamalar; doğum öncesi, doğum sırası ve doğum sonrası olarak üç başlık altında incelenmiştir.

Türk toplumunda özellikle kırsal kesimde bir çift evlendikten sonra hemen çocuklarının olması beklenir. Biraz zaman geçtikten sonra çocuğun olmama sebepleri araştırılmaya başlanır. Bir kişinin çocuğu olmuyorsa hocaya gider, belini çektirir ya da farklı uygulamalar yaparlar.

4.3.1.1.1. Kısırlık

Evliliğin üstünden uzun bir zaman geçmiş olmasına rağmen çocuğu olmayan çiftlere halk arasında “kısır” olarak anılmaktadır. Çocuk sahibi olmak isteyen çiftler bu durumdan kurtulmak için geçmişte çeşitli uygulamalara başvurmuştur. Günümüzde bu uygulamalar yer yer devam etse de modern tıbbın ilerlemesiyle geleneksel yöntemlere başvurmanın azaldığı görülmüştür.

Daha evlenmeden önce genç kız, çocuğu olup olmayacağını öğrenmekte sabırsızlık gösterir ve fal türünden bazı işlemlere başvurur. Kadının çocuk öncelikle erkek çocuk sahibi olması için evliliğin başlangıcında uygulanan işlemler vardır. Yeni gelinin yatağında erkek çocuk yuvarlamak, kucağına erkek çocuk vermek gibi. Bütün bunlar bir çeşit tedbirdir. Evlendikten sonra çocuk olmuyorsa bunun giderilmesi için değişik yollara başvurulur (Boratav, 1984, s. 143).

“Eskiden gelinin çocuğu hemen olmazsa ebe bakardı. Şimdi doktorlara götürüyorlar.”(KK4.)

“Genelde hoca dua okur, bir kağıda yazar, kağıdı suya atar. Kadın bu sudan içince çocuğu olur. Beline hamur sardırır da oluyormuş galiba eskiden. Belini çekince yapıyorlarmış bunu.” (KK11)

“Belini de çekerler. Bizim ebe yapardı bu işleri. Rahmetli oldu. O olsa daha çok anlatırdı. Gelini yatırır. Bir kişi bacaklarından biri de omzundan tutar çeker. Sonra karnını ovar. Zeytinyağı sürer.” (KK5)

“41 Yasin dağıtılır. Okuyabilenler alır. 41 tane Yasin okunur, çocuğu olmayanlar için dua edilir. Bir de şifalı olduğu bilinen sular var. Kaplıcaya giderler.” (KK7)

Bölgede kısırlığı giderme konusunda dinsel uygulamalar görülmektedir. Kaynak şahıslar muskaya, büyüye inanmadıklarını; kısırlığın Allah’tan geldiğini ifade ettiler. Bu nedenle de yapılan uygulamaların duanın gücüne yönelik olduğu görülmektedir.

4.3.1.1.2. Aşerme

Gebe kalan kadınların vakitsiz şekilde canının yiyecek şeyler istediği döneme aş erme dönemi denir. Kadın bu dönemde belirli yiyecekleri yemeye özenir veya belirli yiyeceklerden kaçınır. Bu dönem kadının çok seçici olduğu dönemdir (Örne,2000: 134).

Anadolu’nun pek çok yerinde kadının hamile kalmasıyla birlikte aşerme olgusuyla da karşı karşıya kaldığı görülmektedir. Aşerilen yiyeceğin mutlaka elde edilmesi gerektiği, aksi taktirde bebeğin sağlığını olumsuz etkileyeceği inancı

yaygındır. Bu nedenle hamile kadın ne aşerirse onun mutlaka bulunması gerekmektedir.

Anadolu'nun diğer bölgelerinde aşerme ile ilgili inanışlar, bu dönemde yenilen yiyeceklerin şekli ile çocuğun üzerine bırakacakları etki arasındaki bağlantı olduğu yönündedir. Balık eti yiyen annenin çocuğun kemiklerinin zayıf olacağı, patates yiyenin çocuğunun tüysüz olacağına dair inanışlar da vardır (Acıpayamlı, 1974: 13).

“Bizde aşeren kadın canının istediğini yer. Yoksa çocukta leke kalır derler.”(KK7)

“Canın bir şey ister de bulamazsan avcunu yala. O zaman geçer.” (KK14)

“Ben hamileyken şimdi ne olduğunu söylersem senin de canın çeker. Bir şeyi çok istemiştım bulamadım. Sonra göğsüm şişmişti. Canın bir şey çekerse hemen söyle.” (KK16)

“Bol bol ayva ye. Çocuğun güzel olsun. Gamzeli olsun. Hep güzel şeylere bak.” (KK25)

4.3.1.1.3. Hamilelerin Kaçınmaları

Anne adayı bir kadın, hamile olduğunu öğrendiği andan itibaren birtakım kaçınmalara başvurmaktadır. Anadolu'nun pek çok yerinde yaygın olan bu kaçınmaların sebebi doğacak olan çocuğun daha sağlıklı olabilmesi için yapılmaktadır. Kadının birtakım uygulamaları yapması ile bebeğin sakat olmasının önüne geçilebileceğine inanılmaktadır.

“Evin önünden cenaze geçerken parmağına ip bağlarsın. Babam öldüğünde altı aylık hamileydim, parmağıma kırmızı ip bağladılar. Yüzüne de baktırmak istemediler benzi sarı olur diye. “Bırakın, babam o benim bakcam!” dedim. Baktım. Benzi sarı olmadı Necdet'in.” (KK8)

“Mesela bizde hamileler ciğer yemez de dokunmaz da. Ciğere dokununca bebeğin vücudunda kırmızı lekeler çıkar.” (KK19)

“Çileğe de iyi demezler. Bizim gelin de çilek yemiş elini yıkamadan kafasına sürmüş. Çocuğun kafasında gocaman çilek lekesi vardı. Büyüdükçe yok oldu da.” (KK31)

“Bakla yemek iyi değildir. Bebek sarılık olarak doğar.” (KK26)

“Hep güzel çocuklara bak. Hayvanlara bakma yüzü çirkin olmasın” (KK14)

“Canın bir şey ister de izinsiz alır yersen çocuğun hırsız olur. İstedğini ye ama izin almadan yeme.” (KK32)

“Hamile biri ağaçtan meyve koparmaz, ağacı kurutur.” (KK13)

“Sakin yüksek bi yere uzanma. Çocuğun düşer. Ağır da kaldırma.” (KK28)

“Ağır kaldırırsan, bi yere uzanırsan çocuk aşağı iner de yürüyemezsin.” (KK15)

4.3.1.1.4. Cinsiyetin Tahmini

Bebeğin ana rahmine düştüğü andan itibaren cinsiyeti merak konusu olmaktadır. Eskiden ultrason cihazlarının çok yaygın olmadığı dönemlerde kadınlar birçok uygulamaya başvurarak doğacak olan bebeğin cinsiyetini tahmin etmeye çalışmış. Ataerkil toplum yapısının yaygın olması, erkek çocuk arzusunu daha çok doğurmuştur.

Anne ve babanın erkek ya da kız çocuğu istemesinin dışında, belki onlardan daha çok kişinin bağlı bulunduğu ailenin, grubun, cemaatin ya da toplumun isteği ağırlığını duyurmaktadır. Geleneksel kültürümüzde, erkeğin ağırlığı ve üstünlüğü göz önüne alındığı zaman, hiç değilse ilk doğan çocuğun erkek olmasının istenme yaygınlığı kendiliğinden anlaşılır (Örnek, 2000, s. 136).

Derleme çalışması sırasında, kaynak şahıslar her ne kadar “sağlıklı olsun da kız erkek fark etmez” dese de erkek çocuk isteklerinin daha yaygın olduğu görülmüştür.

“Hamile biri çok tatlı yerse çocuğu oğlan, ekşi yerse kız olur. Bir de oğlan çocuğu sağda kız solda durur.” (KK25)

“Çocuk erkekse anasını güzelleştirir. Kızlar anasının güzelliğini alır. Yüzüne çil düşer. (KK23)

“Karnına bakınca da anlaşılır. Karnın topluysa oğlan, geniş duruyorsa kız olur. Kızlar daha çok yayılır.” (KK6)

“Kiminin karnı çok çıkmaz iç karnı geniş olur. Kimisi de hemen belli oluverir. Çocuk kız olunca hemen belli olur. Bir de erkek çocukta karnın yusuvarlak olur top gibi.” (KK7)

“Yüzün çillenir de çirkinleşirsen kızın olur. Yüzüne güzellik gelmişse oğlun olur.” (KK11)

“Bazen hamilelere eşya aratılır. İlk bulduğu taraksa kız, çakıysa oğlu olur.” (KK13)

4.3.1.1.5. Doğum Sırası

Çocuk isteğinden başlayıp, aşerme ve gebelik aşamalarından geçip yeni bir canlının ortaya çıkacağı bu noktaya varma, yani doğurma eylemi, geçiş dönemlerinden birincisi olan doğumu en dramatik noktasıdır. Başka bir söyleyişle, bütün o hazırlıklar, doğum olayı ile yani çocuğun gizel dünyasından gelmesiyle gerçekleşecektir. Bu gelişin kolay olması ve anneye zarar vermemesi için birtakım yollara ve çarelere başvurulmaktadır (Örnek, 2014: 194- 195).

Doğum olayı, bir kadın için şüphesiz tarif edilemez olgulardan birisidir. Doğum başladığında onu kolaylaştırmak için yapılan birtakım uygulamalar vardır. Özellikle modern tıbbın yaygın olmadığı dönemlerde geleneksel yöntemlere başvurulmaktaydı. Hatta Anadolu’da pekçok kadın hiç hastaneye gitmeden kendi imkanlarıyla doğumu gerçekleştirmekteydi.

“Doğum nişanı gelir. Suyu patlar. Eskiden evde yapıldı ebe gelirdi. Şimdi hastanede yardırıp aldırıyorlar. Ebe eve gelir, erkekleri evden uzaklaştırırdı. Kadının karnına bastıra bastıra doğurtur. Göbeğini jiletlen kesiverir. Eşini de camiye gömerdik.” (KK16)

“Şimdi her şey rahat. Ben odundan geldiydim. Suyum patladı. Öyle doğurduk biz. Şimdikiler gebeyim diye iş yapmıyor.” (KK14)

“Doğum başlayınca gelinin yanında bir ebe bir yardımcı kalırdı. Fatma ana otu deriz suya girince açılır. Sıcak su kaynatır otu suyun içine atarsın. Ot açıldıkça doğum da kolay olur.” (KK23)

“Doğumu kolaylaştırmak için dua da okunur. Sonra göbek bağı kesilir. Cami ya da okul bahçesine gömülür. Eşi nereye gömülürse çocuk o mesleği seçer. Kaybolursa iyi olmaz.” (KK11)

“Sancın başlarsa ılık su dök. Duş al. Doğumun rahat geçer.” (KK5)

Doğumla ilgili yapılan bu uygulamaların genellikle büyüklerden öğrenilen, “tecrübeyle sabit” olarak bilinen ancak tıbbî gerçekliğinin olmadığı bilinmektedir. Kaynak kişilerin de kendilerinde denedikleri ya da “büyüklerimizden böyle öğrendik” diyerek devam ettirdikleri bilinmektedir.

4.3.1.1.6. Doğum Sonrası

Doğum öncesi bir kadın için ne kadar tehlikeliyse doğum sonrası da bir o kadar tehlikeli görülmektedir. Dünyaya yeni adım atmış bir bireyin savunmasız oluşu, dünyaya uyum sağlama süreci; annenin yeni duruma adapte olmaya çalışmasıyla devam eden bu süreç, beraberinde yeni uygulamaları da getirmektedir.

Özellikle geçmişte doğum hadisesinin hastane dışında yapılması, anne ve bebeğin sağlıklı koşulları sağlayamamış olması birçok anne ve bebek ölümlerine sebep olmuş. Bu ölümlerin sebepleri bazen şeytani varlıklara yorulmuş, bu da doğum sonrası yaşanan kaçınmaları da beraberinde getirmektedir.

4.3.1.1.7. Lohusalık/Kırkılı

Lohusalık, geçmişten günümüze özel bir gün olarak kabul edilmiş ve lohusa kadınlara çok önem verilmiştir. Lohusalık bir hastalık ya da farklılık olarak tasvir edilmiştir. Yeni doğurmuş, doğurup da henüz yataktan kalkmamış kadına lohusa, loğsa, dığazkesen, emzikli, nevse gibi isimler verilir (Acıpayamlı, 1974: 65).

Bu dönemde doğum yapan kadın ve çocuğunu kutlamak, kutsamak, zararlı etkilere korumak, dünyaya yeni gelen bireyi çevresine tanıtmak, annenin yeni statüsüne geçişini sağlamak fonksiyonlarına sahip pek çok âdet ve uygulama görülmektedir (Ercan, 2002: 66).

Geleneksel kültür geçişine baktığımızda yeni doğum yapmış bir kadının iyileşmesi, kendini toparlaması ortalama kırk günü bulmaktadır. Bu nedenle halk arasında lohusa kadınlar “kırklılı” olarak geçmektedir. Daha önce de belirtildiği gibi

yeni annenin bebeğe adapte olması, bebeğin dünyaya alışma sürecinin getirdiği zorluklar nedeniyle kaçınmaların bu dönemde çok fazla olduğu görülmektedir.

“Lohusa kadın aynaya bakmaz, bebek aynaya yaklaştırılmaz.

“Lohusa kadın tek başına bırakılmaz.

Kırkklı kadın gece dışarı çıkmaz.” (KK8)

“Çocuğun yıkandığı su, dışarı dökülmez.

Kırkklı kadın ikindiden sonra yıkanmaz.”(KK11)

“Kırkklı gece dışarı çıkmaz, çamaşırlarını dışarı sermez.

Kırkklı kadının mezarı açık olur”

Lohusa kadın gelen misafirleri karşılamaz, gidenleri uğurlamaz.” (KK15)

“Kırkklı kızanı şeytanlar değiştirir. Kapısını açık bırakırsın. Yanına demir korsun. Ya da kuran korsun.” (KK28)

Necmi’ye yeni doğum yaptım. Bizim dede de para almamış yanına para istedi. “Kırklanmadım nasıl gideyim?” Dedim. Al eline maşayı git dedi. Maşayla gittim. (KK23)

“Yeni doğum yaptıysan dışarı çıkmazsın 40 gün. Bebeği bol bol emzirirsin. Bebek ille sarılık olur doğunca. O zaman da sarı örtü ört üstüne. Gene emzir. Sütünü aldıkça iyileşir. Yanında 40 gün biri dursun yalnız kalma. Sen yalnızken seni korkuturlar, seslenir dururlar, bebeği çalmak isterler.” (KK32)

“Eskiden kırklıyken tarlaya giderdik. Şimdiki gelinler gitmiyor. Başka kırklı biriyle karşılaşırısan o tarafa bakmazsın. Kırkınız karışır hasta olursunuz.” (KK6)

“Lohusa, yeni doğum yapana deriz. Lohusa birini yalnız bırakmamak gerekir. Cin musallat olur onu korkuturlar. Bebeğe zarar vermeye çalışırlar. Bebeğin yanına çörek otu konur onu korusun diye. Lohusaya da kırmızı giydirebilirler korumak için. Lohusayken ses duyarsan hiç bakma.” (KK4)

“Herhalde vücut hastalığa yatkın oluyor o yüzden kırk gün evden çıkılmıyor. Zaten o kırk gün pek gelen de olmaz bebek görmeye. Dışarı çıkmak zorunda kalırsan da senin gibi kırklı olanlar olursa bakmazsın. Çoğu zaman hastaneye kontrole gidilirse kırk karışıyor. Bir de lohusa kadınlar tuhaf sesler duyup bir şeyler görüyorlarmış.” (KK31)

“Eskiden kına da yakarlarmış lohusalara ama şimdi yapan yok.”(KK26)

“Bebeğin beşiğine çörekotu serperdik şeytan gelmesin diye.”(KK16)

“Öyle şeyler var tabii olmaz mı? Yeni doğum yaptım. Anamlar mecbur tarlaya gitcek. Biz evde bebeklen yalnız kaldık ikindi vakti. Uzandıydım içim geçmiş. İki kişi geldiler çocuğun yanına dikildiler. Çok korktum. Kırklı kadını hiç yalnız bırakmazsın.”(KK19)

“Kırklı bebeğin bezleri atılmaz.” (KK25)

Bölgede lohusalık ile ilgili oldukça fazla inanış derlenmiştir. Mucizevi bir olay olan doğum, özel bir durum olarak kabul edilmiş ve etkileri günümüzde azalsa da hala bu inanışların yaşamaya devam ettiği görülmüştür.

4.3.1.1.8. Kırk Basması

Doğum sonrasındaki kırk günlük süreç içerisinde lohusa anne ve çocuğun hastalanması olayıdır. Lohusayla çocuğunun, doğumdan sonraki kırk gün içerisinde hastalanmalarına halkımız “kırk basması, kırk dümesi, kırk karışması, lohusa basması” gibi adlar vermektedir (Örnek, 2014: 202-203).

Doğum sırasında annenin yaşadığı ağrılar sebebiyle vücudunun yorgun düşmesi, bebeğin dünyaya uyum sağlamaya çalışması onları hastalıklara daha yatkın hale getirmektedir. Bu hastalık ilk kırk gün içinde olduğunda da “kırk basması” olarak anılmaktadır. Bölgede kırk basması ile ilgili de inanışlar bulunmaktadır.

“Kırk basan çocuk yüreyemez, konuşamaz.” (KK19)

“Sakat olur derler ama biz hastalandık bir şey olmadı.” (KK14)

“Kırk basmasın diye Kuran koyduk biz hep yanımıza.” (KK5)

4.3.1.1.9. Kırk Karışması

Yeni doğmuş bebekler ile lohusa kadınların bir araya gelmesine “kırk karışması” denir. Bu dönemde kırk karışması olmaması için Anadolu’nun pekçok yerinde farklı ritüeller yapıldığı gibi bu bölgede de çeşitli uygulamalar göze çarpmaktadır.

“Kırlı kadınlar yan yana getirilmez, olur da karşılaşılarsa birbirine sırtını döner.” (KK19)

“Kimisi boncuk değıştirmiş eskiden kırkları karışmasın diye. İğne de değışirilmiş iğneden geçmez derler.” (KK14)

4.3.1.1.10. Kırklama/Kırk Uçurma

Türk topluluklarının genelinde, annenin ve çocuğun temizliği ile ilgili en belirgin geleneksel uygulama “kırklama” olayıdır. Doğumu izleyen yirminci gün sonunda anne ve çocuk yıkanır. Buna “Yarım Kırk” denir. Çocuk kırk günlük olduktan sonra “Kırklama” töreni yapılır (İlbars, 1982: 250).

Malinowski ise kırklamayı “doğum öncesinde ve sonrasında tehlikeleri uzaklaştırmak ve kötü büyüleri kovalamak için çeşitli büyü ayinleri, arınma törenleri, yeni doğanın yüce güçlere ya da topluluğa tanıtıldığı toplu şenlikler ve eylemler” olarak ifade etmiştir. (1990, s. 27)

Doğumun üzerinden kırk gün geçtikten sonra anne ve bebeğin tamamen arınıp temizlenmesi için kırk banyosu yapılmaktadır. Bu banyo ile bebeğin gelecek yaşamına yön verildiği inanılmaktadır. Çünkü banyo suyuna atılan nesnelerin her birinin bir anlamı olduğuna inanılmaktadır.

“Yarı kırkında altını suya batırırsın yirmi kere. Bununla yıkanırırsın. Kırkınız çıkınca da aynı. Bu sefer kırk kere batırır çıkarırsın altını.” (KK4)

“Boy abdesti alırsın kırkın çıkınca. Bebeğe de aldırırsın. Sonra bir güzel emzirirsin.” (KK14)

“Suyun içine kırk tane taş atarsın bu suyla yıkanırırsın.” (KK19)

“Kırklamada bütün pislikler arınsın diye evdeki eşyaları da yıkarsın. Tabii anne de bebek de yıkanır. Bebeğin kırk suyuna şeker, tuz, altın, para atarsın. Tuz kokmasın diye atılır. Şeker tatlı dilli olsun diye. Altın da para da zengin olsun kimseye muhtaç olmasın diye atılır. Bir de yanına Kuran konur suyun. Dini bütün, hayırlı evlat olsun diye. Sonra da kırk uçurmaya gidersin dedeye nineye.” (KK5)

“Doğumdan kırk gün sonra temizlik yapılır. Anne abdest alır bebeğe de aldırırsın. Bebeğin yıkama suyuna da kırk taş ya da kırk pirinç atarsın. Bereketli bir

ömrü olsun diye. Başka şeyler de atılır. Para eli açık olsun diye. Tespih dinine bağlı olsun diye. Çiçek konur güzel koksun diye. Zaten tuzlu suyla da yıkanır çocuk kokmasın diye.” (KK7)

“Kırk uçurmaya gidersin. Dedenin ninenin yanına. Kötülükler çıksın gitsin diye. Kırk uçurmaya gelince eli boş göndermezler seni. Tuz, şeker, yumurta verilir. Ömrü uzun olsun, bereketli olsun diye.” (KK11)

4.3.1.1.11. Tuzlama

Doğum gerçekleşikten sonraki dönemde yapılan birçok uygulama bebeğin gelecek yaşantısına yön verme açısından önemlidir. Tuzlama Anadolu’da çok yaygın olan uygulamalardan biridir. Bebeğin terinin kokmaması, sağlıklı ve güçlü olması için doğumdan kısa bir süre sonra tuzlama işlemi yapılmaktadır.

“Bebek 2-3 günlükken ilk banyosunda bir tasın içerisinde ılık su ile tuzu eritiriz. Bu suyla koltuk altını, kulaklarını, boynunu güzelce yıkarız. Büyüyünce kokmasın diye.” (KK13)

“Kimisi kırklarken yapıyor ama genelde ilk banyosunda yaparız. Suyuna tuz atarız onunla yıkarız.” (KK11)

“Büyüklerimiz yapmış biz de yaptık tabii. Ne kadar doğru bilmem ama tuzlayınca teri kokmaz derler.” (KK5)

“Bazısı çok abartıyormuş da azıcık tuz dökersin ilk banyosunun suyuna. Kokmaz büyüyünce. Çok tuzlamadan ölen duydum ben.” (KK19)

4.3.1.1.12. Ad Verme

Ad, bir insanın hayatı boyunca üzerinde taşıdığı hem toplumsal hem de kendi kimliği olarak kabul edilir. Ad, insanın toplumsal ve bireysel kişiliğinin yanı sıra büyüsel ve gizemsel gücünü de belirten bir simgedir. Onun için, yeni doğan bir çocuğa gelişigüzel bir ad konulmaz; adın taşıdığı, karşıladığı ya da içerdiği anlamın çocuğun karakterini, kişiliğini, geleceğini, toplum içindeki yerini ve başarısını damgalayacak, biçimlendirecek simgesel bir öz taşımasına özen gösterilir. Ad, bir bakıma insanın

tinsel varlığını da simgelemektedir. Kısaca söylemek gerekirse, adın sözcük anlamının, o adı taşıyana geçtiğine inanılmaktadır (Örnek, 2014: 205-206).

Bebeklere ad verilirken özellikle erkek çocuk olduğunda dedenin adını verme uygulaması yaygındır. Dedesi hayatta olsa da olmasa da onun adının verildiği görülür. Ancak günümüzde bu uygulama oldukça azalmıştır. Anne-babanın hangi adı isterse ona yöneldiği, büyüklerin pek karışmadığı görülmektedir. Kız çocuk olduğunda da yine geçmişte ninelerin adı verilirken günümüzde oldukça azalmıştır. Bebeklere ad verilirken ezan okuma bölgede en yaygın olan dinî uygulamalardandır.

“Bebek doğunca hemen adını koymak gerekir. Kulağına ezan okuruz. Yaşlılardan biri okur. Sonra senin adın şu diye üç kere söyler.” (KK15)

“Eskiden çocuklara dedesinin ninesinin adını verirlerdi. Şimdi herkes şehirli oldu. Beğenmiyorlar. Çocuğun kulağına ezan okunur adı söylenirdi.” (KK7)

“Kulağına ezan okunur. Üç kere adı tekrarlanır. Adı konmuş olur.” (KK16)

4.3.1.1.13. Yürüyemeyen Çocuk

Yürüme yaşı geldiği halde yürüyemeyen çocuklar hem ailesi tarafından üzüntüyle karşılanır hem de çevrenin kınamalarına maruz kalır. Çocuğun yürüyemiyor olmasının yarattığı bu durum bazı uygulamaları da beraberinde getirmiştir.

“Çocuk adım atmaya başladı mı lokma dökersin, sofraya kurarsın. Hanifeceğiz kaç kere doyurdu kaç kere. Bir evladı vardı öldü ikinci oğlan oldu hiç dokunmaya gelmezdi, hemen düşerdi. O da hemen bir horaz keser, mahallenin yavrusunu toplar bi sofralık. Hemen yemek yedirirdi. O da öldü koronadan gitti.” (KK7)

“Horoz keser yemek yaparız. Çoluk çocuğu toplar karınlarını doyururuz.” (KK13)

4.3.1.1.14. Akika Kurbanı

Yeni doğan çocuğun başındaki ilk saçlarına “akika”, bu çocuğun doğumundan yedi gün sonra başındaki tüyleri kısmen veya tamamen tıraş edip adını koyduktan sonra Allah Teâlâ'ya şükür için kesilen kurbanı “akika kurbanı” denir. Arap toplumunda İslamiyetin kabulünden önceki dönemlerde sadece erkek çocuklar için

kurban kesilen akika kurbanı İslamiyetin kabûlünden sonra hem erkek hem de kız çocukları için kesilmeye başlanmıştır (Atar, 1989: II/263).

Akika kurbanının doğan her çocuk için kesilmesi gerektiğine inanılır. Kız çocuklar için bir, erkek çocuklar için iki tane kesilmektedir.

“Çocuk doğduktan sonra kurban kesersin. Oğlan çocuğuna iki tane kız çocuğuna bir tane kesmek gerekir. Doğduktan sonra ne zaman kesersen kes. Zamanı yok.” (KK14)

“Bazısının çocuğu olmaz adar da ondan keser. Çocuğum olursa kurban kescem dersin kesmek zorundasın. Adayıp yapmamak iyi olmaz. Ama etini kendiniz yiyemezsiniz. Konu komşuya dağıtın.” (KK31)

“Akika kurbanı diye bir şey var. Peygamberimiz de kesmiş. Çocuğun olunca kesersin. Kız çocuğuna bir oğlana iki tane kesilir. Ne kadar çabuk kesilirse o kadar iyi olur.” (KK19)

4.3.1.1.15. Bebeğin Kesilen İlk Saçı

Birçok kültürde bebeğin kesilen ilk saç önemli. Bu nedenle bu saçın atılmamasına ve saklanmasına özen gösterilir.

“Çocuğun saçını kesince kaç gramsa tartarsın. Ağırlığınca sadaka verirsin.” (KK16)

“Çocuğun saçını ilk defa kesersen tartman lazım. Ağırlığı kadar para verirsin. Kazadan beladan korur.” (KK11)

“Saçı kesersen de dışarı savurmazsın. Ölçersin gramını. Muhtaçlara para olarak verirsin. Kimisi saklar saçları ilk diye. Ama dışarı atarsan kuşlar yuva yapar başı çok ağrır sonra.” (KK19)

4.3.1.1.16. Bebek Mevlidi

Yeni doğan bebeğe mevlit okutma uygulaması bu yörede çok yaygındır. Bebeğin cinsiyetine göre mevlit okutma zamanı farklılık gösterir. Bebek erkekse kırkı çıktıktan sonra “kırk mevlidi” okutulurken kız ise “altı ay kınası” yapılmaktadır. Bu

uygulamalara pandemi nedeniyle ara verilmiş olsa da yasakların kalkması ile birlikte uygulanmaya devam edilmiştir.

“Bebek biraz kendini toplansın mevlit okutmak sevaptır. Hem şükür amaçlı okutulmuş olur. Oğlan çocukları kırkını doldurdu mu çağırırsın eşi dostu mevlit okutursun. Kızlara da kına yaparsın altı aylık olunca. Onda da mevlit okutulur.” (KK11)

“Mevlit okursun, Yasin okursun. Çocuk dindar olsun, hayırlı evlat olsun.” (KK5)

“Kız çocuğun olursa altı ay kınası yakarsın. Mevlit okutursun sonra da kına yakarsın. Gelenler de hediye getirir çocuğa.” (KK16)

“Çocuk doğunca mevlit yapmak sevaptır. Akrabaları, komşuları çağırırsın. Biraz yemek yaparsın. Biri mevlit okur. Kıza da oğlana da yapılır. Kızlara altı ay kınası da yakılır da oğlan çocuğunun kırkı çıkınca okutursun.” (KK32)

4.3.1.1.17. Diş

Bebeğin ilk saç gibi ilk dişi ile ilgili de birtakım uygulamalar bulunmaktadır. Anne sütü dışında başka gıdaları da alabileceğinin bir göstergesi olan diş çıkarma, ailede sevinçle karşılanan bir durumdur. Dolayısıyla bu günü unutulmaz kılmak için bazı ritüellere başvurulmaktadır. Günümüz modern şartlarında birer partiye dönüşmüş olsa da bebeğin ilk diş heyecanı geleneksel kültürden gelmektedir.

“Çocuk altı yedi aylık olunca dişleri belirmeye başlar. Kimi çocuk çok ağlar diş çıkarırken ateşlenir kimisi de sakın sakın durur. Benim iki kızım var ikisi de hiç ağlamadı. Anlamadık bile.” (KK31)

“Diş çıkaran çocuk huysuz olur ordan anlarsın çıkardığını. İlk dişini kim görürse ona hediye alır.” (KK16)

“Önce öndeki dişleri çıkar zaten. Hemen görürsün diş çıkardığını. İlk defa gördüysen para verirsın çocuğa.” (KK19)

“Eskiden ne kadar önemliydi bilmem de şimdi herkes diş çıkardı diye parti yapıyor. Diş partisine de yine yakın arkadaş çevresi geliyor. Genelde gençler yapıyor.” (KK11)

“Çocuk diş çıkarıyorsa anasına eziyet olur. Ateşlenir, ağlar. Çocuğun dişini ilk defa anası görür zaten. Bazen dedesi de görünce hemen para sıkıştırır çocuğun eline.” (KK5)

4.3.1.2. Sünnet

Sünnet, erkek çocukları için hayatın önemli geçiş aşamalarından biridir. Erkekliğe ilk adım olarak kabul edilen sünnet geçmişten günümüze birtakım törenlerle yapılan bir uygulamadır.

Dinsel ve törensel işlemler içerisinde en katısı ve en yaygın olanı sünnet geleneğidir. Hiçbir çocuk sahibi anne ve baba bu köklü geleneğin dışında kalmak istemez. Sünnet geleneğinin yaptırımı, bu konuda bir karşı koyuşa ve tartışmaya meydan vermeyecek kadar güçlüdür (Örnek, 2014: 181-182).

Sünnet geleneğinin temelini ise Boratav şöyle açıklamaktadır: “Bir inanışa göre Muhammed Peygamber sünnetli doğmuş; inanış, sünnet göreneğini bu olguya bağlamak isterdi. Gerçekte ise çocukları sünnet etmek İslâmdan önce de sâmi asıldan ve başka soylardan toplumlarda olduğu gibi, Araplarda da uygulanan bir töre idi; Muhammed bu töreyi sürdürdü. İslâm dininde peygamberin yaptığı ya da yapmasını öğütlediği şeylere uymaya “sünnet” adı verildiği için, oğlan çocukların erkeklik uzuvlarının ucundaki deriyi çepeçevre kesip alma işlemi, halk dilinde bu deyimle adlandırılır (Boratav, 2013: 181-182)

Sünnetin islâmi boyutunun olması onu önemli kılmıştır. Günümüzde bazı görüşler sünnet kararının çocuğa bırakılması yönündedir. Özellikle küçük yaşta yapılan sünnet işlemlerinin çocuğun rızası olmadan yapıldığı için etik bulunmadığına dair görüşler olmakla birlikte saha çalışmasında bu görüşe katılan kimse görülmemiştir. Yörede sünnet yaşı eskiden 7-8 iken günümüzde bebeklik çağına kadar inmiştir. Sünnet işlemi bebekken yapılıp sünnet düğünü sonraya bırakılmıştır.

4.3.1.2.1. Sünnet Hazırlıkları

Sünnet düğünü erkek çocuğun “ilk mürüvveti” olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla öncesinde de birtakım hazırlıklar gerektirmektedir. Öncelikle misafir çağırma ile başlayan sünnet, yatak süsleme ve sünnet töreni ile devam etmektedir.

Bölgede sünnet veya düğün olduğunda misafirleri çağırmak için dağıtılan davetiye “oku/okuntu” olarak adlandırılmaktadır.

“Misafirleri çağırmak için şimdi hoparlör bağıyor ama evvelden şeker dağılırdı.”(KK7)

“Bir ihtiyarı çıkarıyordular. Eline bir torba veriyordun. O sana şeker veriyordu. Sen ona bir çanak un veriyordun.”(KK16)

“Eskiden çağırmak için çember verdilerse altın götürülüyordu o zaman.” (KK15)

“Sünnet çocuğunun yatağı önceden süslenirdi.”(KK14)

“Mendillerden kurbağa yapılırdı. Çemberlerden yılan yapılırdı. Anlamları yok süs amaçlı.”(KK8)

“Şimdi yakınlığına göre okuntu değişir. Kimisine şalvarlık alırsın, yazma alırsın. Kimisine kart verirsın.”(KK5)

“Her yer yazma dolu ama vermeyince laf ediliyor işte adet olmuş.”(KK28)

4.3.1.2.2. Sünnet Düğünü

Sünnet düğünü, özellikle geleneksel kültürlerde çok fazla öneme sahip bir adettir. Nasıl ki evlilik törenlerine büyük önem veriliyorsa sünnet törenleri de aynı önemle karşılanmaktadır. Günümüzde bu törenler bir günde bitse de geçmişte üç gün sürdüğü bilinmektedir. Kaynak şahıslardan derlediğimiz bilgiler de bunu doğrular niteliktedir.

“Evvelden 3 gün sürerdi şimdi 1 günde bitiyor.” (KK31)

“İlk gün yakın akrabalar gelir yemek yedirirsin, sünnet yatağına bakarlar. Çok bir şey olmaz. İkinci gün aynı gelin kınası gibi kına yaparsın. Kimisi çalgı çalar kimisi mevlit okutur. Sünnet çocuğunun parmağına kına yakarlar. Üçüncü gün yemek verirsın yine mevlit okutmak isteyen okutur. Sünnet çocuğu gezdirilir. Eskiden ata binerlerdi. Atla gezerdi. Sonra sünnetçi gelir keserdi.” (KK28)

“Önce iki gün yaptılar. Sonra bir günde bitirdiler. Kına gecesi yaparlardı akşam kadınlar eğlenirdi sonra çocuğa kına yakarlardı. Ertesi gün öğleye doğru çocuğu

gezdirirsin, misafirlere yemek verirsin tabi davul da tutan olur. En sonunda sünnet çocuğu kesilir.” (KK23)

“Eskiden böyle değildi. Sünnetçi bir geldi mi köydeki bütün çocuklar sünnet olurdu.” (KK32)

“Sünnet çocuğunun sağdıçları olur genelde akran olurlar. Çocuğun yanında dururlar. Sağdıçların koluna kırmızı kurdele ile mendil bağlarsın.” (KK11)

“Çok eskiden üç gün sürerdi şimdi bir günde bitiyor. Zaten çocukları bebekken sünnet ediyorlar artık. Pek anlamı kalmadı yatak süslemenin de. Çocuk yatmıyor ki süslü yatağa.” (KK19)

“Eskiden üç gün sürerdi sünnetler. İlk gün yemek yaparsın sonra kına yaparsın. Gündüzüne de mevlit olur yemek yenir. O sırada sünnet çocuğu gezdirilir. Gezip geldikten sonra takı töreni yaparsın çocuğa. Yakınlık derecesine göre altın ya da para getirirler. En son sünnetçi sünnet eder biter.” (KK25)

4.3.1.3. Askerlik

Askerlik, Türk toplumu için büyük önem arz eden kurumlardan biridir. Askere giden genç “peygamber ocağı”na gidiyor olarak görülür ve bu yüzden askerlikte de çeşitli uygulamalar yapılır. Bu uygulamaların dini nitelikte olduğu söylenebilir. Kuran okuma, mevlit okuma, hayır verme bunlara örnektir.

“Oğlan askere giderken çamaşırlarına okunur. Gelinceye kadar saklanır. İç çamaşırlarına da okursun gelince giyer. Şimdi asker düğünü oluyor. Duası okunur.” (KK22)

“Şimdi askerlik de karıştı. Kimisi uzun gidiyor kimisi kısa gidiyor kimisi hiç gitmiyor. Şimdi onlar da karıştı. Biri gidiyor biri geliyor. Kafalarımız karıştı.” (KK30)

“Oğlum 3 aylıktı eşim askere giderken. “Aileme selam ederim oğluma selam ederim.” derlerdi. Hanıma ayrı selam etmek yok.” (KK15)

“Kaynana kaynata yanında kalırdık. Mektup gelmiş bana yolladı diye seviniyom. “Ana napıyon baba napıyon?” yazmış. Evelden ayıp karşılanırdı hanıma bir şey yazmak.” (KK7)

“Askerden gelince kına dağıtırlar. Kurbanı adayan keser.” (KK27)

“Askere gidecek olan genç, gitmesine bir ay kala eş dost tarafından yemeğe alınır. Bir ay boyunca evinde yemek yemez. Gideceği gün camide hoca güzelce duasını yaptırır. Herkesle helalleşir; herkes cebine parasını kor, yolcu eder. Babasının para vermesine bile gerek kalmaz. Geçen benim oğlan gitti askere işte yeni geldi. 4000 lira para çıktı.” (KK29)

“Köycek çıkarsın imam dua yapar geçirir askeri. Şimdi düğün yapıyorlar, içki içiyorlar. İyi değil yani.” (KK13)

“Askere gitcek çocuğu arkadaşları yemeğe davet ederler. Askere giden evliyse gelin kaynatasının evinde durur. Eskiden ayıptı öyle kaçmak anladın mı? Öyle yağma yok.” (KK1)

4.3.1.4. Evlenme

İnsan hayatının geçiş aşamalarından biri olan evlilik, en heyecan verici aşamalardan biridir. İki gencin hayatlarını birleştirmesi, soylarının devam etmesi açısından önem taşımaktadır.

Evlenme iki gencin hayatını birleştirmesiyle gerçekleşir. Kadına ve erkeğe yeni bir rol kazandıran evlilik ile aile olabilmenin ilk adımı atılmış olur. Evlilikle gelin ve damat artık eş ve karı koca, evli barklı olmuş; anne ve baba olmak için toplumun ilk olarak ileri sürdüğü şartı yerine getirmişlerdir. Yeni akraba bağları da kurulmuştur (Artun, 2005: 89).

Evlenme, kadın ve erkeğin anlaşarak bir yuva kurmak amacıyla kanun huzurunda birleşmesidir. Bu vesile ile aileler ve diğer akrabalar toplumsal ve ekonomik yönden dayanışmalarını arttırır (Örnek, 2000: 185).

“Askerden gelene kız verilmezdi eskiden. Kart bu diye. Şimdi askerliğini yapmayana kız vermiyorlar.” (KK29)

“O da geçti artık. Askerliği de paralı yapıyorlar, dışardan kız da alıyorlar.” (KK1)

“Evlencek kişi garibansa köycek para toplar evini yaparsın. Kadınlar çeyizini işlerdi. Karşılık beklenmezdi. Şimdi kime ne yaparsan karşılıklı.” (KK31)

4.3.1.4.1. Evlenme Biçimleri

Her toplumun farklı düğün ritüeli olduğu gibi evliliğin de kendi içinde farklı türleri bulunmaktadır. Bu türlerin belirli aşamaları bulunmaktadır. Kız isteme, söz, nişan pek çok evlilik türünde karşımıza çıkan aşamalardandır.

Sedat Veyis Örnek, Anadolu’da çeşitli evlenme biçimlerinin olduğunu; bunlar arasında görücü usulü, kız kaçırma, oturakalma, dezmâl kaçırması, beşik kertmesi, berder, kepir ve taygeldi gibi türlerin bulunduğunu söylemiştir (1977, s. 185-189).

Ali Yakıcı ise günümüzde, kültürel değişmelerin daha etkin görülmesiyle beraber, anlaşılarak evlenmelerin giderek yaygınlığını arttırdığını ifade etmiştir (1992, s. 29).

Yörede görücü usulü evlilik yaygın olmakla birlikte çok nadir kaçarak evlenme ve oturakalma biçiminde evlilikler de görülmektedir.

“Biz çok severek evlendik. Babam da muhtardı. Biz köyün ileri gelenlerindeniz tabii. Hanımın anası babası gönüllü verdiler bana. O yoktu pamuk toplamaya gitti. Terzi Şükrü dayı vardı. Anama dedim istemeye gidin. Anam da kız yok burda istenir mi dedi. Eşek yoksa sahibi burda ya dedim. İstedik vermiş kayınpeder.” (KK29)

“Ben pamuk toplamadan geldim arabada anam verdik seni dedi. Baban “istemezse bırakırız” diyor dedi. Tamam dedim ben de zaten istiyordum öyle evlendik. İki sene nişanlı durduk. 17 yaşındaydım. İki sene nişanlı durduk. Eskiden askerden gelince yaşlı diye kız vermezlerdi.” (KK6)

“Beni başka birine nişanlayacaklardı. Oğlan tarafı bohça götürür bizde. Annemler bohçaları hazırlarken bizim hanım kaçtı geldi. Tabi nişan iptal. Tanıştıyorduk önceden.” (KK20)

“Görücü usulü yaygındı eskiden. Bir de köyün dışına pek kız verilmezdi. Babam çok direndi beni vermemek için çok uzak kızım dedi. Ablanı dışa verdim sen bari gitme dedi. Agam destek oldu bize.” (KK16)

“Kaçırma bizim köyde pek olmaz kızım. Görücü usulü gidersin. Gençler birbirini isterse karşı çıkılmaz zaten.” (KK30)

“Gençlere laf anlatamıyon ki! Kaçınca küslük oluyor ne gerek var?” (KK33)

“Başlık parası falan yok bizde. Kız çeyizini hazırlar oğlan da üstüne düşen eşyaları alır gücü yettiğince. Altını bileziği de gücü kadar yapar.” (KK21)

4.3.1.4.2. Evlilik Yaşı

Geleneksel kültürlerde evliliğin olabilmesi için 13-14 yaşına gelmiş ve ergenliğe girmiş olmak yeterliydi. Bu yüzden kaynak kişilerin çoğu erken yaşta evlendiğini söyledi. Ancak günümüzde bölgede bu durumlarla artık karşılaşılmamaktadır. Geçmişte ekonomik problemler, aile nüfuslarının kalabalık olması gibi nedenlerle “çocuk” yaşta evlilikler daha cazip görülmekteydi. Zaman geçtikçe özellikle kız çocuklarının okutulmaya başlanması evlilik yaşının da yükselmesini sağlamıştır.

Erkekler için olan “askerliğini yaptı geldi buna kız verilmez” anlayışı yerini “askerliğini yapsın eline mesleğini alsın öyle evlenir” düşüncesine bıraktı. Dolayısıyla evlilik yaşının erkeklerde de yükselmesini sağladı.

“Ben on beş yaşında evlendim. Şimdi otuzuna gelip evlenmeyen kızlar var. (KK28)

“Ben yirmi yaşında evlendim.” (KK32)

“On dört yaşında evlendim.” (KK23)

“Ben on altı yaşındaydım, dede yirmi yaşındaydı.” (KK15)

“On sekiz yaşında evlendik.” (KK20)

“Ben on yedi yaşındaydım.” (KK2)

“Bilmiyom da on iki on üç yaşlarındaydık herhalde.” (KK8)

“Çocuk yaşta evlendik işte gözümüz açılmadan.” (KK19)

“Küçücükken evleniyorsun çocuksun bir de çocuğun oluyor. Kaynana kaynata yanındasın.” (KK5)

“Eskiden erkenden evlenir askere giderdik. Taş çatlasa yirmi yaşındasın.” (KK29)

4.3.1.4.3. Evlilik Beyanı

Evlenmek isteyen gençler evlilik isteklerini sevdikleri kişiye ve ailelerine farklı yollardan bildirmektedir. Eskiden gençlerin bu durumu ailelerine beyan etmeleri daha zordu ancak günümüzde biraz daha iyileşmiş durumda. Gençler evlenme isteklerini doğrudan söyleyemediklerinde dolaylı olarak da farklı davranışlar sergileyerek durumu bildirmektedir.

Ailelere yapılan beyanların dışında bir de sevdiği kıza/oğlana yapılan beyanlar vardır. Cep telefonlarının olmadığı, kızla erkeğin açıkça görüşmesinin ayıp karşılandığı zamanlarda gençler de bu isteklerini farklı şekilde göstermekteydi.

“Kız da olsan oğlan da olsan babaya söyleyemezsin ilk. Anneme söyledim o babama söyledi.” (KK5)

“Babandan önce sevdiğin kızın haberi yok ki. Önce kıza haber verirsin. Onu da tarlalarda çalışırken karşılaşırsan mani atarsın o da karşılık verir.” (KK29)

“Eskiden tarlaya giderdik, çeşme başlarına su doldurmaya giderdik. Oğlanlar çeşme başında bekler zaten. Mani atarsın karşılıklı.” (KK6)

“Ayakkabıma ayna koymuştu gizlice. Ordan anladım evlenmek istediğini.” (KK14)

“Ben önce anneme söyledim o da babama söyledi.” (KK13)

4.3.1.4.4. Evlilik Aşamaları

4.3.1.4.4.1. Kız Görme/Kız İsteme

Evlilik kararını vermiş bir genç için yapılan ilk işlemlerden biri kız arama ya da soruşturmadır. Gerek görücü usulü olsun gerekse severek olsun evliliğe ilk adımı atmadan önce ailelerin mutlaka birbirini soruşturması gerekir.

Geleneksel kesimde, evlenme işine girişme “kız bakma”, “kız arama”, “kız soruşturma” ile başlar. Oğullarını evlendirmek isteyen aileler, ilkin akrabalarından, komşularından, yakın çevrelerinden başlayarak kız aramaya çıkarlar. Bu konuda kendilerine komşuları ve tanışları da yardımcı olurlar (Örnek, 2014: 263).

Evlilik aşamasına gelen genç, varsa sevdiği kıza bunu beyan eder. Kız da gönüllüyse aileleri tanıştırlar. Ancak sevdiği biri olmayan gençler de ailelerine evlilik isteğini söyledikten sonra eş dosta haber göndererek kız aramaya çıkar. Burada her iki tarafın da rızası varsa görüşmeler başlar ancak karşı tarafın evlilik düşüncesi yoksa kibarca görüşmeyi reddeder.

“Önceden haber gönderirsin. Zaten ne için geleceğini anlarlar. İstiyorlarsa uygun zamanda gelin derler. Rızaları yoksa geri çevirirler.” (KK21)

“Ben kendi düğünümü kendim yaptım. Kayınpeder de güreşsever birisiydi. Yengeni istemeye gittiğimizde kafamı kapıya vurdum. “Hiç uzun insan gelir diye düşünmediniz mi?” dedim. Kayınpeder “oğlum valla düşünemedik.” dedi.” (KK29)

“Evelden köy içinden kız alınıp verilirdi ya. Herkes birbirini tanırdı şimdi karıştık iyice.” (KK19)

“Anamız babamız bulurdu birini kendi aralarında görüşürlerdi. Bize en son laf düşerdi.” (KK16)

“Kızı görürsün düğünde ya da önemli günlerde. Ortada oynar mesela. Sonra ailene söylersin istemeye giderler. Allah’ın emri peygamberin kavliyle kızı istersin.” (KK9)

“Haber gönderirsin istemeye gidersin. Allah’ın emri peygamberin kavliyle diye başlar. Aile büyükleri ile gidersin onlar ister. Şimdi gelinler tuzlu kahve yapıyor eskiden yoktu böyle şeyler. Çay demlerdik çay verirdik.” (KK23)

“Kız istemeye oğlanın büyükleri gider. Kızla oğlan eskiden görüştürülmezdi. Dünürücü de birkaç kere giderdi. Bir kerede evet denmez, kız evi naz evi.” (KK25)

“Kız isteme perşembe günü olur. Cuma öncesi mübarek gün diye.” (KK26)

4.3.1.4.4.2. Söz Kesme

Dünürçülük ile anlaşılan aileler bu anlaşmayı daha geniş daha geniş bir çağrılı huzurunda iyice pekiştirirler. Buna “söz kesimi” veya “söz kesme” denir (Örnek, 2000: 191).

Söz kesme, karşılıklı söz verme olarak ifade edilebilir. Kız ve oğlan tarafı istemeyi yaptıktan sonra “adı konsun” diye söz keser. Bunun amacı nişana kadar olan sürede konu komşu laf etmesin dıyedir. Söz kesmede ailenin yakın akrabalarından kişiler bulunmaktadır. Çok kalabalık olmayan bu tören, nişan için ön hazırlık kabul edilmektedir.

“Söz kesiminde bohça hazırlanır. Kız evi de mendil hazırlar. Bohçanın içinde yazma, patik iç çamaşırı gibi şeyler olur. Bohçalar verilince de yüzükler takılır. Hoca dua okur.” (KK11)

“Söz kesmeye gidersin. Bohça yaparsın. Geline aldığın eşyaları koymadan önce bohçayı serer dua okursun. İçine çörek otu sepersin. Nazar olmasın, aralarını kimse bozmasın diye yaparsın bunu. Patik, çorap, yazma işte ne varsa elinde koyarsın. Söz kesilir, yüzükler takılır. Hoca dua okur. Kıza söz bileziği takarsın. Gücün neye yetiyorsa ona göre bir bilezik olur. Sözde çok takı takılmaz. Üç beş gelinin eline sıkıştırırsın o da çeyizini düzer o parayla.” (KK6)

“Biz sözde bohçanın yanına sepet de koymuştuk. İçinde çerez, meyve falan vardı ama biz büyük nişan yapmadık.” (KK24)

“Mendil işlerdik. Söz kesilince onu verirdik. Kuş olurdu, elma olurdu üstünde. Sen ne işlemek istersen onu işlerdin bir anlamları yok. Yüzükleri takınca oğlana mendil verirdik.” (KK8)

“Söz kesilince pek oyun olmaz da yapan yapıyor kendi arasında kızlar oynar. Bazısı mevlitli yapar ama genelde nişanda yapılır bunlar.” (KK5)

4.3.1.4.4.3. Nişan

Anadolu’da sözün arkası nişan olarak bilinmektedir. Söz kesildikten kısa bir süre sonra düğünün küçüğü olan nişan yapılmaktadır. Nişan, bu beraberliği daha çok kişiye ilan etmek amacıyla yapılmaktadır. Nişanın tüm yükü kız evine düşmektedir.

“Evlerimizin bahçesi geniş olurdu orda yapardık nişanı. Şimdi gençler salon tutuyor. Oğlan evi bohçasını yapar, bohçaya geline aldığı pijama, terlik, çamaşır, yazma bunları koyar. Birden çok olur bohça. Yengeler tutar genelde.” (KK7)

“Oğlan evi nişanda kız evine bohça götürür. İçine çörek otu serperiz biz eşyaları koymadan bir de yasin okuruz. Araya kötü kalpliler girmesin diye. Basma, yazma, terlik artık ne varsa koyarız. Eskiden işlemeli bohçalarımız vardı. Herkes eline alır birer bohça. Kız evine veririz. Zaten yemek yapmış olur kız evi yemek yenir. Akşamına yüzükler takılır oynanır. Sonra nişana hediye gelenler tek tek kim getirdiyse orta yerde sayarlar. Yine bunu kızın yengesi sayar. Dayısından tencere, amcasından tava gibi. Çok eskiden yoktu tabii bu. Zaten ne eşyası eskiden.” (KK15)

“Eskiden nişan düğünden hemen önce olurdu kızım. Perşembe başlardı düğünlerimiz. Perşembe nişan olurdu. Kız evi yemek yapardı gelenler yemek yerd. Şimdi de bazı yerlerde yapıyorlarmış dört gün düğün. Yörüklerde var sen onlara git.” (KK30)

“Eskiden dört gün düğün olurmuş da biri nişan olurmuş. Şimdi nişanı önceden yapıyorlar. Bohça getirir oğlan tarafı. Yemek yenir, yüzükler takılır. Kimi çalgılı yapar nişanı kimi mevlitli. Ama herkes yüzükleri takarken hocaya dua yaptırır. Gelen hediyeleri saymak da adettir. Hala devam ediyor bak.” (KK21)

“Oğlan evi nişanda kız evine bohça götürür. Çerez götürür. Sonra da kız evi oğlan evine nişan arkası gider. Onlar da bohça yapar damada. Çamaşır, terlik, tıraş takımı koyarlar. Çerez koyarlar yine.” (KK26)

“Kız evi nişandan sonra nişan arkası gider. Bohça yaparlar. Damada. Bir de nişanlıyken kurbana denk gelirsene oğlan evi kız evine koç gönderir. Kız evi de damada takım elbise alır.” (KK25)

“Kimisi nişanda yapar gelinin bileziklerini kimisi düğünde. Herkes gücüne göre yapar.” (KK33)

“Biz bir şey istemeyi bilmedik şimdiki gelinler on bilezik isterim diye tutturuyor. Oğlanın durumu yoksa bile bulup buluşturup yapıyor ama sonra da bir bakmışsın ayrılmışlar. Eskiden ayrılınca bir de babamızdan dayak yerdik.” (KK8)

“Nişanlandıktan sonra askere gidenler olurdu. Şimdi askerlik kısa değil. İki sene nişanlı beklerdik ama kimse bakmazdı artık başı bağlı diye.” (KK23)

“İki sene nişanlı durduk biz. Askere gidip geldim öyle evlendik.” (KK34)

“Şimdi gençler salon tutuyor ama evin bahçesinde yapanlar da var. Bizim evlerin avlusu geniş. Kız evi yapar nişanı. Kırmızıgüller deriz çalgıcıları tutar. Yemek yapar gelen misafirlere yedirir. Oğlan evi de elinde bohçasıyla gelir. Gelinin ufak çeyizlerini kor içine. Onlar da gelince yemeklerini yerler. Oyuna başlanmadan yüzükler takılır hoca dua yapar. Gençler ortada oynar.” (KK3)

“Eskiden nişanlı da olsak görüşürmezdi babalarımız. Şimdi gençler evli gibi yaşıyor nişanlanınca.” (KK3)

Yörede nişan ile ilgili iki farklı uygulamadan söz edilmektedir. Biri düğünden aylar önce yapılan nişan, diğeri düğünden birkaç gün önce yapılan nişandır. Özellikle düğünle birlikte yapılan nişan törenleri Davutlar mahallesinde görülmekte diğer yerlerde rastlanmamaktadır. Her iki durumda da ortak olan “bohça”dır. Günümüzde bohçaların içeriği ekonomik şartların iyileşmesi sebebiyle zenginlik göstermektedir.

Nişan gelenekleri ile ilgili göze çarpan bir diğer uygulama da nişan arkası gitmektir. Bu, çok yaygın bir gelenektir. Kurban bayramında kız tarafına kurbanlık gönderme ise bazılarının yaptığı ama adet haline gelmemiş bir uygulamadır.

4.3.1.4.4. Çeyiz

Evliliğin önemli aşamalarından biri de çeyiz aşamasıdır. Düğün gününden önce gelinin babasının evinden çeyiz adı verilen eşyaları alması ve hazırlaması âdettir. Kız tarafının düğün tarihinin belirlenmesinin ardından düğün tarihine kadar aldığı eşyalar kızın çeyizini oluşturmaktadır. Çeyiz düğünden önce yeni çiftin evine çalgılar eşliğinde götürülmektedir.

Çeyiz ile ilgili törenler iki safhadan oluşur. Gelinin baba evinden çeyizi alma ile başlar yeni evine serme ile devam eder. Çeyiz serme törenleri de önceden çok daha şatafatlı yapılırsa da günümüzde yapılmamaktadır. Yapılsa bile sadece evin içine, küçük

birkaç parça eşya serilmektedir. Ancak eskiden çeyiz genellikle bahçeye serilmekteydi.

“İp gererdik eskiden. İşlemelerimiz, patiklerimiz olurdu. Yazmaları oyalandık gelen giden bakardı. Kız beşikteyken daha çeyizi hazırlanmaya başlar bizde. Şimdiki gençler bakmıyor bile.” (KK19)

“Düğünden önce oğlan evi kız evine gelir gelinin çeyizlerini alır. Davul da tutarsın. Gençler oynar. Götürürsün gelinin evine. Kız tarafı serer çeyizi. Tülbent, havlu, dantel ne varsa serilir. Akrabalar çeyiz görmeye gelir. Sonra düğünden sonra toplar onları.” (KK31)

“Çeyizi olmayanı ayıplardı eskiler. Mendil işlerdik, tülbent oyalandık. İp gererdik ipe serilirdi çeyizler. Gelen giden bakardı. Kimsede olmayan örnekler varsa sevinirdik çeyiz herkesten farklı diye.” (KK28)

“Şimdilerde çeyiz yapmıyorlar artık. Oğlan tarafı gelir arabayla davulla kız evine. Kızın aldığı ufak eşyaları sararlar kamyonete. Yatak örtüsü, halısı varsa toplarlar giderler. Kızın arkadaşları da gider evinde çeyizi sererler. Çeyiz inmeden bir tur oynarlar.” (KK26)

“Sandığın üstüne oturur kız tarafı. Oğlan tarafından para alır. Adettir.” (KK5)

“Oğlanın sağdıçları çeyiz almaya gelir. Çeyizleri yüklerken çay ikram eder kız tarafı. Kimisi o çay bardaklarını kırar nazar çıksın diye yapan yapıyo onu herkes yapmaz.” (KK2)

“Eskiden araba yok. Eşeğin varsa eşeğe, öküzün varsa öküze sararsın çeyizleri. Zaten kaynana kaynata yanına gidiyon ayrı evin yok ki. Şimdiki gibi çanak çömlek yaygın değil. İşleme, dantel artık ne yapabildiysen.” (KK32)

“Kız beşikte çeyiz sandıkta derler eskiler. Daha doğar doğmaz hazırlarsın kızın çeyizini.” (KK16)

“Oğlanın sağdıçları toplanır çeyiz almaya gitmeden oynarlar. Sonra oğlan evinin akrabaları da toplanır konvoy yapar kız evine giderler. Yine kız evinin önünde de oynarlar. Gelinin yengesi sandığın üstüne oturur kalkmaz para ister. Oğlan tarafı toplanır parayı verir öyle kalkarlar. Eşyaları sararlar, bu arada da çay, kola artık ne varsa ikram ederler sağdıçlar da bardakları kırar. Eşyaları gelinin evine götürürler. Kadınlar çeyizi serer.” (KK10)

“Öküzlen çeyiz alınır mı? Öküze sarılırmış çeyizler.” (KK29)

“Telli pullu çeyizlerimiz olurdu şıkır şıkır. Şimdi yapsan da kızlar götürmüyor bile.” (KK23)

4.3.1.4.5. Düğün

4.3.1.4.5.1. Düğüne Davet

Düğün, evlilik aşamasının en belirgin özelliğidir. Düğüne eş dost herkes çağrılmak istenir. Özellikle geleneksel kültürde düğüne çağrı yapılırken kimsenin unutulmamasına ve küstürülmemesine özen gösterilir. Araştırma sahasında, dargın da olanların da düğünlerine davet ettikleri görülmüştür.

Düğünün zamanı ve yeri, kimler arasında olduğu düğün öncesi çıkarılan okuyucular tarafından bildirilmektedir (Örnek, 2000 s. 197). Eski Türklerde davet aracı olarak kullanılan “ok”tan türetilen okuyucu, çantasında veya heybesinde taşıdığı kesme şekerleri dağıtarak kişileri düğüne davet eder. Düğüne davet edilirken dağıtılan hediyelere okuntu, mum veya yol adı verilmektedir (Boyraz, 2009, s. 87-96).

Araştırma sahasında, okuntu davetlilerin yakınlık derecesine göre farklılık göstermektedir. Geçmişte bu çeşitlilik olmamakla birlikte günümüz şartlarında değişen ekonomik şartlar nedeniyle çeşitlenmiştir.

“Heybeye şekerleri korsun dağıtırsın.” (KK18)

“Tellal bağılıyor bizde. Tabi kadınlara yazma da dağıtırlar yakınsa.” (KK28)

“Kimisi kart veriyo artık sadece.” (KK14)

“Eskiden şeker dağıtırdık.” (KK16)

4.3.1.4.5.2. Kına

Kına, Türk kültüründe çok önem verilen bir olgudur. Sadece gelinlik kızlara değil; sünnet olan çocuğa, askere gideceklere de yakılır. Hatta bazı kesimlerde kurbanlık kuzulara da kına yakıldığı bilinmektedir.

Kına, düğünden önce kız evinde yapılan bir eğlence olarak Türk inanç sisteminde “adanmış” olmanın işaretidir. Bunun içindir ki asker adayına, kurban kesilecek hayvana, evliliğe aday olan gençlere kına yakılır (Altun, 2004: 265).

Kınanın Kâbe“den geldiğini, dini bir anlam ve değer taşıdığına inanıldığı için, geline kına yakılması da bir külte dayanmaktadır (Ataman, 1992: 32).

“Ah ne ağlardı eskiden kızlar. Şimdi güle oynaya gidiyorlar. Kınada kadınlar eğlenirdi. Kına yakıldıktan annesi ile gelin sarılır ağlaşırdı.” (KK14)

“Bindallı giyiyorlar kınada. Köylerde de artık şatafatlı kına geceleri oluyor. Organizasyon mu ne tutuyorlar şimdi dansöz gibi kızlar gelip oynuyor.” (KK8)

“Eskiden kadınlar kendi arasında çalar söylerdi. Telli pullu takımları olurdu gelinlerin onu giyerlerdi. Şimdiki gibi değil de o zamanlar çok güzeldi.” (KK23)

“Oynayan oynar, mevlit okutan okutur. Kınalarda eğlence olacak diye bir şey yoktu. İsteyen evinde mevlit okuturdu, ilahiler söylerdi.” (KK16)

“Yörükler çok oynar kaşık. Kınalarda oynarlardı bizde kaşık yok.” (KK13)

“Bazı köylerde gelinler çeşit çeşit elbise değiştirir kınasında. Para tuzağı hepsi. Bizim köyde yok.” (KK25)

“Gelin kız arkadaşlarıyla kendi arasında oynardı eskiden. Şimdiki gibi kadın erkek karışık olmazdı. Eline, ayağına bileklerine kadar kına yakılırdı. O gece zaten uyumazdın.” (KK28)

“Hem giderim hem ağlarım derdik. Gelini ağlatırlardı. Bileklerine kadar kına yakardık.” (KK32)

“Yengesi yakar kınayı. Düğünde gelinin her işine yenge koşar.” (KK31)

Kına gecesi yapmanın babasının evinden telli duvaklı çıkan kızlar için önemli olduğu, kaçan kızlara pek kına gecesi yapılmadığı kaynak şahıslar tarafından bildirilmiştir. Özellikle Davutlar mahallesi bu konuda daha sıkıdır. Ancak az da olsa kaçanlara kına gecesi yapanlar bulunmaktadır. Bu kişilerin köy halkı tarafından (özellikle İbirler) kınandığı görülmüştür.

4.3.1.4.5.3. Düğün Töreni

Kültürel değerlerin en önemli göstergelerinden biri olan düğün kişisel tercihlerin yanında, aynı toplum üyesi olarak hüznü ve sevinci paylaşma, manevi hazza ulaşma, sorumluluk taşıma, problemlere çözüm getirme, beraber yaşamanın getirdiği kurallara saygı gösterme gibi ortak değerlerin sentezi durumundadır. Düğünlerde görülen, o topluma özgü olma vasfı kazandıran adet ve uygulamalar aslında, toplumdaki düzeni, paylaşmayı, beraberliği sağlayan önemli kilit noktalarıdır. Kültürel açıdan zengin motifler içeren geçiş döneminin sembolize edildiği; psikolojik açıdan oyun görüntüsü içinde çeşitli sosyal ve kültürel değerlerin yeni nesillere gösterilerek sosyal bilincin sağlandığı; toplumsal açıdan ise sosyal dayanışmanın en kolay ve güzel örneğinin sergilendiği düğünler, toplumsal birlik ve düzenin oluşturulmasında kullanılan gizli eğitim araçlarıdır (Eker, 1999, s.63).

Düğün törenleri Anadolu'nun birçok yerinde farklı uygulamalarla devam etmektedir. Bölgeden bölgeye adetlerin değişiklik göstermesi ile birlikte temelinde iki gencin hayatlarını birleştirmesi noktasında aynı duyguların paylaşıldığı törenlerdir. Hem sevincin hem hüznün bir arada yaşandığı ortak kültürel mirastır düğün törenleri. Kaynak şahıslardan derlediğimiz bilgiler de bunu destekler niteliktedir.

“Evelden dört gün olurdu düğünler. Perşembeden başladır. Perşembe danışığımız olurdu. Gelenler kim nerde yatacak ayarlanırdı. Davutlarlılar sende yatacak, Köteyliler bende yatacak gibi. Yemek verilirdi. Cuma günü davul getirilir, dürü götürülür kız evine. Evelden köy içinden kız alınıp verilirdi ya. Gelinin giyeceği şeyleri siniye korsun onu altı yedi sini yengeler götürür kız evine. Cumartesi kına olur. Kız arkadaşlarıyla yemeğe gider. Sonra ahiretlik giderdik. Ahiretler çıkar oynardı arkamızdan tel takardılar. Onlara sofrataardılar. Giderken de sen geline elini öptürürsün. Bir lira iki lira ne varsa öyle para verirsin.” (KK15)

“Gelin takıya tutulacağı zaman şerbet yaparlar, çanağa korlar içersin demir parayı atarsın. Sonra da gelin mendil işler.” (KK7)

“Şerbet bardakları bir iki kişide olurdu ondan isterdik. Kırmızlı, yeşilli. Mevlitlerde bakla kaynatılırdı, mısır kaynatılırdı. Ferecenin kıyısına korduk. Kızanlara getirirdik.” (KK16)

“Ben kendi düğünümü kendim yaptım. Kayınpeder de güreşsever birisiydi. Yengeni istemeye gittiğimizde kafamı kapıya vurdum. “Hiç uzun insan gelir diye düşünmediniz mi?” dedim. Kayınpeder “oğlum valla düşünemedik.” dedi.” (KK29)

“Resmi nikahı önceden kıyardık şehirde. Şimdi düğün günü de yapan var önce de. İmam nikahı düğün gecesi yapılırdı.” (KK15)

“Bayram akşamı karı koca olmak günah derlerdi.” (KK16)

“Çarşamba akşamı ya da cumartesi akşamı beraber olmak günah.” (KK16)

“Kandillerde de beraber olunmaz. Doğan çocuk sakat olur derlerdi. Şimdikilere öyle de bakam. Dinlemezler ki.” (KK19)

“Eskiden kaynanalar dinlenirdi. Şimdikiler gelinler kaynana, kaynanalar gelin oluyor.” (KK7)

“Eskiden gelinler kaynanalara sorardı. Şimdi gelinlerden korkuyoz onlara soruyoz. “Ne yapalım kızım?” diye. İstersen sorma.” (KK15)

“Bir de aklımız ermiyor gülüm. Muhtar bile gençlerden oluyor.” (KK7)

“Cuma gecesi karı koca olmak günah. Kandillerde karı koca olmak günah. Şimdikiler dinlemiyor hiç.” (KK8)

“Cuma gecesi karı koca olmazsın. Ya önce ya sonra olursun. İmam nikahını da gerdek gecesi kıyarlar. Zaten resmi nikah olmadan imam nikahı yapmazlar. Hoca gelir dua okur. Gelin ne kadar mehir isterse damat o kadar altın verir. Onlar geline kalır.” (KK6)

“Kandillerde, bayramlarda düğün olmazdı eskiden.” (KK23)

“Oğlan evi toplanır davulla gelini almaya gider. Damadın sağdıçları olur. Damada yardımcı olurlar. Gelini aldıktan sonra ayakkabısını saklarlar para almak için.” (KK24)

“Davulla cümbüşle kız evine gidersin. Kapıyı açmazlar para isterler. Verirsin üç beş kuruş adetten diye. Gelinin yüzünü örterler kırmızı örtüyle öyle indirirler. Tekbir getire getire.” (KK17)

“Gelin evden çıkarken buğday, bozuk para atarız.” (KK20)

“Gelin babasının evinden çıkarken şeker, buğday atarlar başından.” (KK21)

“Gelin annesinin evinden çıkarken buğday atarlar, bereketli olsun diye.”
(KK27)

“Arkasından su dökülür su gibi gitsin diye.” (KK11)

“Gelin babasının evinden çıkmadan kızına kırmızı kurdele bağlar. (KK11)

“Babası üç defa kurdeleyi çevirir sonra bağlar. Babası yoksa erkek kardeşi yapar. Gelinin ayakkabısını üç defa çıkarıp giydirir. Para koyar pabucunun içine.”
(KK34)

“Gelinin duvağı örtülür vedalaşılır, ağlarlar. Tekbirlerle gider. Oğlan evine gidince de hemen inmez. Hayvan, tarla, ev artık ne isterse ister kayınbabasından. O da verir öyle iner. Eve girmeden oynar.” (KK19)

“Gelin oğlan evine inmeden önce kaynanası kaynatası sorar ne istersin diye. Orta yolu bulurlar çok şey isterse. İnince davulun önünde oynar.” (KK29)

“Testi kimisi kırıyor inerken. Kimisi kırmıyor kınada kırıyor.” (KK25)

Düğün törenlerinde yemek de olmazsa olmazlardandır. Gelen misafirlerin önü boş kalmaz, mutlaka etli yemek yapılır.

“Yörüklerde keşkek var da bizde yok. Nohut olur, pilav, çorba tatlı gibi şeyler.”
(KK16)

“Gelenlere sofra atarsın. Uzak olsun yakın olsun düğün evine gelip de yemek yemeden çıkılmaz. Çorbasından şerbetine kadar hepsi olur.” (KK33)

“Hem kız evinde hem oğlan evinde yemek yedirilir.” (KK21)

“Gelinin yeni evine de götürürsün tavuk, pilav, tatlı.” (KK11)

“Kız evinde kına yapınca oğlan evinde de akşam düğün yapılır. Köy meydanında çalgılar çalınır oynanır.” (KK4)

“Köyde evinin önünde de yapan var şehirde salonda da. Zenginse salon tutuyor.” (KK3)

“Gelini akşamüstü alırlar kadınlar oğlan evine geline bakmaya gelir. Akşam vakti olduğundan herkesin hayvanları olduğundan geline bakan gider. Oğlan evinde akşam tekrar eğlence olur herkes hayvanına baktıktan sonra oraya gelir.” (KK6)

Kaynak şahıslardan derlenen bilgiler hem geçmişte hem de günümüzde yapılan düğünlerle ilgili karma bilgilerdi. Geçmişte farklı uygulamalar olsa da günümüzde artık yapılmadığı, şehir kültürüne uygun düğünler yapıldığı görülmektedir. Alan araştırmasının büyük bir bölümü pandemi döneminde yapıldığı için bu törenleri görme imkânımız olmamıştır.

4.3.1.4.5.4. Düğün Sonrası

Düğün sonrası gelinlerin anne babasının evine el öpmeye gitme adeti Balıkesir bölgesinde oldukça yaygın bir gelenektir ve günümüzde de devam etmektedir. Geçmişte bununla ilgili farklı uygulamalar yapılmıştır. Özellikle “gelin mevlidi” de bazı kaynakların bahsetmiş olduğu uygulamalardandı.

“Geline el öptürmeye gelinirdi. Büyük de olsa küçük de olsa elini öperdi. Mendil verirdi.” (KK8)

“Gelinler eskiden mendil işlerdi, elini öpenlere mendil verirdi.” (KK14)

“Eskiden geline el öptürülmüş şimdi yok da gelin düğünün ertesi günü anne babasına gider. Sonra akrabaları tek tek yemeğe alır yeni gelinle damadı. Gelin de giderken yanında ufak hediye götürür. Patik gibi yazma gibi şeyler.” (KK6)

“Şimdi düğün biter ertesi gün gelin el öpmeye gider anne babasına. Eskiden gelinin evine geliyorlarmış.” (KK4)

“Düğünden birkaç gün sonra ya da artık ne zaman müsait olurlarsa gelin mevlidi yapıyorlar. Gelin giyinir süslenir gelenleri karşılar. Mevrit okunur yemek dağılır kadınlara.” (KK11)

“Mevlitler de gösteriş oldu be kızım. Kimisi yapıyor gelin mevlidi.” (KK19)

“Bizim zamanımızda öyle balayı malayı yoktu. El öpersin tamam.” (KK14)

“Yeni gelin de kırklı kadın gibi olur, yalnız bırakılmaz.” (KK28)

“Kırklı kadının nasıl mezarı kırk gün açık kalırsa gelin de öyledir. Kendini koruması gerekir.” (KK32)

“Eskidenmiş kızım onlar. Gelini avlu dışına çıkarmazlarmış. Şimdiki düğünün ertesi hemen balayına gidiyor.” (KK7)

“Yeni gelin evde yalnız kalırsa korkuturlar, aklını kaçıtır derler.” (KK16)

Düğün sonrası yapılan uygulamalarda en çok dikkat çeken durum yeni gelinlerin yalnız bırakılmamasıdır. Her gelinin lohusa kadın gibi olduğuna inanılmakta, yalnız kalmamasına özen gösterilmektedir.

Günümüzde pek çok şey gibi evlenme ilgili geleneklerde de büyük değişiklikler görülmektedir. Kaynak şahıslara evlenme ile ilgili gelenekler sorulduğunda “evvelden, önceden, eskiden” diye cümleye başladıkları gözlemlenmiştir. Günümüzde her ne kadar bazı uygulamalar hala korunmaya çalışılsa da eski geçerliliğini ve önemini kaybettiği görülmektedir. Bu durum, özellikle yaşlı kaynak şahıslar tarafından üzüntü ve kızgınlıkla karşılanmaktadır.

4.3.1.5. Ölüm

Ölüm korkusunun bilinçaltındaki baskısıyla tedirgin olan halk; ölüm düşüncesi, alışlagelmişin dışındaki birtakım davranışları, araç-gereçlerin şu ya da bu biçimdeki kullanılışlarını, meteorolojik olayları, hayvanların hareket ve seslerini, düşlerdeki görüntülerle hastadaki psikolojik ve fizyolojik, değişiklikleri çoğu zaman ölümün bir işareti, bir ön belirtisi saymaktadır (Örnek, 1971: 15). Bu ön belirtiler insanoğlunun zihninde ister istemez yer eder. İnsan yaşamının son geçiş evresi olan ölüm, aynı doğum gibi insanın hayatının bir parçası ve kaçınılmaz bir sonudur.

4.3.1.5.1. Ölümü Düşündüren Ön Belirtiler

Toplumların düşüncesinde pek çok olay, ölümün habercisi olarak kabul edilmiştir. Bu olaylar bazen hastanın görünüşündeki değişiklik bazen bir rüya bazen de bir hayvan olmuştur (Örnek, 2000, s. 15).

“Karga öterse cenaze var derler.” (KK9)

“Karga öterse, köpek ulursa cenaze çıkar derler.” (KK1)

“Evin damında baykuş öterse ölüm çağırırmış.” (KK10)

“Herkesin rüyası başka çıkar. Mesela ben mevsimlik bir şey gördüm mü cenaze çıkıyor. Yaz mevsiminde olan bir şeyi kışın görürsem o zaman cenaze çıkıyor.” (KK6)

“Rüyada ölü, diri getirir derler.” (KK2)

“Ölmüş bir akraban rüyada birini çağırıyorsa o kişi ölür.” (KK5)

“Hasta biri öleceği zaman burnu bölünür. Mefta kokusu olur evde.” (KK8)

“Gözbebekleri söner, körelir.” (KK8)

“Ölecek insanın burnu düşer. Yüzü düşer. Ölüm nişanı çöker yüzüne.” (KK28)

“Ölecek hastanın önce ayakları soğur sonra yukarı doğru soğumaya başlar. Ordan anlarsın.” (KK7)

“Azrail canı aşağıdan yukarı doğru çekermiş ondan soğurmuş ölecek insanın ayakları.” (KK7)

“Eskisi gibi ferin dermanın yoksa canın çekiliyordur.” (KK6)

“Makbule yengeye gittim ben, bu bayrama ermicek dedim. Arife gün öldü.” (KK28)

“Taliye ablaya gittik bir buçuk günde öldü.” (KK28)

“Komşunun anasına gittim bu sabaha çıkmaz başını bekleyin dedim. Doyurdum, suladım. Patates pişirmiş yazık! Suyundan şeyinden verdim. Sabaha çıkmıcaz belli.” (KK28)

“Hacıya giderken İsak agaya bu kara çotul gibi yanmış dedim içi bitmiş bunun dedim. Hatçe yengem gelmeden öldü.” (KK28)

“Kevser yengeye ayakta gitcek bu dedim. Dört gün içinde öldü.” (KK28)

“Enişte geldi. “Kızım yere bi döşek at da yatayım.” Dedi. Allah Allah ölecek herhalde burda ölmese bari dedim. Döşeklerde naftalin var yere yatma dedim. Olsun ben naftalini çok severim dedi. Neyse attım döşeği yattı. Sabah kalktı çok güzel dinlenmişim dedi. Gene gelcem dedi gitti. Kendini vurdu.” (KK23)

Araştırma sahasında ölümle ilgili pek çok inanış olduğu görülmüştür. Hayvanların davranışları, hasta birinin vücudundaki birtakım değişiklikler, görülen bazı rüyalar ölüme yorulmuştur. kaynak şahıslardan biri, insanın yüzüne baktığında ne zaman öleceğini tayin ettiğini söylemiştir.

4.3.1.5.2. Ölüm Ânı ve Sonrası

Ölüm olayının gerçekleşeceği, kişinin yakınları tarafından anlaşıldıktan sonra ve ölümün sonrasında bazı uygulamalar karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan bazıları dini kökenli, bazıları ise halkın inanışı gereği yerine getirilmektedir.

Ölümden hemen sonra yapılan işlemlerin bir bölümü doğrudan cesetle ilgiliyken, bir bölümü de ceset çevresinde toplanmaktadır. Ölü'nün öte dünyaya gönderilişine önhazırlık niteliğindeki bu işlemlerin kimilerinin temelinde ölene 'canlı' gözüyle bakmanın ve ondan korkmanın tipik belirtileri yatarken, kimilerinde de hijyenik düşünceler ve dinsel gelenekler rol oynamaktadır (Örnek, 1979, s.44).

Ölümü anlaşılan kişiyle helalleşmek, son arzusunu yerine getirmek, başında Kuran okumak gibi inanışlar; bölgede sıkça karşımıza çıkan durumlardandır.

“Öleceği düşünülen kişi eşi dostuyla helalleşir. Helallik alınmazsa öbür dünyada azap çeker derler.” (KK5)

“Öleceği anlaşıldığı zaman başında Kuran okunur. Salâvat getirtilmeye çalışılır dili döndüğünce. Ölünce çenesini, ayağını bağlarsın. Güzelce yüzünü örtersin. Cenazeyi yalnız bırakmazsın. Üstüne de illa bıçak konur karnı şişmesin diye. Yatırırken de kibleye doğru çevirip yatırırsın.” (KK8)

“Kibleye çeviriyorlar. Ağzına zenzem veriyorlar. Okuyorlar.” (KK16)

“Gözünden yaş gelirse Allah gideceği yeri gösterirmiş ondan ağlarmış.” (KK13)

“Ölürken gözünden yaş geldiğinde Allah Cennet'i gösterirmiş ölen de “ben bunu hak edecek ne iyilik yaptım” diye ağlarmış.” (KK22)

“Ölürken zenzem verilir hep. Azrail'le boğuşurken çok susarmış insan. Şeytan da pis su sunarmış imanına karşılık. Ondan zenzem verirken şeytanın suyundan içmezmiş.” (KK28)

“Ayşe nineninkini gördüm. Oturuyordu masaya. Çok korktum.” (KK28)

“Ben kaynımı gördüm de Azrail'in beş parmağının beşinin de izi vardı boynunda. Ben ölüyom dedi can buraya gelmiş. İlk ölümü onda gördüm.” (KK28)

“Gözü açık kalırsa hasreti vardır. Yaprak koruz. Dışarda bir evlatı varsa göremediyse açık gider.” (KK28)

“Dünyaya doyamazsa gözü açık gider.” (KK28)

“Ölünün gözü açıksa dünyaya gözü doymamış derler.” (KK15)

“Ölünün gözü açıksa gelmesini beklediği biri gelmedi derler.” (KK7)

“Karnı şişmesin diye bıçak koruz.” (KK7)

“Gözü açık giderse arkasından birini daha götürecek, bir cenaze daha çıkacak derler.” (KK5)

“Öldükten sonra başını bekleriz ölüyü yalnız bırakmazsın.” (KK13)

Günlük hayatta yakın çevremize nasıl saygı duyuyorsak ölüye de aynı saygının duyulduğu kaynak kişiler tarafından aktarılmıştır. Cenazenin yalnız bırakılmaması, helallik alınması, başında Kuran okunması ölen kişiye duyulan saygının bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Ölüm olayı gerçekleştikten sonra duyurma, yıkama ve defin gibi işlemlerle uygulamalar devam etmektedir.

4.3.1.5.3. Ölümün Duyurulması

Ölüm olayı gerçekleştikten sonra yapılacak bir diğer şey de bu durumu yakınlarla haber vermektir. Sedat Veyis Örnek ölüm olayının aşağıdaki biçimlerde duyurulabileceğini ifade etmiştir:

Ölü sahipleri tarafından

Komşular tarafından

Camilere sala verdirerek

Belediye ya da muhtarlık hoparlörlerinden anons ettirilerek

Telefon edilerek, telgraf çekilerek

Radyo ve televizyondan yararlanarak (Örnek, 2000, s.213).

Bölgede genellikle sala verdirme uygulaması görülmektedir. Köylerin hepsinde cami bulunduğu için orada sala verilmektedir. Ancak sala verilene kadarki sürede ölüm gerçekleşir gerçekleşmez yakınların birbirine telefonla veya bizzat giderek haber verdikleri ifade edilmektedir. Cenaze evindeki aile bireyleri acıları dolayısıyla durumu herkese duyuramadığından bu iş akrabalara ve komşulara düşmekte, sala okunana kadar diğer köyler de dâhil olmak üzere yakınlarla haber

verilmeye çalışılmaktadır. Tüm akraba ve yakınlar bu acılı günde ölen kişiye ve yakınlarına son vazifelerini yerine getirmeyi amaçlamaktadırlar.

“Biri ölünce herkes birbirine haber verir. Hemen cenaze evine gidip yakınlarının yanında olursun.” (KK25)

“Ölen kişinin ayakkabılar kapının önüne çıkarılır.” (KK25)

“Acı haber tez yayılıyor be kızım. Kahvede duyulur.” (KK17)

“Telefonla haber veririz, zaten salâ da verilir.” (KK29)

“Acı haber tez yayılır derler. Duyan duymayana duyuruyo.” (KK33)

“Salâ verilir, bazen muhtar internet sayfasında paylaşır öyle.” (KK20)

4.3.1.5.4. Yıkama ve Kefenleme

Bir kişi öldüğü zaman dinin gereklerine uygun olarak yıkama ve kefenleme yapılmaktadır. Cenaze yıkama işlemi her yerde hemen hemen aynı özellikler göstermektedir. Cenazeyi yıkamanın amacı kişinin Allah huzuruna temiz çıkması içindir.

Kefenlik bezin rengi beyazdır. Erkek kefeni gömlek, izar ve lifafe denilen üç parça bezden; kadının ise himar, dir, hırka, izar ve lifafe denilen beş parça bezden oluşmaktadır (Örnek, 2000, s.216).

Kefene son derece önem verilmektedir. Kişinin bu dünyadan götürdüğü tek şey olarak görülen kefen bazen de hacıdan getirilmekte, hacıya gidemeyenlerin ise bunu oradaya giden yakınlarına ısmarladıkları görülmektedir (Örnek, 1971, s.52).

Cenaze kefenlenirken de belli usullere göre yapılmaktadır. Bu uygulamaların neler olduğu kaynak şahıslar tarafından detaylıca anlatılmıştır:

“Kefenlenirken gül suyu, çörekotu, kafırın konur. Ama hastanede, başçeşmede yapmıyorlar onu.” (KK7)

“Yıkama suyundan yakınları su dökerler üstüne. Yıkama suyunun kazanı da sonra ters çevrilir.” (KK8)

“Yıkandıktan sonra kazan ters kapanır üstünde de mum yakılırdı evvelden.” (KK8)

“On üç günlük gelindim. İkiz nine öldü. Yıkandığı yerde kara kandil yaktılar. Tuvaletin yanındaydı ben de yeni gelinim, korkuyordum. Bir de bardak doldurulurdu gelip abdest alcak diye. O da boşalırdı. Yedi gün sürerdi.” (KK7)

“Kazan kaynatırsın suyundan kalanla da üstünden çıkanları yıkarsın.” (KK23)

“Eskiden kazan kaynatılırdı evinde yıkanırdı. Şimdi belediye alıp götürüyor hepsini hazırlayıp geliyorlar.” (KK3)

“Kadını kadın, erkeği erkek yıkar.” (KK3)

“Ölene normal boy abdesti aldırırsın. Yıkayan kişi niyet eder. Sonra abdestini aldırır. Yakınları su dökmek isterse dökebilir. Sonra kefenlemeye geçilir.” (KK28)

“Kefen hazırlanırken makas, iğne, iplik kullanılmaz. Elle biçilir.” (KK16)

“Kefeni duayla giydirirler. İğne iplik kullanılmaz. Kendinden ip yaparsın, onunla bağlarsın.” (KK15)

“Eskiden köyde hazırlanırdı. Şimdi hastanede yapılıyor. Cenaze arabasıyla geliyor.” (KK19)

“Evde ölse bile alıp gidiyorlar hazırlayıp geliyorlar.” (KK22)

“Gül suyu dökülür, çörekotu atılır. Hastanelerde yıkanır sa yapmazlar tabii.” (KK28)

4.3.1.5.5. Cenaze Töreni ve Defin

Cenaze töreni, cenazenin yıkanıp tabuta konduktan sonra evinin önüne getirilip helallik alınması ile başlar. Eş dost herkes cenaze evinde toplanır imam helallik aldırır ve dua yapar. Sonrasında cenaze defnedilmek üzere mezarlığa doğru götürülür. Bölgede kadınlar mezarlığa gitmez evde Kuran okur, tesbih çekerler. Erkekler gider. Cenaze yakından geçerken kaçınılan birtakım davranışlar da bulunmaktadır.

Ölünün gömülmesinden evvelki son aşama, cenaze namazıdır. Burada namazı kılınan ölü hakkında bir çeşit aklama yapılır. İmam oradakilere: “Ey cemaat, bu ölüyü nasıl bilirdiniz?” diye sorar. Onlar da “İyi biliriz, Allah rahmet eylesin” diye cevap verirler. Bundan sonra cenaze omuzlar üzerine alınarak, duruma göre de arabaya konarak gömülmek için mezarlığa götürülür (Örnek, 2014: 300).

Cenaze namazı bazı durumlarda kılınmamaktadır. Ancak kaynak kişiler bu konuda görüş ayrılığındadır. Bazıları ölen herkesin namazının kılındığını söylerken bir grup da intihar edenlerle bebeklerin namazının kılınmadığını söylemiştir.

“Erkeğin tabutuna havlu bağlanır, kadına çember.” (KK24)

“Yıkanan cenaze kefenlendikten sonra içerisine battaniye serilen tabuta konulur. Bu battaniye daha sonra bir fakire verilir ya da cami odasında kullanılır.” (KK21)

“Tabutun üzerine yeşil bir örtü örtülür. Erkekse baş tarafına havlu, kadınsa yazma konulur.” (KK21)

“Tabutun önünden geçilmez.” (KK19)

“Evin önünden cenaze geçerken parmağına ip bağlarsın. Babam öldüğünde altı aylık hamileydim, parmağıma kırmızı ip bağladılar. Yüzüne de baktırmak istemediler benzi sarı olur diye. “Bırakın, babam o benim bakcam!” dedim. Baktım. Benzi sarı olmadı Necdet’in.” (KK15)

“Cenaze olduğu gün köpek havlarsa onun azabı çoktur.” (KK28)

“Cenaze giderken yan yan giderse bir tane daha ölü var arkasından denir.” (KK28)

“Cenaze çıktığı gün satıcı gelirse bir cenaze daha çıkar. Geçen Kevser yengede öyle oldu.” (KK7)

“İntihar edenlerin cenaze namazı kılınmaz.” (KK34)

“Ölü doğan bebeğin de cenaze namazı kılınmaz. Nazmiye’nin gelinin geçen kılınmadı.” (KK KK23)

“Namaz genelde camide kılınır. Merhumu iyi bilirdik, hakkımız helal olsun diye üç defa bağırsın. Ama eğer o kişiye hakkı helal olmayan varsa bir şey demez.” (KK34)

“Hangi vakit namazından sonra cenaze namazı kılınacaksa önce o namaz kılınır. Kadınlar olmaz. Adamlar kılar. İmam cemaate merhumu nasıl bilirdiniz, diye sorar. Onlar da üç defa iyi bilirdik der. Sonra da hakkınız helal midir diye üç defa sorar. Onlar da helal eder. Helal etmeyen olursa sesini çıkarmaz. Sonra cenaze mezarlığa taşınır.” ((KK10)

“Ölüyü gömmeye götürürken herkes salına girer. Çok sevaptır”. (KK29)

Ölünün hazırlanması kadar mezarlığa götürülmesi ve gömülmesi de belirli kurallar çerçevesinde yapılmaktadır. Hepsi dini kurallara uygun yapılmaya çalışılmaktadır.

“Ölüm haberinden sonra mezarlıkta ölenin yakınlarının olduğu yerde mezar kazılır. Cenaze namazından sonra tabut buraya getirilir. Ölen erkeğe herkes tabuttan çıkarabilir, kadınsa sadece yakınları cenazeyi tabuttan çıkarır. Kefenin baş ve ayak ucuyla, belindeki kuşak çözülür. Tahtaları döşenir ve üzerine yakınları ve oradakiler toprak atar. Toprak atmak çok sevaptır. Bitince mezarı sularsın ıslatırsın öyle.” (KK29)

“Ölü mezara konunca yüzü de kibleye doğru çevrilir. Üstüne tahta dizilir. Onun üstüne toprak atılır. Su dökülür başından ayağına doğru. Suyu dökünce ölü ferahlar derler.” (KK9)

“Mezara indirir yüzünü kibleye çevirirsin. Üstüne tahta korsun. Herkes toprak atar. Toprak atmak sevaptır. Baş ucuna, ayak ucuna tahta koyarsın belli olsun diye. Kimisi taşla da çevirir sonra isteyen mezarı yaptırır. Sonra herkes dağılır hoca telkin verir.” (KK3)

4.3.1.5.6. Telkin/Talkın

Ölü gömüldükten sonra mezarın başında imamın, ölenin sual meleklerine vereceği cevapları kolaylaştırmak için söylediği sözlere telkin veya talkın adı verilir. Normalde Arapça olarak söylenen talkının Türkçesi şu şekildedir: “Ey Abdullah, ey Zeynep oğlu! Hayatında müdavim ve mutekid olduğun veçhile eşhedü en lâ ilâhe illallâh ve eşhedü anne Muhammeden resulüllah kelime-i şahadetini zikret, şüphesiz cennet haktır, cehennem haktır, bas haktır, kıyamet haktır, buna şüphe yoktur. Allah Taalâ kabirlerde bulunanları muhakkak diriltip mahşer yerinde toplayacaktır. Ve sen yâd et ki Allah Taalâ’nın rububiyetine, İslâm’ın din oluşuna, Muhammed aleyhisselâlü vesselâmın nübüvvetine, Kur’an’ın imam, Kâbe’nin kible ve müminlerin kardeşler oluşuna razı bulunmuş idin. Ey Abdullah! De ki: Allah’tan başka ilâh yoktur. De ki: Rabbim Allah’tır, dinim İslâm’dır, Peygamberim Muhammed aleyhisselâtü vesselâmdır. Yarabbi! Bu ölüyü yalnız bırakma. Sen varislerin hayırlısısın.” (Bilmen, 1962, s.332).

Talkının sadece imam tarafından yapıldığı birçok kaynak şahıs tarafından doğrulanmıştır. Talkın verilirken kişinin adı ile söylendiğinden dolayı yeni doğan bebeklere de islama uygun isimler verilmesi gerektiği yine kaynak kişiler tarafından vurgulanmıştır.

“Talkını imam verir. Ölen kişinin annesinin adıyla kendi adını söylüyorsun üç kere. Sonra ses gelir mezardan. Orada mevtâ kafasını vururmuş. (KK15)

“İnsan kendi öldüğünü anlamazmış. Ama hoca talkın verdi mi birden kalkmak istermiş. Kalkmaya çalışınca da kafasını vururmuş mezara. O zaman öldüğünü bilirmiş.” (KK7)

“Ölen kişi ayak seslerini duymuş. Herkes gidince imam eğilir talkın verir. Duası var onu okur. Ölenin ameli iyiye ses verirmiş kötüye duymazmış. İmam üç kere söylemiş ses vermeyince üzülür gidermiş.” (KK32)

“Valla kimisi kalkmak ister kafasını tahtaya vurur der kimisi de ameli iyiye imama ses verir değilse ses çıkmaz der. Ben de bilmiyorum.” (KK14)

4.3.1.5.7. Cenaze Evi

Cenazenin kalktığı andan itibaren cenaze evinde bazı uygulamalara başlanmaktadır. Bunlardan en önemlisi ölünün ruhu için okunan dualardır. Evde hemen bir hafız tarafından dua edilir, Kuran okunur. Cenaze evine gelen yakınlar yemek getirirler. Ölümün üzerinden geçen yedi, kırk ve elli ikinci günler çok önem arz etmektedir. Bu günlerle ilgili birtakım inanışlar bulunmaktadır. Ayrıca cenazenin kalktığı gün de evde yapılması gereken birtakım uygulamalar görülmektedir.

“Evel meftâ kokusu sindi diye ev yıkanır, eşyalar yıkanır.” (KK31)

“Cenaze gidince evler sıvanır, şimdi yerler ıslanıp süpürülüyor. Azrail geldiği zaman duvarlar batır. Gören görüyö onu.” (KK15)

“Cenaze çıkınca evdeki sular dökülürdü. Azrail kılıcını yıkarmış.” (KK6)

“Cenaze kalktı mı yerini kara çamurla sıvarlardı. Şimdi kalmadı da eskiden vardı.” (KK14)

“Ben kaynımı gördüm de Azrail’in beş parmağının beşinin de izi vardı boynunda. Ben ölüyom dedi can buraya gelmiş. İlk ölümü onda gördüm.” (KK28)

“Ayşe nineninkini gördüm. Oturuyordu masaya. Çok korktum.” (KK28)

“Şerife yenge öldüğü zaman mezarlıkta iniltisini duydum. O yerler zıngır zıngır zıngırdadı. Dudağım kabarıverdi. Yerin o kadar derininden geliyordu ama yer gök sırsalandı. Çok çekti kadın kanserdi.” (KK28)

“Cenaze çıkınca yedi gün kuran okursun evde.” (KK7)

“Evelden cenaze çıkınca yedi gün evde kara kandil yakarlardı. Yıkanan yerde kandil yanar.” (KK23)

“On üç günlük gelindim. İkiz nine öldü. Yıkandığı yerde kara kandil yaktılar. Tuvaletin yanındaydı ben de yeni gelinim, korkuyordum. Bir de bardak doldurulurdu gelip abdest alcak diye. O da boşalırdı. Yedi gün sürerdi.” (KK28)

“Evden ölü çıkınca eşyalarını ihtiyacı olanlara verirler. Kimse duymaz ama kime verdiğini.” (KK8)

“Eskiden yedi gün okunurdu. Şimdi üç günde bitiriyorlar. Ama kırkında elli ikisinde lokma yaparsın, Kuran okutursun.” (KK7)

Cenaze evden kaldırıldıktan sonra ölü için belli günlerde toplanılır ve ölünün hayrı yapılır. Bu günler yedisi, kırkı, elli kırkı ve yılıdır. Bu günlerde özellikle hayır yapıp, yemek dağıtılıp ölüye dua göndermek gerektiği inancı yaygındır.

Sedat Veyis Örnek’e göre aslında belirli sayıların karşıladığı bu tür günler söz konusu sayılara kazandırılmış olan dinsel, büyüsel ve geleneksel niteliklerinden dolayı önemsenmiş, giderek birtakım adetlerin bünyelerine ana öge olarak yerleşmişlerdir (Örnek, 2000, s.220).

“Ölünün yedisinde, kırkında, elli ikisinde ve yılında mevlit okutulur.” (KK23)

“Ölü evinde yedi gün Kuran okunur. Yedinci gün de yedi hayrı yapılır. Sonra da kırkı, elli ikisi yapılır.” (KK31)

“Ölünün kırkında helva yaparsın. Lokma yaparsın. Yağ kokutursun. Kırkında ölünün burnu düşer. Ama yağ kokutursan burnunun düştüğünün acısını hissetmezmiş.” (KK28)

“Elli ikisinde mevlit okutulur. Tüm kemikleri o zaman dağılmış insanın. O zaman mevlit okutmazsan acı duymış. (KK15)

4.3.1.5.8. Ölü'nün Eşyaları

Ölenin geride bıraktığı eşyasıyla ilgili işlemlerin oluşmasında başlıca iki temel neden vardır: ölenin geri geleceği korkusu, ölü'nün anısını yaşatma isteği, ölenin geride kalan çok kişisel eşya içerisinde özellikle giysilerinin ve ayakkabılarının başkalarına verilerek en kısa zamanda evden uzaklaştırılması ya da birincilerin yıkanarak “ölümün bulaştırdığı öldürücü etki” den arıtılması, hatta-çok seyrek de olsa-yakılarak bu etkinin hepten yok edilmesi dikkati çekmektedir (Örnek, 1971: 75)

Araştırma sahasında ölenin eşyaları ile ilgili yaygın olan davranışlardan ilki ölenin ayakkabılarının kapı önüne konması ve birine verilmesidir. Kısa süre içinde eşyaları fakir fukaraya dağıtılmaktadır.

“Ölü'nün kıyafetlerini yoksullara dağıtırsın.” (KK15)

“Ölü'nün kıyafetlerinden cenaze çıkmadan ayakkabılarını verirsın. Ruhu giyer gidermiş derlerdi eskiler.” (KK5)

“Ölenin kıyafetlerinden bir takım bir şey bırakabilirsın hatıra diye. Geri kalanı da fakir fukaraya verirsın. Dua etsin ölene diye.” (KK7)

“Ölü'nün temiz eşyalarını hayra verirsın verilmeyecek gibi olanları yakarsın.” (KK31)

“Çok da evde tutulmaz ölenin eşyası.” (KK31)

Ölü'nün kılık kıyafetleri, eşyaları ile ilgili en yaygın görenek buların fakir fukaraya dağıtılmasıdır. Birçok yerde soyka denen bu eşyalar bağışlanmadan önce bir arınma işleminden geçer. Arınma yapılmasının sebebi de ölü'nün dönüp gelerek eşyasını kullanacak olanlara zarar vermesini önleme tedbiri olarak görülmektedir (Boratav, 1994, s.200).

4.3.1.5.9. Yas Tutma

Toplumsal, ekonomik, biyolojik ve duygusal yönden bağlı bulunduğumuz bir insanın kaybından duyduğumuz acı, insancıl bir tepkidir. Yas, toplum tarafından bizim için önemli olan insanların ve yakınlarımızdan birinin kaybıyla duyulan acı ve üzüntüyü toplumsal kalıplar içerisinde ifade etmektir. Yasla ilgili âdetler, acıyı azaltmaya ve bu durumdan çıkma amacına yöneliktir. Dünyanın her yerinde bu amaçla

uygulanan birtakım âdetler ve törenler olduğu görülmektedir. Aynı durum Anadolu halkı içinde söz konusudur (Örnek, 1971, s. 81).

Yas, Anadolu'nun pek çok bölgesinde yaygın olmasına rağmen araştırma sahasında görülmemektedir. Bölgede yas tutmak pek iyi karşılanmamaktadır.

“Bizde yas tutmak yoktur. Cenaze gidince bol bol okursun arkasından.” (KK7)

“Kuran okursun. Ruhuna gönderirsin. Yas tutmanın ölüye faydası yok ki.” (KK31)

“Yas tutulmaz da ilk bayramı olursa veyahut çoluğu çocuğu evlenirse bu günler buruk geçer.” (KK28)

“Genç de olsa yaşlı da olsa yas tutulmaz bizde.” (KK23)

“Yas tutmak günah derler. Bizim dinimizde yok öyle şeyler.” (KK15)

“Günahtır kızım yas tutulmaz.” (KK6)

“Kuran okursun ruhuna gönderirsin. Yas tutulur mu?” (KK19)

4.3.1.5.10. Mezarlık

Mezar taşları, toplumun inancını, düşüncesini, tarzını yansıtmaları açısından incelenmeye değer hususlardan birisidir. Mezar taşlarının karakterini, inanç ve düşünceler şekillendirmektedir. Taşlara bakıldığında ait olduğu kültüre dair pek çok ipucu vermektedir. Ölenin kadın mı veyahut erkek mi olduğunu, niçin öldüğünü, mezar sahiplerinin hayat anlayışlarını bu taşlar bize söylemektedir (Şahin, 2013: 352).

Araştırma sahasında, eski harflerle yazılmış birkaç mezar taşına rastlanmıştır. Ancak kime ait olduğu bilinmemektedir. Mezar taşlarının çoğuna ölen kişi babasının adı ile yazılmıştır. Örneğin Abdullah oğlu Hasan gibi. Bölgede mezar taşlarına süslü sözler, şiir vs. yazılmamış; sadece ölenin adı, soyadı, doğum ve ölüm tarihi yazmaktadır. Sonuna da yaygın bir kullanım olan “ruhuna fatiha” yazısı eklenmiştir.

Mezarlıklarda en çok görülen bitki ise selvidir. Hemen hemen her mezarın baş ya da ayak ucunda bir selvi ağacı bulunmaktadır. Bunun sebebinin hem gölge vermesi hem de mezarlıkta yatan için Allah'ı zikrediyor olmasıdır. Ayrıca pek çok mezarın üstünde bitkilerin çiçeklerin olduğu görülmüştür. Yine bunun sebebi de onların Allah'ı

zikrediyor olmasıdır. Mezarın üstünde bulunan otların koparılmaması gerektiği de kaynak kişiler tarafından aktarılmıştır.

“Mezara yeşillik ekilir, selvi dikilir.” (KK15)

“Mezarın başından yeşillik eksik edilmez derler. Onlar sallandıkça mevtaya Allah’ı zikredermiş.” (KK5)

P”eygamberimizin hadisi varmış, mezarlıkta ille yeşillik olacakmış.” (KK7)

“Mezarların etrafını isteyen tuğlayla demirle örür. Kaybolmasın diye. Kimisi de mezarın kaybolması lazım der. İsteyen yapar işte.” (KK6)

“Kedi, köpek eşmesin diye örsersin etrafını. Üstüne de çalı çırpı korsun. Kedi köpek eşerse azap duyar mevta.” (KK13)

“Genç mezarıysa illa mezar taşı yaptırırlar.” (KK23)

4.3.1.5.11. Mezar Ziyareti

Mezar ziyaretleri, ölen kişiye duyulan saygı ve özlemin bir göstergesidir. Her zaman ziyaret yapılabileceği gibi yılın belirli zamanlarında yapılan ziyaretler daha yaygındır. Bölgede yapılan mezarlık ziyaretlerinde de birtakım kaçınmalara ve uygulamalara yer verilmektedir.

“Arife günleri daha kalabalık olur mezarlık. Herkes ölen yakınlarıyla bayramlaşmaya gider. Ahiret aleminde bayram arife gün olurmuş. Ondan o zaman gidilir. Mezarın sağında ya da ayak ucunda durursan mevta seni görürmüş. Kuranını okursun ruhuna hediye edersin.” (KK28)

“Her zaman gidersin belli bir zamanı yok da arife gün daha çok giden olur. Kuranını okursun mezarın başında.” (KK5)

“İstedığın zaman gidilir mezar ziyaretine belli bir günü yok.” (KK15)

“Mezarda suluk varsa suyu doldurursun. Kurtlar kuşlar gelir içer zikir yapar. Arife günleri gidilir çoğu zaman.” (KK23)

“Mezarlığın yakınından arabayla geçerken bile müziğin sesini kapatırsın ölüye saygın olsun. Biliyorsan ölenlere bir fatiha okursun.” (KK7)

“Mezarlığa girince öteki mezarlara basmamaya çalışırsın. Basarsan ölü acı duymış. Yakınının yanına gider ayak ucunda durur okursun o seni görürmüş.” (KK31)

4.4. Bayramlar ve Kutlamalar

Bayramlar; bölgede bulunan herkesin birlikte vakit geçirdiği, eş dost ve akrabaların toplandığı ve kültürel değerlerin yaşatılmaya çalışıldığı günlerdir. Bu günlerde büyük küçük herkes bir araya gelmektedir. Küs olan varsa barışmaktadır.

Araştırma sahasında dini bayramlara daha çok önem verilmekte, Hıdırellez geleneği ise unutulmaya yüz tutmaktadır. Kültürel etkileşimin bir diğer parçası olan köy hayırları da pandemi sebebiyle yapılmamaktadır. Ramazan ve Kurban Bayramlarına daha çok önem verilmekte, büyükler ve hastalar hatırlanmaya çalışılmaktadır.

4.4.1. Ramazan Ayı

Ramazan ayı, tüm Müslümanlar tarafından kutsal kabul edilmekte ve birtakım ibadetleri içinde barındırmaktadır. Ramazan ayında oruç tutulmakta, teravih namazı kılınmakta, Kuran okumaya önem verilmekte, fitre ve zekât verilmektedir. Araştırma sahasında da bu kutsal aya oldukça önem verildiği görülmüştür. Ancak pandeminin girmesi ile birlikte bazı uygulamalar kısıtlanmıştır. Camilerde topluca namaz kılınmadığı için halk, teravih namazını evde kılmakta ve toplu iftar yemekleri düzenlenmemektedir.

Ramazan ayının girmesi sadece ibadet alanında değil günlük hayatta da bazı hazırlıkların yapılmasını sağlamaktadır. Hamur işi yapmaya önem verilmektedir.

“Ramazan girmeden üç gün oruç tutulur. Hamur yapılır.” (KK23)

“Davul böreği çok meşhurdu. Eskiden dayım davul böreği yaparsanız oruca kalkarım, yapmazsanız kalkmam dermiş.” (KK16)

“Ramazan gelmeden yufkanı yaparsın sahurlarda yersin.” (KK11)

“Ramazan’a eskiden daha çok hürmet edilirdi. Şimdi kimsede saygı yok. Oruç tutmayanlar tutanlara kızıyor. Nerde eskisi gibi oruç biri varsa karşısında yemek yemezdik. Şimdikiler “Dayanamazsa tutmasın.” Deyiveriyor.” (KK8)

“Ramazan gelirken bir sevinç olur insanda. Camiler temizlenir. Namaza hazırlanır.” (KK3)

“Pandemi olmasa teravih namazına giderdik, evlerde iftar yemekleri verilirdi. Akrabalara, fakirlere.” (KK10)

“Korona girmeden önce iftar yemekleri verilirdi. Şimdi kimse evinden çıkamıyor.” (KK9)

“Ramazan’da kadınlar mukabeleye oturur Kuranı hatim etmeye çalışır. Eskiden toplaşılırdı şimdi korona var diye kimse kimsenin evine gidemiyor.” (KK29)

Ramazan ayının olmazsa olmazlarından, geleneksel kültürümüzün bir parçası da ramazan davuludur. Sahura kalkmak için bir davulcu seçilir ve maniler eşliğinde davulunu çalar. (Manilere ayrı bir başlıkta yer verildiği için burada tekrar değinilmeyecektir.)

“Ramazan davulcusu fakirlerden seçilir. Eskiden korucu çalardı. Şimdi davulcu bile yok. İki senedir davulcu yok.” (KK7)

“Fakir fukaradan davulcu seçilir. Ama iki senedir o da yok. Pandemi her şeyi bitirdi. İnsanları uzaklaştırdı.” (KK9)

“Ramazanın on beşi geldi mi davulcu çıkar para toplar. Yumurta toplar.” (KK15)

“Davulcu gece herkes kalksın diye çıkar davulunu çalar, mani söylerdi. sevdiği kız varsa evinin yakınından geçerken ona göre şeyler söyler.” (KK29)

“Pandemi girince ne davulcu kaldı ne bir şey. Eskiden vardı da iki senedir yok.” (KK1)

“Davulu korucu çalardı.” (KK14)

“Davulcu fakir fukaradan da seçilirdi korucu da çalardı.” (KK5)

4.4.2. Ramazan Bayramı

Ramazan Bayramı, Şevval ayının ilk üç gününde kutlanan dini bayramdır. Bu bayramın kutlamalarına günümüzde de önem verilmekte ve halkın geleneklerinde diriliklerini korumuşlardır (Borataş, 2013: 235).

Ramazan ayının bitişi tüm Müslümanlar için bayram olarak kutlanmaktadır. Bu özel günde de birtakım inanış ve uygulamalara yer verilmektedir. Uygulamalar bayramdan bir gün önce olan arife gün ile başlamaktadır.

“Arife günü mezarlığı dolaşırsın, kuran okursun. Kulacını (hayırını) yaparsın.” (KK28)

“Arife günü ikindiden çıktın mı mezarlıklara gider dua edersin. Bayram günü erkekler camiden çıkınca bayramlaşır.” (KK1)

“Arife gün mezarlıkları dolaşırsın, ölenlere dua edersin. Küçük hobi dağıtırsın hayrına.” (KK15)

“Arife gün veya birkaç gün önce kadınlar temizlik yapar. Mezar ziyaretleri yapılır.” (KK3)

“Bayramdan önce tatlı yaparsın. Ekmek yapılmıyor artık şehirden geliyor her şey.” (KK8)

“Bayramlarda şurda bi koca ağaç vardır. Kurarlardı salıngacı. Kızlar bi yandan çocuklar bi yandan sallanır dururlardı. Çetlemik ağacı.” (KK34)

“Önceden bayramda mezarlığa çıkılırdı. Büyükten küçüğe doğru sıralanır. Biz en sona dururduk şimdi en başta kaldık. El öpülür, bayramlaşılır. Şimdi camiden çıkınca caminin önünde bayramlaşılıyor.” (KK22)

“Bayram ziyaretine giderken eli boş gitmezsın. Bi kahve alırsın gidersin.” (KK23)

“Bayramlarda eskiden eğlence olurdu ama şimdi yok. Şimdi gençler değirmene, gölete gidiyo. Orada muhabbet ediyor.” (KK4)

“Bayramlarda eskiden gençler salıncak kurar sallanırdı.” (KK9)

“Bayramlar eskiden daha şenlikli geçerdi. Şimdi köylerde de kimse kalmadı be yavrum. Zaten pandemi girdi kimse kimseyi görmüyor.” (KK30)

4.4.3. Kurban Bayramı

Türk Dil Kurumunun Türkçe Sözlük'te kullandığı tanıma göre kurban: “Dinin buyruğunu veya bir adağı yerine getirmek için kesilen hayvan.”dır. (Türkçe Sözlük, 2011, s. 1529)

Kurban geleneğine aynı Ramazan ayına olduğu gibi büyük önem verilmektedir. Kurbanın toplum dayanışması açısından büyük önem taşıdığı bilinmektedir. Araştırma sahasında Kurban Bayramı da aynı Ramazan Bayramı gibi geçmektedir sadece tek fark kurban kesme işlemidir. Kurban edilecek hayvanı halk evinde beslediği gibi hayvan pazarından alıp gelerek de kestiği görülmektedir.

“Kurbanı kim kesiyorsa abdestini alır. Ondan sonra gider kurbanını kestirir.” (KK11)

“Kurban kime kesilecekse kurbanın başına toplanılır. Kesecek kişi duasını okur. “Vekilin olayım mı, kurbanını keseyim mi?” der üç kez. Kurban kestirecek olanlar da “Kes.” derler üç kez.” (KK12)

“Önce çukur kazarsın, yerini hazırlarsın. Kibleye dönük şekilde hayvanı yatırırsın. Ön iki ayağı ve arka sol ayağı iple bağlanır. Duası okunur. Kurban sahibinden vekillik alınır. Tekbir getirerek kurban kesilir.” (KK34)

“Kurban kesince hemen iki rekat namazını kılarırsın.” (KK5)

“Kurban Bayramı telaşlı olur. İlk gün bir yere çıkılıp gezilmez. Herkes kurbanıyla uğraşır. Etleri pay eder kesemeyenlere, akrabalara dağıtırsın.” (KK13)

“Kurbanı kesip dolaba koymazsın. Fakir fukaraya dağıtıttıktan sonra kalanı kendine saklıyorsın.” (KK14)

“İster büyükbaş kesersin ister küçükbaş durumuna göre. İmkani olan önceden alır besler kurbanını.” (KK29)

“İlk gün kurbanı keser paylaşırsın ihtiyacı olanlara verirsın. İkinci gün eş dost akraba ziyaret edilir.” (KK4)

4.4.4. Kandiller

Kandiller tıpkı dini bayramlar gibi birçok kişi tarafından önemle karşılanmaktadır. Müslümanlar arasında kutlanan kandiller Mevlit kandili, Regaip

kandili, Miraç kandili, Berat Kandili ve Kadir Gecesidir. Bölgede bu önemli günlerde yapılan birtakım uygulamalar vardır. Gençler tarafından pek önemsenmese de yaşlılar, bu günlere daha çok önem vermektedir.

“Kuran okuruz. Adak yaparız. Şeker, lokum dağıtırız komşulara.” (KK11)

“Kandilde büyüklere ziyarete gidilirdi eskiden.” (KK14)

“Kandillerde oruç tutulur. Şeker, helva veya lokma dağıtılır.” (KK5)

“Namaz kılmaya çalışırsın bol bol. Kuran okursun ölmüşlere hediye edersin.” (KK4)

“Gençler kıymetini bilmez be kızım kandillerin. Kandil ne desen onu bile bilmezler.” (KK34)

4.4.5. Hıdırellez

Bahar bayramları içinde hem yaygınlığı hem de töre ve törenlerinin, eğlencelerinin zenginliği bakımından en dikkate değeri olan Hıdırellez Müslüman inanışlarının efsanelik iki varlığı Hızır ve İlyas adlarının halk ağzında aldığı biçimdir. Arapça yeşillik anlamına gelen hadr, Arapların İslam öncesi mitolojilerinde tabiatın bahar mevsiminde yeniden canlanmasını simgeleyen bir tanrımsı varlık sayılıyor. Halk inanışına göre Hızır zaman zaman dünyada dolaşır, gezdiği yerlerde kuru otları yeşertir, dokunduğu kimsenin elinde yeşil bir iz bırakırmış. Halk inanışlarında onun bereket getirdiği, kendisine rastlayanların, Hızır olduğunu sonradan anlayıp, gördükleri zaman dileklerini söyleyememiş olmalarına yandıkları üzerine hikâyeler anlatılır (Boratav, 1994, s.222).

Bahar bayramlarından bir diğeri hıdırellezdır. Anadolu’da daha yaygın olarak kutlanan Hıdırellez, Kafkasya ve Orta Asya’da yerini nevrüza bırakmıştır. Buna rağmen bu bayramın değişik şekillerde de olsa kutlanışına ve izlerine Anadolu dışında da rastlamaktayız. Hıdırellezde çeşitli törenler düzenlenir ve oyunlar oynanır (Duymaz, 2002, s.157).

Hıdırellez geleneği Balıkesir bölgesinde oldukça yaygınken araştırma sahasında eski önemini kaybettiği görülmüştür. Son yıllarda özellikle pandeminin etkisiyle yapılmadığı bilinmekle birlikte pandemi sonrasında da eski eğlenceli

dönemini kaybettiği görülmektedir. Kaynak şahısların aktardığına göre uzun yıllar önce bu gelenek varmış şimdi unutulmuş.

“Hıdırellez’de ateş yakarsın ateşin üstünden atlarsın. Dileklerini kağıda yazıp gül dalına asarsın.” (KK4)

“Gül dalına ev istersen ev araba istersen araba çizer asarsın.” (KK11)

“Çetlemik dalına salıngaç kurulurdu. Ateş yakılırdı.” (KK23)

“Pandemiden sonra pek yapılmıyor ama gençler ağaca salıncak kurardı eğlenirdi. Ordan değirmenlere giden gider. Şimdi daha çok değirmenlere gidiyorlar ama keşke bakım yapılsa da köyümüz biraz canlansa.” (KK3)

“Karıncı yuvasından toprak alırız. Cüzdanına korsun.” (KK15)

“İki senedir yok ama eskiden olurdu. Yemek verilirdi, gençler eğlenirdi.” (KK7)

“Yemek verilirdi eskiden.” (KK20)

“Pandemiden sonra yapılmıyor artık kızım.” (KK30)

“Karıncı yuvasından toprak alırdık bereket olsun diye. Gül dalına dilek asardık.” (KK28)

“Birkaç senedir hem ramazan hem pandemiye denk geldi yapılmıyor. Değirmene çıkarlar.” (KK34)

“Hıdırellez yok bizde.” (KK9)

“Yok bizde kutlanmaz pek. Eskiden yapılırdı belki de şimdi biz yapmayız.” (KK22)

“Bizim değirmenlerin olduğu yerde çok güzel piknik alanları var. Çoluk çocuk oraya pikniğe gidersin. Çocuklar top oynar, ip atlar. Az ilerde baraj var istersen oraya da gidersin. Muhtarımızın da dediği gibi oralara bakım şart. Köyümüz çok güzel ama bakım şart oralara.” (KK27)

4.4.6. Köy Hayırları

Köy hayırları Türk dünyasında kutlanan Yengi Kün, Mart Bozumu, Ulistın Ulı Künü, Nartukan, İrte Yaz, Cılgayak, Cılpazı, Baba Marta, İlkyaz Yortusu,

Gündönümü, Nevruz, Sultan Nevruz, Hıdırellez, Sabantoy gibi bazı uygulamalar ile benzerlikler göstermektedir. Bu uygulamalar da takvime bağlı, geniş katılımlı ve eski geleneksel uygulamalardan mülhem olmaları yönüyle köy hayırlarıyla benzerlik göstermektedirler. Köyler arasında belli bir sıra dâhilinde düzenleniyor olmaları köy hayırlarını benzerlerinden farklı kılan ince bir ayrıntıdır (Erol, 2004, s.111).

Köy hayırları özellikle Hıdırellez zamanında başlamaktadır. Mayıs ayının girmesi ile birlikte pek çok köyde hayır düzenlenmektedir. Yakın köylerde bu hayırların aynı tarihe denk gelmemesine dikkat edilir. Çünkü davetliler civar köylerden de gelmektedir. Yapılan hayırlar için hemen herkes yardımcı olmaya çalışır. Maddi ve manevi dayanışma oldukça yüksektir. Bölgede köy hayırlarında genellikle yağmur duası yapılmaktadır. Ancak pandemi ile birlikte bu toplantılara da bir süre ara verilmiş, kaynak şahıslar geçmiş uygulamaları anlatmışlardır. Çalışmanın sonuna eklenen fotoğraflar da pandemi başlamadan önce yapılan hayırlarda çekilen fotoğraflardır.

“Köy hayrı yapılacağı zaman herkes bir iş üstlenir. Hayırdan önce kimin ne vereceği belli olur. Kimisi para verir kimisi et, pirinç, bulgur elinde ne varsa verir. Hemen hemen tüm köy az çok katkıda bulunur. Yemekler yapılır. Çevre köylerden de katılırlar hayrımıza.” (KK21)

“Köy hayrı bizim dernek binasında yapılır. Genç yaşlı herkes katılır. Çevre köylerden, şehirden de gelen olur. Üç beş gücü yeten herkes katkıda bulunur”. (KK9)

“İki senedir yapılmıyor.” (KK15)

“Hastalık çikalı yapılmıyor da eskiden yapılırdı.” (KK7)

“Pandemi var diye iki senedir yapılmıyor. Eskiden yapardık.” (KK22)

“Komşu köyler davet edilir. Kalaba olur çok. Birkaç koyun kesilir yahut dana. Baharın bu mevsimlerde kurak gider hava ondan yağmur duası yapılır.” (KK28)

4.5. Halk İnanışları ve Uygulamalar

4.5.1. Nazar

Bakış anlamında Arapça nazar kelimesi, kimi insanların bakışlarındaki zararlı güç ve bu nitelikleriyle, bir kişiye, bir hayvana ya da bir nesneye bakmakla, canlı

üzerindeki hastalık, sakatlık, ölüm, nesne üzerinde sakatlanma, kırılma gibi olumsuz bir etkinin meydana gelmesi anlamındadır (Boratav, 2013: 119).

Hız. Muhammed'in "Nazardan Allah'a sığınınız. Çünkü göz (değmesi) gerçektir." hadisin-den de anlaşılacağı üzere İslam dininde nazarın varlığı kabul edilmiştir; fakat nazardan korunmak için nazar boncuğu ya da muska taşımak gibi pratikler yasaklanmıştır. Bununla ilgili olarak İbn-i Mes'ud'dan alınan bir hadiste "(Ağrıları, dertleri gidermek için ne olduğu meçhul şeylerle muska yazarak) afsun yapak, (nazarı ve sair belayı gidermek için) boncuk takmak, kadınların kocalarına kendilerini sevdirmek için sihir yapmak şirktir." denilmektedir (Çelik, 1974, s.168).

Nazarın varlığı ile ilgili kaynak şahıslar iki gruba bölünmüştür. Erkekler nazara inanmazken kadınların inandığı ve nazarı geçirmek için çeşitli dualarla uygulamalara başvurduğu görülmektedir.

"Nazar değenin başı ağrır ordan anlarsın. Bizim Emine nazar olmuş hem dedesi okudu hem ben okudum. Sonra halası geldi. Hatice nazardan anlar bizim. O okuyunca başladı esnemeye. Dedi sana erkek nazarı olmuş. Erkek nazarı olduğunu da okurken üstüne Mehmet geldi ordan anladı." (KK23)

"Ne yani okurken üstüne kadın gelirse kadın nazarı erkek gelirse erkek nazarı mı değermiş? Yok yav sende batıl inanç hepsi." (KK34)

"Nazar olan insanın kirpikleri üç dört, üç dört toplu toplu olur." (KK31)

"Benim kaynanam derdi "Kaynanamın bir nazarı oluyordu, yürüyen öküzü çatlatırdı." derdi." (KK16)

"Benim bacaklarım nazardan oldu. Evleri sıvattık öbür eve geçerken İbrahim amca denk geldi, hatip olan. İşleri bitiremedin gitti dedi. O günden beri bacağım da bacağım çok ağrıyor. Erkekli dişili okutcam bakam." (KK7)

"Kadınlar inanır böyle şeylere de erkekler inanmaz." (KK22)

"Gök gözlü olanların nazarı çok değer derler. Benim gözlerim de gök ama nazarım değmez hiç." (KK11)

"Nazar olunca kurşun dökeriz. Böyle göz göz olursa nazar değmiştir." (KK28)

"Gelinlere nazar olmasın diye çörekotuna okuruz bir beze koruz. Görünmeyen bir yerine asarız. Çörekotu her derde devadır derler." (KK32)

“Gelinlere, yeni doğan kızanların beşiğine çörekotu koruz”. (KK23)

“Nazar var tabii. Nazardan ölen bile var. Okuyunca geçer.” (KK19)

“Kızanların atletini ters giydirirdik nazar olmasın diye.” (KK25)

“Yok yav dili dualı olana ne nazarı değsin.” (KK29)

“Kurşun dökersin nazar olana, dua da okursun tabi.” (KK13)

“Maşallah dersin nazar değmez.” (KK1)

Anadolu’da nazarla ilgili pek çok farklı uygulama bulunmaktadır. Ancak araştırma sahasında elde edilen bulgular oldukça kısıtlıdır. Nazarla ilgili yapılan en yaygın uygulama dua okumaktır. Farklı uygulamalar yapılsa bile bunların yanında mutlaka dua okunmaktadır. Nazar boncuğu takmakla herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır.

4.5.2. Halk Hekimliği

Halk hekimliği denince akla, halkın bilimsel tıp yöntemleri dışında kendi üretip uyguladığı yöntemler gelmektedir. Böylece insanlar psikolojik ve fizyolojik bazı sorunlardan korunup kurtulmaya çalışırlar. Sonuca ulaşp ulaşmamak da halk inanışına göre itikat meselesidir. İtikat edip kalbini bozmazsan olur inancı yaygındır (Dermen, 2008, s. 185-210).

Halkın, olanakları bulunmadığı için ya da başka sebeplerle doktora gidemeyince veya gitmek istemeyince, hastalıklarını tanımlama ve sağaltma amacı ile başvurduğu yöntem ve işlemlerin tümüne halk hekimliği denilir (Boratav, 2013, s.139).

Araştırma sahasında halk hekimliği ile ilgili geçmişte yapılan uygulamalar görülmüştür. Ancak bu geleneğin günümüzde devam etmediği, uygulamaları yapan kişilerin de artık yaşamadığı bilinmektedir.

4.5.2.1. Gelincik

Gelincik hastalığının vücutta oluşan iltihaplı yaralar olduğu bilinmektedir. Özellikle yeni doğan bebeklerde karşımıza çıkmaktadır. Bu hastalığın oluşmasında yer

alan etmenlerden en önemlisi, kaynak kişilere göre nazardır. Ancak bazı kişiler de bunun mikrop kapmaya bağlı olabileceği konusu üzerinde durmuşlardır.

“Gelincik olunca bebekler beş şişi kızdırırsın. Çıbanın, berenin üzerine değdirirsin. Fos fos gider.” (KK15)

“Yeni doğan kızanlarda görürüz çokça. Nazardan olur herhalde. Şişe kızdırır kızdırır batırırsın çıbanın üstüne.” (KK16)

“Mikrop kaparsa olur sulu sulu yaralar”. (KK28)

“Bebeklere nazar değiverir hemen kabarır her yeri. Şişe kızdırıp değirirsin söner.” (KK19)

4.5.2.2. İncileme

Bölgede bilinen bir diğer halk hekimliği türü de “incileme”dir. Bu işlemi yapabilmek için de el almış olmak gerekmektedir. Uygulama geçmişte yapılmış olsa da günümüzde unutulmaya yüz tutmuştur ve geleneği devam ettiren yoktur.

“Böyle derinin üstünde pul pul yaralar çıkar, kaşınır. Yaranın üstünü arpayla çizersin. Dua okunmuş boncuklarla da silersin.” (KK14)

“Eskiler yapardı biz bilmeyiz ki gülüm.” (KK5)

“Eskiden yapılırmış. Hiç bilmem nasıl olduğunu arpayla çiziliyormuş herhalde.” (KK9)

“Bu işleri yapanlar varmış eskiden. Birine el verirse o devam ettirmiş. Şimdi kimse kalmadı, yapan da yok.” (KK21)

4.5.2.3. Kızılyörük

Kızılyörük hastalığını yörede belirli kişiler bilmektedir. Bu hastalıkla ilgili yapılan uygulamalar da geçmişte kalmış, günümüzde devam etmemektedir.

“Benim anneme ilaçlamaya gelirlerdi. Kızılyörük derlerdi hastalığa. Umreden gelen bir toprakla ilaçlardı. Annesinden el almış o da ama nasıl aldığını hatırlamıyor. Birkaç duayla verdi derdi.” (KK27)

“Eskiden umreden gelen toprakla vücutta çıkan kabarıklıkları tedavi ederlermiş. Çok eskilerden kalma.” (KK3)

4.5.2.4. Kurşun Dökme

Başta Türkiye olmak üzere Türk dünyasında ve dünyanın pek çok yerinde gerçekleştirilen kurşun dökme, umumiyetle nazarı veya birtakım kötücül güçleri def etmekte kullanılan geleneksel ve kadim bir yöntemdir. Türkçede göz değmesi olarak kullanılan kelime, halk ağzında “Kimi insanların bakışlarındaki zararlı güç ve bu nitelikleriyle bir kişiye, bir hayvana ya da bir nesneye bakmakla, canlı üzerinde hastalık, sakatlık, ölüm; nesne üzerinde sakatlanma, kırılma gibi olumsuz bir etkinin meydana gelmesi” anlamında kullanılır (Artun 2014, s.379).

Kurşun dökmenin bölgede yaygın olarak kullanılan bir uygulama olduğu bilinmektedir. Özellikle nazar olduğunda belirli dualar eşliğinde bu işlem gerçekleştirilmektedir. Kadınlar arasında daha yaygındır.

“Nazar olursa kurşun dökeriz. Göz göz olursa nazar değmiştir.” (KK6)

“Nazar olan kişiyi oturtursun kızanlar olur genelde. Üstüne bir çarşaf ötersin. Üstünde kurşunu dökersin. Dua da okursun.” (KK15)

4.5.2.5. Siğil Kesme

Siğil, deri üzerinde özellikle de ellerde çıkan pütürlü kabarcıklar olarak bilinmektedir. Siğille ilgili farklı uygulamalar yapılmaktadır. Bu uygulamayı da yine belirli kişiler yapmaktadır.

“Ahmet amca yapardı. Getir dedi şurdan bi iğde dalı. Verdim. Okudu mu ne yaptı artık bilmem. Al bunu dedi damdan at arkana bakmadan git. Döküldü sonra siğil.” (KK23)

“Gün doğmadan iğde dalı koparırsın. Kim yaparsa ona verirsin. Duası var duasını okur. Neden iğde dalıdır bilmem.” (KK11)

“Yemiş sütü iyi gelir derler siğile. Yemiş sütü sürersin.” (KK6)

“Bizim çocukluğumuzda kurbağaya dokunursun siğil çıkar derlerdi.” (KK7)

“Herkes bilmez duası olur siğilin. Bilene gider okutursun o ne yaparsa yapar geçer siğil.” (KK4)

4.5.2.6. Siyahlama

Korkan bir insanın kirpikleri top top, benzi kaçık olur. Gözleri büyür etrafa ürkek nazarlarla bakar (Baysan, 2014, s. 80). Siyahlama da bu korku durumunda başvurulmuş bir tedavi yöntemidir. Uygulamayı belirli kişiler yapmaktadır.

“Hacıdan bir şey getirirler. Korkanlara, kendini hasta hissedene yaparsın. Ayakkabının tersiyle sıvazlarsın.” (KK15)

“Korkanlara kaynanam ayağından donu çıkarırdı. Eşiğe yatırır o hastayı. Üstüne perde örterdi. Başında uykuluk, yüreğinde ürkülük, çıksın gitsin korkuluk. Derdi dışarı atardı üç kere. Ama kendi de okurdu yine. Yeniden yatardı eşiğe kıbleye karşı. Yine yapardı üç kere.” (KK13)

“Hasta yatalak elim var. İzmir’den Karşıyaka’ya denizden geçirdik. Hastalığı denizde kalsın diye.” (KK7)

4.5.3. Halk Meteorolojisi

Tarım ve hayvancılıkla uğraşan toplumlarda hava tahminine oldukça önem verilmektedir. Toprağa ekilecek olan mahsulün uygun yağış ve güneş alması, onun verimi açısından önem arz etmektedir. bu nedenle geçmişten beri bazı uygulamalara başvurularak havanın nasıl olacağı ile ilgili birtakım tahminlerde bulunulmuştur. Günümüzün teknoloji çağı olması ile birlikte hava tahminine kolayca ulaşılabilmektedir. Ancak geçmişte teknoloji yaygın olmadığından insanlar bazı uygulamalara başvurmuşlardır.

“Güneş arkasına baktı, yarın hava çok güzel olacak.” (KK29)

“Ay yuvarlak, puslu olunca yarın yağmurlu olacak denir.” (KK2)

“Hava kızıl oldu, yarın güneş çıkacak denir.” (KK9)

“Tren sesi gelirse yağmur yağacak denir. Trenin sesi başka türlü duyulmaz.” (KK15)

“Bacaklarım ağrıdı mı hava bozar.” (KK34)

“Baykuş öterse havanın soğuyacağına delalettir.” (KK8)

“Sabahleyin doğu taraf kızıl olursa havanın yaşlılığına işaret eder. Yağmur yakındır. Akşamleyin olursa havanın hoşluğuna olur. Çobanlık yaptığımdan ben biraz bilirim.” (KK30)

“Koyunlar akşam üstü yayılır sayaya girmek istemezse hava değişir.” (KK27)

“Ayva çok olursa kış da çok olur.” (KK31)

“Horoz gündüz vakitsiz öterse hava bozulur.” (KK24)

4.5.4. Halk Takvimi

Tarım kültürünün yaygın olması, halkın mevsimler ve günlerin adları ile ilgili de değişiklik yapmasına sebep olmuştur. Halk, yaptığı işlere göre aylara ad vermişlerdir.

“Mesela, haziranda gündönümü olur. Tarla işleri çoğalır o zaman. Temmuz, ağustos gibi ekin ektiysen orak zamanıdır, mısır ektiysen silajı yaparsın. Eylül, ekimde işer biter artık. Hasat yaparsın. Domatesini, biberini kaldırırsın kışa girersin. Eskiden düşünler de böyle güzün yapılmış işler bitince.” (KK3)

“Kışın köylünün çok işi olmaz da mart, nisan geldi mi başlarsın. Ekmesi, çapası her şey olur.” (KK1)

“Yazın gelişini nerden anlarız? Cemreler düşer oradan anlaşılır. Önce havaya sonra suya en son da toprağa düşer. Toprağa düştü mü havalar iyicene ısınır zaten”. (KK29)

“Kocakarı soğukları derdi eskiler. Çok sert geçermiş eskiden kışlar. Bir de boşuna dememişler “mart kapıdan baktırır, kazmak kürek yaktırır diye.” Mart da soğuk olur gene.” (KK20)

“Haziranın 15’i yaz 15’i kış derler. Yarısından sonra anca ısınır havalar. Ağustosun da 15’i yaz 15’i kış olur. 15’ten sonra geceleri soğuk olur.” (KK33)

4.5.5. Diğer İnanmalar

“Her ayın on beşinden sonra ay karanlık olur. Ay karanlığında tohum ekilirse böcek yapmaz derler”. (KK19)

“Akşam evden soğan çıkmaz. Tuz çıkmaz.” (KK19)

“Gece tırnak kesilmez.” (KK26)

“Kesilen saç dışarı atılmaz. Atılırsa başın ağrır.” (KK32)

“Oğlanlar sakız çiğnemez. Bıyıkları yamuk çıkar derler.” (KK32)

“Bıçak, makas gibi şeyleri elden almazsın. Yere korsun öyle yerden alırsın. Araya ayrılık girer derler.” (KK32)

“Ceviz ağacının altında uyumak iyi değil derler.” (KK20)

“Yemiş dalına çıkılmaz.” (KK20)

“Adetli kadına bebeğe baktırılmaz. Bebek hasta olur.” (KK4)

“Rüyayı anlatmak iyi değil derler.” (KK14)

“Rüyada yılan görmek düşmandır.” (KK14)

Derlenen bu inanışların daha çok kadınlar arasında yaygın olduğu görülmüştür. Kaynak şahıslar, büyüklerden böyle duyduklarını ancak uygulamalardaki sebeplerin ne olduğunu bilmediklerini söylemişlerdir.

4.6. Oyunlar

Araştırma sahasında derlenen oyunlar geçmişte oynanan ancak günümüzde unutulmaya yüz tutmuş oyunlardır. Kaynak kişilerin orta yaşlı ve yaşlılardan oluşuyor olması eski oyunların derlenmesini sağlamıştır. Ayrıca kaynak kişiler, günümüzde çocukların artık sokakta oynamadığını, telefonlarla ve tabletlerle oynadıklarını belirtmişlerdir.

4.6.1. Çelik Çomak

“Dışarı çukur kazılır. İki tarafı sivriltilmiş çomak bu çukurun ağzına konulur. Başka bir çomak ile çukurun etrafındaki çizgiyi aşmamak üzere çukurdaki çomak fırlatılır. Fırlatılan havada kapılırsa, kapan ebe olur. Kapan olmazsa yere düşen çelik çomağı çukura konan sopaya vuran yine ebe olur. Vurulmazsa uzun sopa ile çelik çomağı yerde çarparak gidebildiği yere kadar üç vuruşta götürmeye çalışılır. Oradan çukura kadar adımlar sayılır. Böyle böyle devam eder.” (KK12, KK10, KK1)

4.6.2. Mendil Kapmaca

“Sekiz- on kişi çember oluşturur, yere ömelir. Bir kişi ebe olur elinde mendille çemberin etrafında dolaşır. Dolaşırken de:

“Yağ satarım bal satarım

Ustam ölmüş ben satarım

Ustamın kökü sarıdır

Satsam on beş liradır

Zambak zumbak

Dön arkana iyi bak”

Diye diye dolaşır. Elindeki mendili birinin arkasına bırakır onu ebe yapar.”
(KK1, KK10, KK9, KK12)

4.6.3. Beştaş

“Beş tane taş alınır ve oyuncu elindeki taşları yere atar, oyuna başlar. Taşın birini alır, aldığı taşı havaya fırlatır aynı eli ile yerden bir tane alır, fırlattığı taşı da düşürmeden yakalar. Yine fırlatır bu sefer yerden iki taş alır. Sonra aynı işlemi üç taş olarak yapar. Yerdeki taşlar bitene kadar bu işlem yapılır. Bu oyun en az iki kişiyle oynanır.” (KK12, KK5, KK33)

4.6.4. Dokuzkiremit

“İki grup olur. Kiremitlerden birinin içine tükürölür ve ıslak mı kuru mu diye gruba sorulur. Kiremit havaya fırlatılır yere düşen yüzünü hangi takım bilirse onlar ilk başlar. Dokuz tane kiremit üst üste dizilir. Başlayan grup kiremitlere dokuz adım uzakta çizilen çizgiden top atar ve yıkmaya çalışırlar. Yıkılınca etrafa kaçışmaya başlarlar. İkinci grup birinci grubu kiremitleri tekrar dizmeden topla vurmaya çalışılır. Her oyuncu dikmeden vurulursa oyun ikinci gruba geçer.” (KK20, KK24, KK27, KK21)

4.6.5. Seksek

“Toprağa üç, beş, yedi kare çizilir. Düz bir taş ilk kareye atılır. Onun üstünden atlanarak diğer kareler seke seke gidilir. Son kareden geri dönülür. İlk karedeki taş ayakla sürtülür. Havadaki ayak yere değince oyun diğer oyuncuya geçer ya da çizgilere basılırsa da oyun diğer oyuncuya geçer.” (KK11, KK4, KK6, KK16)

4.6.6. Körebe

“Bir ebe belirlenir tekerlemeyle. Ebenin gözleri tülbent veya başka bir bezle bağlanır. Ebe olan diğer arkadaşlarını yakalamaya çalışır. Etrafındakiler ebeye “körebe sesime gel” diye diye ebenin etrafında dolaşır. Ebenin yakaladığı oyuncu ebe olur. Oyun böyle devam eder”. (KK4, KK2, KK10)

4.6.7. İp Atlama

“Uzun, kalın bir urganı iki kişi tutar. Oyuncular tek tek bu iki kişinin salladığı ipin altından girer ip geldikçe üzerinden atlar. İpe değmemeye çalışırlar. Yanan kişi dışarı çıkar ipi tutar. Böyle devam eder.” (KK13, KK4)

4.6.8. Saklambaç

“Ebe duvara veya ağaca yüzünü dönerek belli bir sayıya kadar sayar. Diğer oyuncular da sağa sola saklanır. Ebe saklananları bulmak için saymayı bitirince “önüm, arkam, sağım solum söbe, saklanmayan ebe” der ve aramaya başlar. Arayıp bulduklarını saydığı yere gelip sobeler. Herkes ebeden önce buraya gelip sobelemeye çalışır.” (KK1, KK6, KK16, KK17)

4.6.9. Ağızda Yumurta Taşıma

“Bir yumurta tahta kaşıkla ağızda taşınmaya çalışılır. Belirlenen hedefe yumurtayı düşürmeden giderse oyunu kazanır.” (KK17, KK1, KK9, KK29)

4.6.10. Çuval Yarışı

“Başlangıç noktasıyla hedef noktası belirlenir. Çuvalın içinde zıplaya zıplaya hedefe varılmaya çalışılır. Hedefe ilk giden kazanır.” (KK17, KK29, KK2)

4.6.11. Halat Çekme

“İki grup olur. Bir grup ipin bir ucunu öbür grup diğer ucunu tutar. Herkes kendine çekmeye çalışır. Karşı takımı düşüren grup oyunu kazanır.” (KK17, KK2, KK29, KK10)

4.6.12. Uzun Eşek

“Daha çok erkek çocuklar oynar. Eğilip birbirinin bacaklarının arasına başını koyarlar. Diğerleri de üstlerinden atlamaya çalışır.” (KK29, KK24, KK27)

4.6.13. Yüzük Saklamaca

“Birkaç parça bezi alır, yere koyarsın. Birisi eline yüzük alır. Elini de tek tek bütün bezlerin altına sokar çıkarır. Ama yüzüğü nereye koyduğunu belli etmez. Sonra yüzüğü nereye koyduğunu bilen kazanır. Bu sefer yüzüğü o saklar.” (KK29, KK33)

4.7. Halk Mutfağı

Toplumların ekonomik yapıları ve bu yapıların şekillendirdiği gündelik hayat pratikleri mutfağın temel belirleyicisi konumundadır. Topluluğun tarımsal üretim esnasında mı yoksa konar-göçer bir yaşam tarzı mı sergilediği, yaşadığı coğrafyanın fiziksel özellikleri beslenme kültürünü, yiyecekleri tüketilebilir hale getirme şeklini belirleyecektir. Tahmin edilebileceği üzere konar-göçer yaşam tarzı süren ve hayvan besleyen toplulukların beslenme tarzlarında et ve süt ürünleri ağırlık oluşturmaktadır (Beşirli, 2010, s.159).

Araştırma sahasında halkın kökeni göçmen olsa da günümüzde yaşadıkları hayat şartları yemeklere yansımıştır. Dolayısıyla yerleşik hayatın egemen olması ile tarım ve hayvancılığın yaygınlığı yemek kültüründe değişiklikler yapmıştır. Muhacir yemekleri sadece özel günlerde yapılmaya devam etmektedir.

4.7.1. orbalar

4.7.1.1. Tarhana orbası

“Yazın taze domatesler biberler çıktı mı kışlık tarhanayı yaparsın. Tarhana hamurunu hazırlarsın içine malzemesini karıştırırsın işte biber olur, nohut olur, domates olur. Bir güzel kararsın bekletirsin güneşte. Sonra gözerden geçirirsin. İyice kuruyana kadar güneşte bekletirsin. Kışın çorbasını yaparsın. Tarhana orbası her yerde devadır. Hastaları iyileştirir, bebeklere bile yedirirsin.” (KK32, KK23, KK28, KK19)

4.7.1.2. Mercimek orbası

“Misafire ya da iftar yemeklerinde çok yapılır. Soğanı, mercimeği kavurursun; suyunu eklersin. Kendi kendine kaynar çok basittir. Sonra delikliden geçiriverirsin.” (KK32, KK19, KK28)

4.7.1.3. Sütli orba

“Kaynamış sütün içine şehriye atarsın ya da pirinç. Tuzunu atarsın içindekiler yumuşayana kadar kaynatırsın.” (KK32, KK7)

4.7.1.4. Düğün orbası

“Mevlitlerde, sünnetlerde yapılır. Tavuk suyuna şehriyeyi atarsın. Şehriyeler yumuşayınca terbiyesini yaparsın. Un kavurursun terbiyesi için, yoğurtla yumurta ırparsın.” (KK32)

4.7.2. Ekmekler

4.7.2.1. Köy Ekmeği

“Eskiden her evin fırını olurmuş herkes ekmeğini kendi yaparmış. Şimdi şehirden geliyor. Hamur ekşi maya ile yoğurup kabardıktan sonra parçalar alınıp minet derler ekmeğin konduğu tahta kaplara konur fırına verilirmiş.” (KK24)

4.7.2.2. Bazlama

“Aynı ekmek hamuru gibi yoğurulup ekmekten daha ince yapılan bir yiyecek.”
(KK5, KK7)

4.7.3. Yemekler

4.7.3.1. Soğan Aşı

“Birkaç soğan yağda kavrulur biraz su eklenir pişirilir. Pratik bir yemek.”
(KK7, KK28)

4.7.3.2. Davul Böreği

“Sahurlarda yenir işte. Kuru yufkayı ıslarsın arasına peynir, lor artık ne varsa korsun.” (KK28, KK13, KK15)

4.7.3.3. Bulgur Pilavı

“Domatesi biberi kavurup üstüne bulguru eklersin sıcak su korsun kendi kendine pişer.” (KK19, KK7, KK15)

4.7.3.4. Pirinç Pilavı

“Tereyağını eritirsin üstüne şehriyeyi, pirinci ekler biraz kavurursun sonra tavuk suyunu dökersin üstüne. Suyunu çekince altını kapatır demlenmeye bırakırsın. Hayırlarda, düğünlerde, toplu yemeklerde her zaman yapılır.” (KK19, KK7, KK15)

4.7.4. Tatlılar

4.7.4.1. Höşmerim

Peynir, irmik, şekerle yapılır. Düğünlerde, hayırlarda verilir.” (KK9, KK13, KK7)

4.7.4.2. Yufka Tatlısı

“Kuru yufkayı ısıyorsun, arasına susam, ceviz serpiyorsun tepside pişiriyorsun. Üstüne şerbet döküyorsun.” (KK15, KK19, KK16, KK8)

4.7.4.3. Un Helvası

“Yağı, unu güzelce kavurursun. Un kararınca az az su korsun karıştırırsın. Şekerini korsun karıştırı karıştırı yaparsın. Cenazelerde verilir daha çok.” (KK19, KK8)

4.7.4.4. İrmik Helvası

“Aynı un helvası gibi yaparsın. Tek un yerine irmik konur başka bir şeyi yok.” (KK19, KK8)

4.7.4.5. Aşure

“Muharrem Ayı’nda yapılır aşure. Buğdayı, nohutu, fasulyeyi akşamdan ıslarsın. Sabaha kaynatırsın. Elinde ne varsa korsun içine. Sayı diye bir şey yok. Konu komşuya, yakınlarla dağıtılır”. (KK15, KK16)

4.7.5. Kışlık Yiyecekler

4.7.5.1. Turşu

“Bahçelerimizde yetişenleri toplarız. Biber olur, domates olur. Sirkeyle kürarı turşuyu. (KK13)

“Yazın bahçeler bollaşınca hazırlarız kışlık turşuları. Biber olur daha çok.” (KK8)

“Yazın bahçeden topladığımız biberleri sirkeyle, sarımsakla kurarız”. (KK6)

4.7.5.2. Salça

“Tarladan topladığın domatesleri yıkarsın, doğrarsın bidonlara korsun birkaç gün bekler erir sonra kaynatırsın.” (KK6)

“Domatesleri doğrar birkaç gün bidonda bekletir sonra kaynatırsın.” (KK8)

4.7.5.3. Konserve

“Eskiden dolaplar yokken bahçelerden toplanan sebzeleri şişelere kor kazanda kaynatırdık.” (KK15)

4.7.5.4. Yufka

“Hamuru yoğurursun, açarsın saçta pişirir kurutursun ramazanlarda ya da kışın yersin.” (KK7)

“Her şey olur yukadan. Börek olur, tatlı olur. Ramazanda yenir daha çok.” (KK15)

4.7.5.5. Makarna

“Kışlık makarnayı da yazdan hazırlarız. Yufka gibi yaparız. İnce ince keseriz.” (KK7)

4.8. Halk Sporları

İbirler Mahallesi, 628. Kırkpınar başpehlivanı Saffet Kayalı'nın memleketi. Burada bir başpehlivan yetişmiş olması, kültürel etkileşimi de beraberinde getirmiş. Saffet Kayalı 1989 senesinde Kırkpınar'da 4. turda Ahmet Taşçı'yı iç kazık ters kepçe oyunu ile 15. dakikada yenerek elemiş; finalde Muğla'nın Başpehlivanı Mehmet Güçlü'yü de yenerek Başpehlivan olmuştur. Balıkesir'in Karesi Belediyesi tarafından 2015 yılının Ağustos ayında düzenlenen Kurtdere Yağlı Güreşlerinde Kırkpınar'da başpehlivanlık yaşamış iki isim, Saffet Kayalı ve Ahmet Taşçı 20 yıl sonra er meydanında tekrar karşılaşarak, görüş tutmuşlardır. Yaklaşık 5 dakika güreşen iki pehlivanın mücadelesi berabere sona ermişti ([http-1](http://1)).

“Babam da agam da pehlivanlığa çok istekliydi. Beni çalıştıran olmadı. Hocam olmadı kendim kendimi yetiştirdim. Ne zaman başpehlivan oldum o zaman hocam çoğaldı. Millet rant peşinde. 30 seneden beri Balıkesir’den başpehlivanlık kürsüsüne çıkan olmadı. Kemer kuşanan 33 seneden beri olmadı.

Başpehlivan olduğum sene o zaman belediye başkanı Sami Gökdeniz vardı. Bana iki tane daire bir tane arsa vaat etti. O zaman vaat ettiklerini verseydi benim güreşim devam ederdi. Bir şey vaat edilir de ümitlenirsin de verilmezse en kötü şey o. Benim güreşi bırakmama sebep oldu. Benim en büyük rakibim Ahmet Taşçı’ydı. Ben başpehlivan olduğumda Ahmet Taşçı üçüncü olmuştu. Ben güreşi bıraktınca meydan ona kaldı.

Türkiye’nin en büyük güreş müsabakaları Edirne, Elmalı, Kurtdere, Kumluca’da yapılır. 18 yaşında güreşe başladım ama tez bıraktım. Ben burada koşuya gidiyordum. Ameleler çalışırken beni görmesin diye dereden tepeden gidiyordum. İlk bi köyde güreş oldu. Ben de o zamanlar askerden gelen iki adamı üst üste kordum. Davutlarda iki kişi çift sürüyor. Biri atla biri öküzle sürüyor. Bi birini yakalıyom bi birini. Babamı da tanıyorlar kıyamıyorlar da bana bir şey yapamıyorlar. Biri görmüş babama demiş “Tarlalar saçılı kaldı senin oğlan bi birini vuruyo yere bi birini. Koyunları çevirip çevirip geliyo.” demiş. Sonra babam bana oğlum güreşcen mi? Dedi ben güreşmicem diyom. Sonra burda bir güreş oldu. Adamların kispeti var. Bana giydirdiler bir şayak pantul. Giydik çıktık. Adamı aldım ben yere vuruyom. Yenmeyi de bilmiyom ama çaltıları maltıları geçtik adamı gebertcem. Sonra Manyas’ta güreş oldu orda da birinci oldum. Susurluk’ta bir güreş oldu ama ben yenerek değil adamları bıktırarak tesadüf eseri birinci oluyom. Ordan Ayşebacı’da bir güreş oldu derken başladık gittik. Güreşe başladığımda 105 kilo 197 boyundaydım. Ben üzerime tişört giyemiyordum. Sonra antrenmanlara başladık, birinci olmaya başladık. Deli Mustafa’nın oğlu çok iyi güreşiyormuş demeye başladılar. Sonra Kurtdere’de güreş yapmaya başladılar. Kurtdere güreşlerini esas canlandıran ben oldum. Sonra koşuya gitmeye başladım, televizyonlara çıkmaya başladım. Şimdiki basın o zaman olsaydı tavan yapardım ben. Benim fotoğrafların çoğu siyah beyazdır. Ben güreşi bıraktıktan sonra başladı renkli fotoğraflar. Neyse başladık koşmaya. “Hee antrenmandan geliyor bu” demeye başladılar.

Ben 89’da başpehlivan olduğum zaman Saffet Kayalı televizyona çıkacak diye millet tarlalarına işe gitmiyordu. Zengin çocuğu bu işi yapmaz. Nerde gariban var o

yapar. Ben oğlana dedim. O da anı benim gençliğim gibi “Oğlum gel etme eyleme ben açlıkta yoklukta güreş yaptım. Sen de güreş de ben senin sayende sahalara tekrar döneyim.” dedim. Yapmadı. İmkan var pehlivan yok, pehlivan var imkan yok. Bu işler böyle. Allah’a çok şükür ben hedefime ulaştım.

Yenilirsin “Yuh bee!”, yenersin alkış şakşak. Bu işler böyle. Ben çok zor şartlarda güreş yaptım. Bizim Balıkesir sporcusunu sahiplenmiyor.

Ben 21 sene oldu güreşi bırakalı. Ben güreşte el ense yaparken çok şikayet ettiler elinde taş var diye. Saffet Kayalı el ense yapınca beyinde şimşek çakar, ayak parmağından yalazı çıkar derlerdi. Ahmet Taşçı defalarca televizyonlarda söyledi. “Yemin ediyorum el enseyi ikinciyi vurmasın, onunla güreştiğimde nerde kimle güreşiyom unuturum. Hafıza diye bir şey kalmıyor” dedi.

Bazen bakıyorum çok haksızlıklar oluyor. Arkadaşlarla hır gür yapıyoz ondan hakemlik almıyorum. Ben haksızlığa gelemem. 41 yaşında güreşi bıraktım. İyi ki de Saffet Kayalı olarak bırakmışım. Çünkü kurt kocayınca köpeğin maskarası oluyor.” (KK29.)

4.9. Adlar-Lâkaplar

Kırsal kesimlerde bir bölgeye ad verme ya da birine lakap takma geleneği çok yaygındır. Halk tarafından benimsenmiş bir yerin ayırt edici özellikleri göz önünde bulundurularak bazı adlar verilmiştir. Araştırma sahasında özellikle çeşmelere verilen adlar dikkat çekmektedir. Bölgede kullanılan çeşme adları “yer adları” başlığı altında listelenmiştir

4.9.1. Yer Adları

Acı Çeşme: Çok eski bir çeşme. Köyde bütün hayvanlar ordan sulanırdı. Kışın sıcak olur suyu yazın serin olur. (KK22)

Burmalı Çeşme: Burgu vurdukça su çıkmış. (KK22)

Macır Çeşme: Macırız da ondan. (KK32)

Topal Çeşme: Topal dedem yaptırmış ondan öyle deriz. (KK23)

Söğütlü Çeşme: Yanında söğüt dalları var ondan öyle deriz. (KK34)

Aliğa Çeşmesi: Yaptıran ağaymış çok zenginmiş. (KK7)

Cami Çeşme: Caminin yanında olduğu için. (KK16)

Goca Çeşme: Öteki çeşmeler küçük burası daha büyük. Ordan su getirdik de tuvaletten gelemedik. Aliğa'ya almışız. (KK7)

4.9.2. Lakaplar

Lakaplar, kişilerin daha iyi tanınabilmesi ya da hatırlanabilmesi için dikkat çeken özellikleri veya zayıf olan yanları göz önünde bulundurularak yöre halkı tarafından verilmiş isimlerdir. Özellikle kırsal kesimlerde lakap verme geleneğinin daha fazla olduğu görülür.

Türkiye Türkçesinde “Lâkap” şeklinde kullanılan sözcük, diğer Türk lehçelerinden, Azerbaycan Türkçesinde “lâgâp”, Başkurt Türkçesinde “Kuşamat/lâkâp isim”, Kazak Türkçesinde “Lakap”, Kırgız Türkçesinde “Lakap at”, Özbek Türkçesinde “Lakap”, Tatar Türkçesinde “Kuşamat/lâkâp isim”, Türkmen Türkçesinde “Lakam”, Uygur Türkçesinde “Lâkâm” şeklinde karşımıza çıkar. Bu sözcükler; lâkap takma geleneğinin, Türk topluluklarının bulunduğu değişik coğrafyalarda da devam ettiğini ve hemen hemen aynı sözcüklerle ifade edildiğini göstermesi bakımından önemlidir (Yaldızkaya, 2000, 176).

Soyadı Kanunu'ndan önce insanların kimliklerinin birbirine karışmasını engellemek amacıyla verilen lakaplar, Soyadı Kanunu'ndan sonra kişilerin beden durumları, kişilikleri, zekâ durumları, maddi durumları, bedeninin ve kıyafetlerinin temiz ya da kirli olması gibi pek çok özelliklerine göre verilmeye başlanmıştır (Demirci, 2014, 1).

Bölgede kullanılan başlıca lakaplar şunlardır :

“Artist Ahmet : Ben 8-10 sene Cüneyt Arkın'la Yeşilçam'da kaldım.” (KK2)

“Sülmanlar : Dedesinin adı Süleymandı.” (KK7)

“Ekiz Hatceler : İkiz oldukları için.” (KK7)

“Müminler : Çok dindarmış dedeleri ondan öyle demişler.” (KK8)

“Deli Mustafalar : Dedem vaktiyle bir delilik yapmış. Benim anneannem Kepsut Baltacılar'dan. Dedem orda kavga etmiş. Dayımın kafasına sopayla vurmuş

kafasını kanatmış. Gel deli damat git deli damat derkene delilik ordan geliyor. Bu işler böyle.” (KK29)

“Kara Mustafalar : Kara kuru esmer bir adamdı.” (KK2)

“Tuzsuzlar : Çok tuzsuz boş konuşur.” (KK29)

“Adiller : Babasının adı Adildi.” (KK16)

“Terzi Necat : 40 sene terzilik yaptı hiç terzi demediler. Ahmet bir gün çıraklığa gitti adı terzi kaldı.” (KK29)

“Terzi Ahmet : Çıraklığa gittim ondan öyle dediler.” (KK1)

“Tıkır Ahmet : Küçük olduğu için.” (KK29)

“Karakaşlar : Kara kaşlı kara gözlüymüş.” (KK1)

“Tahir Ağalar : Zengin olanlara ağa denirdi. Tarlası, hayvanı çoksa ağa olurdu.” (KK34)

“Memiş Ağalar” (KK34)

“Aziz Çavuşlar” (KK34)

“Salim Ağalar” (KK34)

“Keş Ahmet : Çok fiyakalı geziyor.” (KK34)

“Yörük Hüseyin : Buranın yerlilerinden olduğu için.” (KK9)

“Kabadayı : Eskiden kabadayı otobüsler vardı orda şofördü.” (KK22)

“Erbakan Ahmet : Babası Erbakancıydı.” (KK22)

“Tiranlar : Dedem çok hızlı gidermiş, tren gibi. Trenler derken sonradan tranlar kalmış.” (KK9)

“Korucular : Bekçiydi eskiden.” (KK30)

“Ayvazlar : Çok yakışıklı olanlara ayvaz deriz.” (KK9, KK30)

“Bacaklar : Bacanaklardı. Sonra bacak diye kaldı.” (KK9, KK22, KK30)

“Ali Ayanlar : Eskiden muhtara “ayan” derlermiş. Benim dedem muhtarlık yapmış. Ondan böyle kalmış.” (KK9, KK30)

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Sonuçlar

Bu çalışmada Balıkesir ilinin Karesi ilçesine bağlı İbirler, Davutlar ve Karakol mahallelerinde yaşayan halkın inanış ve uygulamalarına yer verilmiştir. Çalışmalar alan araştırması şeklinde yürütülmüştür. Yapılan derlemede bölgede yaşayanların halk edebiyatı ve halk bilimi ürünlerine yer verilmiştir.

Görüşme yaptığımız halkın büyük çoğunluğu muhacir olduğunu ifade etmiş ancak Davutlar mahallesinde yaşayanların bazıları yörük olduklarını söylemişlerdir. Bu kişiler bölgeye ilk yerleşenlerin soyundan geldiklerini belirtmiş, 93 harbi sonrasında muhacirlerin bölgeye yerleştiğini ve evlilik yoluyla artık karıştıklarını söylemişlerdir.

Çalışmanın giriş kısmında araştırma sahasının tarihi ve coğrafi özelliklerinin yanı sıra sosyo-kültürel yapı ve tezin konusu, amacı, önemi, kapsamı ve sınırlılıkları gibi genel bilgiler verilmiştir. Araştırma sahamız olan Davutlar'da çok eskilere dayanan yörük topluluklar olduğu söylene de halkın geneli muhacir olduğunu kabul etmektedir. Araştırma bölgelerinin merkeze uzaklığı fazla olmadığı için orada yaşayan halk şehre git-gel yaparak işlerini sürdürmektedir. Bölgede yaşayan halkın en dikkat çekici özelliği ise halk sporlarına özellikle de güreşe olan ilgidir. Erkeklerin bu spora daha çok yöneldiği görülür. Bununla ilgili “halk sporları” başlığı altında bilgilere de yer verilmiştir.

Çalışma süresince bölgenin her türlü halk edebiyatı ve halk bilimi ürünleri derlenmeye çalışılmış ancak pandemi olması sebebiyle bazı araştırmalar kısıtlı kalmıştır. Halkın bir kısmı görüşme yapmaktan çekinmiş ve çalışmaya dahil olmamışlardır. Bazı ürünler ise unutulmaya yüz tutmuş ürünler olduğu için derlemeyi zorlaştırmıştır. Örneğin masal anlatma geleneği yok denecek kadar azdır. Kaynak kişiler masalları hatırlamakta güçlük çekmişlerdir. Türküler ise yörede söylenenlerden değil de farklı coğrafyalarda icra edilen ürünler olarak sınırlı kalmıştır. Bölgenin kendine özgü türküleri bulunamamıştır. Çocuk oyunları derlenirken görüşmeler çocuklarla değil büyüklerle yapılmış ve eskiden oynanan oyunlar derlenmiştir. Efsaneler oldukça sınırlı kalmıştır. Efsane denince kaynak kişilerin cevapları genellikle “biz öyle şeylere inanmayız” gibi dönütler olmuştur. Ayrıca bu tarz şeyleri

anlatınca başlarına iş açabileceklerini düşünmekteledir. Mani geleneği yörede yaygın olan geleneklerden biridir. Özellikle kadınların mani konusunda daha donanımlı olduğu söylenebilir. Geçmişte çok kullanılıyor olsa da günümüzde ninnilerin artık söylenmediği görülmüş, bu nedenle de çok az ninni derlenmiştir. Kaynak kişilerin söyledikleri ninniler de genellikle aynı olmuştur. Atasözü ve deyimler derlenirken daha çok konuşma sırasında söylenen sözler toplanmıştır. Kaynak kişilerin çok az bir kısmı sorulduğunda bu sözleri listeleyebilmiştir. Bilmece söyleme geleneği de eskiden olduğu kadar yaygın değildir ve oldukça az ürün derlenmiştir. Her toplumda olduğu gibi araştırma sahasında da duyguların yoğun yaşandığı durumlarda öfke veya mutluluk anlarında söylenen alkış ve kargışlar bulunmaktadır. Bu ürünlerin derlenmesi için de uygun ortamın sağlanması, durup dururken söylenemeyeceği kaynak kişiler tarafından belirtilmiştir.

Çalışmanın halk bilimi kısmında da yine sınırlılıklar görülmektedir. Pandeminin etkisiyle düğün, hayır vs. gibi organizasyonlar yapılmadığı için sadece kaynak şahısların anlattığı kadar bilgi elde edilmiştir. Yine halk hekimliği, halk meteorolojisi gibi ürünler de geçmişte kullanılan bilgilerin hatırlanmasıyla derlenmiştir. Çalışma sahasında halk bilimi açısından elde edilen en kapsamlı ürünler doğum ve ölüme aittir. Doğum öncesi, doğum sırası ve doğum sonrası gibi başlıklar verilerek bu bölüm genişletilmiştir. Yine bu başlıkların da akika kurbanı, ad verme, tuzlama gibi alt başlıkları da bulunmaktadır. Ölüm olgusu ise aynı doğum gibi ölüm öncesi, ölüm sırası ve ölüm sonrası gibi başlıklara ayrılarak kapsamı genişletilmiştir. Düğünler ile ilgili toplanan veriler ise daha çok eski geleneklerden yola çıkılarak yapılmıştır. Günümüzde bazı uygulamalar yaşatılmaya çalışılsa da eski canlılığı kalmamıştır.

Bayram ve kutlamaların eskiden olduğu gibi yapılmadığı görülmektedir. Bayramlaşma, bayram eğlenceleri gibi etkinlikler pandemi öncesine kadar kısmen de olsa devam etmiş ancak pandemi sebebiyle artık o da kaldırılmıştır. Bu sebeple telefon vasıtasıyla görüşmeler artmıştır.

Araştırma sahasında derlenen hayatın geçiş aşamaları ve kutlamalar dışında halk hekimliği, halk meteorolojisi, halk mutfağı, çocuk oyunları ve halk sporları gibi başlıklara da yer verilmiştir. Halk hekimliğinin genellikle el alma yoluyla yapıldığı söylenmiş ancak bunları yapanların yaşamıyor olması sebebiyle el almanın nasıl yapıldığıyla ilgili bilgi bulunmamaktadır. Halk meteorolojisi büyüklerden

duyulanlarla yaşatılmaktadır. Halk mutfağından derlenen ürünler genellikle düğün, ramazan veya bayram gibi özel günlerde pişen yemeklerden oluşmaktadır. Bunların yanı sıra günlük hayatta kullanılan yemeklere de yer verilmiştir. Çocuk oyunları araştırmanın en zorlayıcı bölümlerinden biri olmuştur. Araştırma sahasında çocuk bulunmaması veya çocukların oyunları bilmiyor olmaları sebebiyle büyüklerin geçmişte oynadıkları oyunlar derlenmiştir. Halk sporları bölümünde ise İbirler Mahallesi muhtarının eski başpehlivan olması sebebiyle güreşle ilgili bazı bilgilere yer verilmiştir.

Tüm bu gözlem ve değerlendirmelerden hareketle, bölgede halk edebiyatı ve halk bilimi ürünleri kısmen de olsa muhafaza edilmektedir. Özellikle şehirleşmenin artması, teknoloji kullanımının yaygınlaşmasıyla birlikte genç nüfusun geleneklerini unuttuğu gözlemlenmiş ve bu ürünlerin yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kaldığı görülmüştür.

5.2. Öneriler

Halk edebiyatı ve halk bilimi ürünlerinin hemen hemen hepsinde olduğu gibi burada da teknolojinin etkisi, şehirleşmenin artması gibi durumlardan dolayı yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. Bu ürünlerin unutulmadan kayıt altına alınması ve gelecek kuşaklara aktarılması açısından çalışmamız önem arz etmektedir.

Yapılan çalışmada bölgenin tüm halk edebiyatı ve halk bilimi ürünlerini derlemiş olmak gibi bir iddiamız olmamakla birlikte yapılacak başka çalışmalarla desteklenerek çalışmanın geliştirilebileceği öneri olarak sunulmaktadır.

KAYNAKÇA

- Acıpayamlı, O. (1974). *Türkiye’de doğumla ilgili adet ve inanmaların etnolojik etüdü*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Aksoy, Ö. A. (1965). *Atasözleri ve deyimler sözlüğü*, Ankara: TDK Yayınları.
- Aksoy, Ö. A. (1984). *Tek sözcüklü deyim var mı?* İstanbul: Çağdaş Eleştiri.
- Altun, Işıl. (2004). *Kandıra Türkmenlerinde doğum, evlenme ve ölüm*, Kocaeli: Yayıncı Yayınları.
- Artun, E. (2005). *Türk halkbilimi*, İstanbul: İstanbul Kitabevi.
- Artun, Erman (2014). *Ansiklopedik halkbilimi/halk edebiyat sözlüğü (terimler-motifler-kavramlar)*, Adana: Karahan Kitabevi.
- Aslan, E. (2010). *Türk halk edebiyatı*. Ankara: Maya Akademi.
- Ataman, S. Y. (1992). *Eski Türk düğünleri ve rit’leri*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Ataman, A. (2009). *Bu toprağın sesi, halk musikimiz*, İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.
- Atar, F. (1989) “Akika”, *diyanet islam ansiklopedisi*, TDV Yay., C. II, İstanbul.
- Baysan, Münire (2014), Kütahya ve çevresinde sağaltma ocakları ve yapılan uygulamalar, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Kütahya Özel Sayısı*, 77-83.
- Beşirli, H. (2010), Yemek, kültür ve kimlik, *Milli Folklor*, 22 (87), 159-169.
- Bilmen, Ömer Nasuhi, *Büyük islâm ilmi hali*, İstanbul: Semerkand Yayıncılık, 1962.
- Boratav, P. N. (1984). *100 soruda Türk folkloru (İnanışlar, töre ve törenler, oyunlar)*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Boratav, P. N. (1988). *100 soruda Türk folkloru*, İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Boratav, P. N. (2000). *Halk edebiyatı dersleri, (Haz. Sabri Koz M.)*, Türk Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul: Numune Matbaası.

- Boratav, P. N. (2013). *100 Soruda Türk folkloru (İnanışlar, töre ve törenler, oyunlar)*, İstanbul: Bilgesu Yayınevi.
- Boyraz, (2009). 'Okuntu'dan davetiye bir dönüşümün anatomisi, *Milli Folklor*, (84), 87-96
- Dilçin, C. (2005). *Örneklerle Türk şiir bilgisi*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Duymaz, A. (2002). *İrfanı arzulayan sözler tekerlemeler*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Eker, G. Ö. (1999) Karakeçili aşiretinde eski Türk inançlarının izleri, Türk Kültüründe Karakeçililer. *Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri*, Ankara: Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Elçin, Ş. (1989). *Türk bilmeceleri*, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Elçin, Ş. (1990). *Türkiye Türkçesinde maniler*, Ankara: Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Elçin, Ş. (2014). *Halk edebiyatına giriş*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Ercan, A. M. (2002). *Gelibolu yarımadası'nın geçiş dönemi adetleri üzerine bir inceleme (doğum-düğün-ölüm)*, Basılmamış Doktora Tezi, Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erol, M. (2004). Köy hayırlarının yapısal ve işlevsel Özellikleri üzerine bir inceleme-Gökçalı köyü Örneği, *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 16, 111-126.
- Günay, U. (1975). *Elâzığ masalları (inceleme)*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Güzel, A. (2010). *Türk halk edebiyatı el kitabı*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- İlbars, Z. (1982). Türk ve Japon kültüründe çocuk yetiştirme tarzlarının karşılaştırmalı bir incelemesi, *II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*, IV. Cilt Gelenek-Görenek ve İnançlar, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Kaya, D. (2010). *Türk halk edebiyatı sözlüğü*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Koç, Z. (2014). *Karesi sancağına yapılan göçler*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Malinowski, B. (1990). *Büyü, bilim ve din. (Çev. Saadet Özkal)*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

- Malinowski, B. (1992). *Bilimsel bir kültür teorisi*. (Çev. Saadet Özkal). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Örnek, S. V. (1979). *Anadolu folklorunda ölüm*, Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları.
- Örnek, S. V. (2000). *Türk halk bilimi*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Örnek, S. V. (2014). *Türk halkbilimi*, BilgeSu Yayınları.
- Sakaoğlu, S. (2002). *Gümüşhane ve Bayburt masalları*, Ankara: Akçağ Yayınları
- Şimşek, E. (1990). *Yukarıçukurova masallarında motif ve tip araştırması*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Elazığ: Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tan, N. (1995). *Folklor (halk bilimi)*. İstanbul: Yayımlı Matbaası.
- Türk Dil Kurumu, (2011). *Türkçe sözlük*. (11. Baskı) Ankara.
- Vural, M. (2018). Elviye-i Selâse'den Anadolu'ya Göç: Kayseri'deki 93 muhacirleri. *Ankara Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, Göç Özel Sayısı, 1-7. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/usdad/issue/38071/437702>
- Yardımcı, M. (1998). *Başlangıcından günümüze halk şiiri, aşık şiiri, tekke şiiri*, Ankara.

http-1:

https://tr.wikipedia.org/wiki/Saffet_Kayalı (Erişim tarihi: 13.07.2022)

EKLER

EK-1. Sözlük

A

Ahenk: Eğlence, düğünlerdeki cemiyetlerdeki çalgılı oyunlu kısım

Aşerme : Gebe kadının kimi şeyleri, özellikle kimi olmayacak şeyleri yemek için aşırı istek duymasıdır

B

Bayraktar: Düğünlerde damada yardımcı olan kişi.

Bazlama : Saç üzerinde pişirilmiş yuvarlak ve kalınca yufka.

C

Caba: Düğünlerde başta çevrilip atılan para.

Cevahir taşı: Değerli süs taşları, mücevher.

Ç

Çaltı: Dikenlik.

Çember: Başörtüsü, yazma, tülbent.

Çetlemik: Kara ağaçgillerden, düz kabuklu, kerestesi sert ve dayanıklı bir ağaç, çitlik, menengiç (Celtis australis) Bu ağacın mercimekten büyük, yuvarlak, buruk lezzette meyvesi.

D

Debre: Kuzey Makedonya'nın batısında yer alan bir bölge.

Değişik: Düğünlerde, düğüne gelen konukların kendi düğünlerinde de kendilerine gelmesi ümidiyle verdikleri hediye veya takı.

E

Emme: Ama

Eşmek: Kazmak.

G

Gayınna: Kayınvalide

Gelincik : Genellikle göz yapağının yanında meydana gelen kızarıklık, sivilce benzeri iltihaplı tabaka.

Gene: Yine.

Gür: Çok

H

Heybe: Eskiden kullanılan çanta.

Hırgür: Kavga, anlaşmazlık

Humayun: Kalın kumaş

I

Isıran: Ekmek yapımında kullanılan demir, ucu üçgen gereç.

İ

İlle: İlla ki.

K

Kafirun: İçinde dua olan bir kitap.

Kızan: Çocuk.

Kulaç: Hayır

M

Mınar: Pınar.

Minet: Ekmek yaparken hamurların konduğu bölmeli ahşap araç.

Moşapla: Adaçayı.

N

Nişan: Belirti, iz.

O

Okuntu: Davetiye.

P

Peslan : Fesleğen çiçeği.

Pulluk : Toprağı sürmekte kullanılan tarım aracı.

S

Saban : Toprağı kazarak alt üst etmeye, tarlayı ekilebilecek duruma getirmeye yarayan demir bir ucu bulunan ve çift süren hayvanlarca çekilen bir tarım aracı.

Sal : Tabut.

Sarılık : Bilirubin adı verilen maddenin kan dolaşımında normalden fazla miktarda bulunması sonucu sklera (gözün beyaz kısmı) ve derinin sarıya boyanmasıdır.

Sini : Üzerinde yemek yenilebilen, bakırdan yapılmış, yuvarlak büyük tepsi.

T

Takke : Bir tür şapka.

Telkin vermek : Kabre konan ölünün sorgu meleklerine vereceği cevabı öğretmek veya anımsatmak.

Terlik: Kadınların giydiği siyah renkte üst giysisi, ferace.

U

Urba : Giyecek.

Y

Yüklük : Evlerde yatak, yorgan gibi şeyleri koymaya yarayan yerli büyük dolap.

Z

Zemheri : Ayaz dondurucu soğuk. Kışın en şiddetli hali.

Ziyan : Boşa giden.

EK-2. Kaynak Kişi Listesi

Sıra No	Ad Soyad	Yaş	Eđitimi	Mesleği	Mahallesi
KK1	Ahmet ÇAKIR	66	İlkokul	Terzi	İbirler
KK2	Ahmet İMREN	60	İlkokul	Hizmetli	İbirler
KK3	Ahmet MUSLU	54	Lise	Muhtar	Karakol
KK4	Aylin YAPICI	54	Lise	Sekreter	Karakol
KK5	Ayşe AÇAR	46	Ortaokul	Ev hanımı	Davutlar
KK6	Ayşe KAYALI	62	İlkokul	Ev hanımı	İbirler
KK7	Ayşe SAVAş	55	İlkokul	Ev hanımı	İbirler
KK8	Emine ÇAKIR	59	İlkokul	Ev hanımı	İbirler
KK9	Erdiņ DUMAN	54	Lise	Reklamcı	Davutlar
KK10	Eyüp KAYALI	54	Ortaokul	İnşaat ustası	İbirler
KK11	Fahriye DÜLGEROđLI	51	Lise	Ev hanımı	Karakol
KK12	Fatih İNAN	29	Üniversite	Hafız	Karakol
KK13	Fatma ÇAKIR	46	Ortaokul	Ev hanımı	İbirler
KK14	Fatma DAYI	82	Okuma-yazma yok	Ev hanımı	Davutlar
KK15	Fatma ÜLGÜR	73	İlkokul	Ev hanımı	İbirler
KK16	Hanife BALIK	65	İlkokul	Ev hanımı	İbirler
KK17	İbrahim AKGÜN	59	İlkokul	ifti	Karakol

KK18	İsmail ÇAKIR	66	Üniversite	Öğretmen	Davutlar
KK19	Kamile BİROĞLU	55	İlkokul	Ev hanımı	İbirler
KK20	Mehmet ÇAKIR	51	Lise	Esnaf	İbirler
KK21	Mehmet TURHAN	63	Üniversite	Öğretmen	Davutlar
KK22	Murat ZENGİN	75	İlkokul	Çiftçi	Davutlar
KK23	Müddet DÜLGEROĞLU	73	İlkokul	Ev hanımı	Karakol
KK24	Nadir SAVAŞ	35	Üniversite	Polis	İbirler
KK25	Nagihan AYGÜN	56	İlkokul	Ev hanımı	Karakol
KK26	Nagihan MUSLU	48	Ortaokul	Ev hanımı	Karakol
KK27	Nedim ENGİN	40	Lise	Bakkal	Karakol
KK28	Reyhan SAVAŞ	70	İlkokul	Ev hanımı	İbirler
KK29	Saffet KAYALI	63	İlkokul	Muhtar	İbirler
KK30	Salih ZENGİN	59	İlkokul	Muhtar	Davutlar
KK31	Sıdıka IRMAK	61	İlkokul	Ev hanımı	Karakol
KK32	Tayyibe BÜLBÜL	79	İlkokul	Ev hanımı	Davutlar
KK33	Vedat KAYALI	41	Lise	Esnaf	İbirler
KK34	Yusuf DÜLGEROĞLU	75	İlkokul	Emekli memur	Karakol
KK35	Zeki ZENGİN	40	Lise	Esnaf	Davutlar

EK-3. Fotoğraflar

Fotoğraf1: Davutlar Mahallesi'nden bir görüntü

Fotoğraf2: Davutlar Yel Değirmeni

Fotoğraf3: Karakol Mahallesi Yel Değirmeni

Fotoğraf4: Yel değirmeninin İçi

Fotoğraf 5: Eskiden bayramlarda salıncak kurulan meşhur ağaç

Fotoğraf6: Davutlar Mahallesi Bayram Ekmekleri

Fotoğraf7: İbirler Mahallesi Girişi

Fotoğraf 8: İbirler Mahallesi'nden Bir Çeşme

Fotoğraf 9: İbirler'den Farklı Bir Çeşme

Fotoğraf 10: Karakol Mahallesi'nde Hayvanların Kullandığı Bir Çeşme

Fotoğraf 11: Davutlar Mahallesi Köy Hayrı

Fotoğraf 12: İzci Evine Dönüştürülen Davutlar İlkokulu

Fotoğraf 13: Davutlar Köy Derneği

Fotoğraf 15: Davutlar Girişi

Fotoğraf 16 : İbirler ve Davutlar Mahallelerinin Ortak Kullandığı Sulama Göleti

Fotoğraf 17: Karakol Mezarlığından Bir Görüntü

Fotoğraf 18 : İbirler Mezarlığından Bir Görüntü

